

POČETAK OBRAMBENIH BORBI NA VIROVITIČKOM MOSTOBRANU

(16-26. decembra 1944. god.)
Sekc. Đurđevac, Bjelovar, Slatina 1:100.000

Borbe na pravcu Pitomaca—Đurđevac

Borbe koje su jedinice 32. divizije započele 8/9. decembra 1944. forsiranjem Drave, više nisu prestajale. U svakodnevnim borbama borci su, bez dovoljno odmora i redovne prehrane, počeli sve više pokazivati znake umora i apatije. Veliki gubici još su više slabili borbenu sposobnost i čvrstinu jedinica u borbi. Najteže od svega bilo je to što su štabovi tako reci preko noći morali prijeći na frontalne borbe bez prethodne psihološke i vojničke pripremljenosti jedinica. Štabovi svih stupnjeva odjednom su morali s pješačkim oružjem i malim brojem minobacača i mina za njih, voditi upornu pozicionu odbranu protiv neprijatelja koji je po broju, tehnici i iskustvu imao prednost.

Štab 32. divizije još nije bio dovoljno utanačio sadejstvo s pukom Crvene armije u Pitomači. Ulogu organizatora tog dejstva preuzeo je Štab 10. korpusa, koji se u zapovijesti za napad na Kalinovac 16. decembra 1944. poistovjetio sa Štabom 32. divizije u odnosu na potčinjene mu brigade.

U zapovijesti se do potankosti određuju zadaci jedinica 32. divizije, 1. zagorske brigade i 3. bataljona KNOJ-a. U njoj se, uz ostalo, kaže:

»U cilju zauzeća s. Kalinovac i uspostave nove borbene linije

NAREĐUJEMO:

I. Brigada 'Matija Gubec'
3 bataljona
7 minobacača 81 mm

Zadatak

Sa pridodatom baterijom od 5 minobacača likvidira neprijateljsku posadu u s. Kalinovcu i neprijateljsku bateriju topova na k. 129 (trigonometar) 2 i pol km. sjevero-zapadno od Kalinovca. Po likvidaciji neprijatelja u Kalinovcu ima se ukopati i. taj položaj čvrsto držati u svojim rukama.

II. Brigada 'Pavleka Miškina'
3 bataljona

Zadatak

Sa jednim bataljonom posjeda oko željezničke stanice Kalinovac kao oslonac bataljonu koji se nalazi na položaju prema Đurđevcu. Sa drugim bataljonom postavlja zasjedu na potoku Barni na odsjeku gdje željeznička pruga i cesta Đurđevac—Kloštar prelazi taj potok. Sa trećim bataljonom ostaje u divizijskoj rezervi na dosadašnjim položajima.

III. Brigada 'Braća Radić'
3 bataljona

Zadatak

Ostaje na dosadašnjim položajima k. 129 (3 km sjeverozapadno od Kloštra) - k. 123-13/ (isključeno). Sa jednom četom zauzima i brani k. 114 na sastavu kanala Vinklerovac i Civičevac.

IV. Zagorska Brigada
4 bataljona

Zadatak

Sa 2 bataljona vrši demonstrativni napad na Virje, sa jednim bataljonom na Đurđevac, a sa jednom četom na Novi Grad...

VI. Artiljerijski diviz. C.A.
Baterija P.K. topova 76 mm
jedna haubica 105 mm

Zadatak

Sa jednom haubicom sa dosadašnjeg položaja vrši gađanje na grad Đurđevac u cilju uznemiravanja.

Sa baterijom P.K. topova tuče artiljerijske položaje oko k. 129 (trigometar 2 i pol km. sjevero-zapadno od Kalinovca) sa zadatkom neutralisanja ove neprijateljske baterije...

XII. Rad po završenom zadatku...
PREDSTRAŽNA LINIJA

Po izvršenom napadu Brigada 'Matije Gubec' i 'Pavleka Miškina' osiguravati će stalnim predstražarima na liniji: K. 129 (trigometar 2 km. sjevero-zapadno od s. Kalinovac — K. 129 — potok Barna na mjestu gdje sječe drum i željezničku prugu Đurđevac — Kloštar i dalje obalom pomenutog potoka do s. Čepelovac. Ispred ove linije vršiti izviđanje bojnim patrolama.

Udarna Brigada 'Braće Radića' sa oslonom na kanal Civičevac vrši izviđanje predterena a naročito u pravcu s. Ferdinandovac i Hladna voda. Patrolama stalno osmatrati kanal prema zapadu do K. 114. Desno održavati vezu sa jedinicama C. A.

MJERE ZA UTVRĐIVANJE

Na zauzetim položajima koji sačinjavaju glavnu borbenu liniju odmah se ukopati za stojeći stav i izraditi plan vatre tako, da cjeli predteren bude dobro tučen unakrsnom automatskom vatrom. Posjedanje i utvrđivanje ne vršiti

šablonski već grupno, a međuprostore tući unakrsnom vatrom. Predstražnu liniju isto tako utvrditi.

Zauzeti položaji imaju se odsudno braniti i bez naređenja ovoga štaba ne smije biti odstupanja ni sa jednog djela glavne borbene linije.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Polit komesar, pukovnik:
Ivan Šibi

Komandant, general-major:
Vlado Matetić

(M.P.)⁹⁹

Po zapovijesti napad je trebalo da počne 16. 12. 1944. u 17.00 sati. Ali je zbog zakašnjenja baterije Crvene armije počeo 2 sata i 30 minuta kasnije. Artiljerijska i minobacačka priprema trajala je 15 minuta i za to vrijeme strelci brigade »Matija Gubec« i borci inž. bataljona 32. divizije podilazili su do jurišne linije. Neprijatelj je za vrijeme artiljerijske i minobacačke pripreme bio u skloništima i sve do nailaska boraca na jurišno odstojanje nije otvarao vatru. Kada je počeo juriš prema mostu na kanalu, neprijatelj je koncentričnom vatrom iz minobacača i automatskog oružja sprečavao prelaženje kanala i nanosio osjetne gubitke jedinicama u jurišu. Nekoliko uzastopnih juriša nije dalo povoljnih rezultata, a gubici su se povećavali. Tako su jedinice bile sve manje sposobne da protjeraju neprijatelja iz Kalinovca i zaposjednu te položaje.

Ocjenjujući da su izgledi za uspjeh u borbi loši, Štab Korpusa je naredio prekid napada i povlačenje jedinica na polazne položaje. U 01.30. sati 17. decembra jedinice brigade »Matija Gubec« i Inženjerijskog bataljona prekinule su napad. U borbi je poginulo 11, ranjeno 40 i nestala 82 borca. Među poginulima bio je komesar bataljona Josip Janeš i komandir prateće čete Mijo Pališ.

U izvještaju štaba 32. divizije od 24. decembra 1944. upućenom Štabu 10. korpusa, o napadu na Kalinovac, među ostalim, piše:

»Napadi na Kalinovac bili su teški zadaci koji su se postavljali pred našu Diviziju. Šta je najvažnije nismo znali koji je cilj tih operacija, a izgubilo se iz vida zamorenost jedinica i nov način borbe tj. frontalni na koji naše jedinice nisu bile priviknute. Kalinovac je mnogo oslabio udarnu sposobnost i čvrstinu naše Divizije, jer je u tim borbama izbačeno mnogo rukovodioca iz stroja od kojih komandant Brigade, politkomesar Brigade, četiri komandanta i četiri politkomesara bataljona i većina nižeg kadra—komandiri i komesari četa. Mi smo u nemogućnosti da sve rukovodioce postavimo odmah, naročito političke. U borbama u Podravini Divizija je izgubila oko 300 ljudi... Neophodno je da se popuna izvrši jer o tome ovisi očuvanje našeg kadra i daljnja uspješna aktivnost. U Diviziji ima već nekoliko slučajeva namjernog kvarenja automatskog oružja, što je imalo za posljedicu povlačenje sa položaja. Krivci su uhvaćeni na djelu i bit će stavljeni pred vojni sud. Isto tako ima i slučajeva namjernog ranjavanja.

¹³⁹ VII, tom V, knjiga 38, dok. 96, str. 605-606.

Iz prednjeg se vide problemi koji se postavljaju pred našu Diviziju i čije rješenje treba što prije realizovati, kako bi Divizija bila opet u stanju da izvršava postavljene zadatke¹⁰⁰.

Istog je dana brigada »Pavlek Miškina« zaposjela liniju: s. Cepelovac - sjeverni rub šume Velika Sječa, trig. 129, trig. 123, juž. Draganci.

Brigade »Braća Radić« i »Matija Gubec«, sa Štabom Divizije i prištapskim jedinicama, bile su prikupljene u Kloštru Podravskom. Sjeverno od s. Cepelovca na k. 178, sjev. od Sv. Ane do ispod s. Mičetinca, preko kote 186 i vinograda na koti 161, sjev. od Cepelovca, zauzela je položaje 1. zagorska brigada. Štab Brigade i 3. bataljon nalazili su se u selu Čepelovcu.

Drugi bataljon, koji je držao položaje sjeveroistočno od sela Cepelovca, u toku noći je s po jednom četom demonstrativno napadao na Novigrad Podravski, Đurđevac i Virje. Na tim položajima Brigada nije do 19. 12. 1944. prihvaćala borbu s 1. kozačkom divizijom. Neprijatelj, jačine jednog bataljona sa 4 topa, ušao je u selo u trenutku kad je četa 2. bataljona, poslije povratka iz demonstrativnog napada na Đurđevac, u selu dijelila municiju. Pokušaj Prateće čete Brigade da zadrži neprijatelja nije uspio i Čerkezi su prodrli u Budrovac. U brzom naletu kroz selo u jednoj je kući neprijatelj zarobio referenta saniteta 2. bataljona Sulejmana Sušića. Treći bataljon je napravio manevar preko Budrovca, Sirove i Suhe Katalene do Prugovca goneći u stopu neprijatelja koji je odstupao u Đurđevac.

Gubici brigade bili su: 6 mrtvih, 9 ranjenih i 9 zarobljenih boraca. Izgubljena je bataljonska komora u kojoj je bilo 2.000 mauzer-metaka i 1.000 metaka za engleske puške, mina i drugog materijala.

Neprijatelj je 20. decembra također produžio nastupanje prema položajima 32. divizije i 1. zagorske brigade. Borbe su se vodile duž položaja brigade »Matija Gubec« i »Braća Radić« istočno i zapadno od Kloštra Podravskog. Oko 14.00 sati jedna jača neprijateljska kolona od oko 700 vojnika i nešto slabija kolona 1. kozačke divizije zauzimaju Podravske Sesvete i iz pravca željezničke stanice prodiru u Kloštar Podravski. Tako se neprijatelj našao na bočnom rasporedu 32. divizije, pa je Štab Divizije donio odluku da napusti položaje na pravcu Đurđevac — Pitomača i bočno postavi brigade na liniji: s. Grabrovnica — s. Crešnjevica — s. Kozarevac, dok je borbeno osiguranje bilo istureno u selu Dinjevac. Štab Divizije smjestio se u selu M. Crešnjevici, Prva zagorska brigada u Prugovcu, a jedan pješadijsku puk 233. pd Crvene armije u Pitomači.

U toku noći neprijatelj je odstupio iz Kloštra Podravskog, ali je zadržao Cepelovac, koji je napustio dan kasnije.

Na položajima je 22. decembra zabilježena samo izviđačka aktivnost. Neprijatelj je također mirovao. Pokreti jedinica 32. divizije izvršeni su 23. decembra. Brigada »Pavlek Miškina« je u selu Prugovcu smijenila 1. zagorsku brigadu koja je došla u selo Kozarevac. Brigada »Braća Radić« je prešla iz Grabrovnice preko Dinjevca i isturila borbeno osiguranje na Vargičev Brežek, trig. 152. Štab je Divizije iz M. Crešnjevica došao u Grabrovnici u rodnu kuću pjesnika Petra Preradovića. Istog je dana u selu Vel. Crešnjevici na mjesnom

¹⁰⁰ VII, tom V, knjiga 36, dok. 85, str. 405-406.

groblju pokopana grupa boraca 32. divizije i komandant brigade »Matija Gubec«, narodni heroj Jugoslavije Stevan Došen.

Neprijatelj nije na tom pravcu ispoljavao nikakvu aktivnost ni u toku 24. decembra 1944. U prvi sumrak mogla se primijetiti pojačana izviđačka aktivnost u pravcu Pitomače. Na zahtjev štaba 233. puka Crvene armije, u Pitomaču je upućen jedan bataljon brigade »Matija Gubec« s načelnikom štaba, kapetanom Matom Skrljanom, radi ojačanja obrane. U sastav sovjetskog puka za obranu Pitomače ušao je i jedan bataljon PPK (KNOJ-a). Dva naša bataljona bila su solidno pojačanje — sovjetskom puku koji je Pitomaču pripremio za upornu obranu u sistemu poljske fortifikacije. Puk 233. divizije bio je još ojačan jednim divizionom artiljerije haubica 105 mm i jednim divizionom protutenkovske artiljerije ZIS 76 mm.

U borbama vođenim prethodnih dana na tom su se pravcu jedinicama 32. divizije i 1. zagorske brigade otkrile samo jedinice 1. kozačke njemačke divizije.

U međuvremenu je 21. decembra 1. hrvatska udarna ustaško-domobranska divizija (hudiv), započela pothvat zvan »Bilogora« iz pravca Vrbovec—Gradec—Srpska Kapela—Sv. Ivan Zabno—Bjelovar. Na tom pravcu prodirala je 20. pukovnija te divizije, koja je tada imala 2.105 ljudi. Od 1. Hudiva stvorena je borbeni skupina »Moškov«, koja je preko Bilogore kretala u susret 1. kozačkoj njemačkoj diviziji.

U svom prodiranju prema Bilogori, 20. pukovnija 1. Hudiva je kod Hagnja imala borbu sa 1. brigadom 33. divizije. Pukovnija je odbacila brigadu s pravca svog nastupanja uz neznatne gubitke s jedne i druge strane, i produžila preko Sv. Ivana Zabno nastupati u unutrašnjost Bilogore.

Tri dana odmora jedinica 32. divizije nakon gubitka od 16 mrtvih, 82 ranjena i 12 nestalih 21. 12. 1944. kod Kloštra, bila su prijeko potrebna za sređenje jedinica i popunu rukovodećeg kadra. Naime, poginuo je komandant brigade »Matija Gubec« Stevan Došen, ranjen je komandant brigade »Braća Radić« Ivan Vulić, politički komesar brigade »Pavlek Miškina« Stevo Lačan i politički komesari 1. i 2. bataljona iste brigade Ivan Hasan i Mirko Uzur. Od tri ranjena komandanta bataljona brigade »Braća Radić« nakon dva dana je u virovitičkoj bolnici umro komandant Mirko Totović. Tako česte promjene rukovodećeg kadra, pojačani zamor, neredovnost prehrane i sve jača zima, a pogotovu nenaviknutost na borbe u odbrani na organiziranim frontovskim položajima i stalan kontakt s nastupajućim neprijateljskim jedinicama, zahtijevali su maksimalno zalaganje i veliku budnost boraca i rukovodećeg kadra, naročito komandi četa i štabova bataljona.

Način napredovanja dviju neprijateljskih divizija (1. kozačke i 1. Hudiva) kroz Bilogoru i Podravinu pokazivao je da su glavne namjere neprijatelja očistiti desnu obalu Drave, natjerati na povlačenje dijelove 233. divizije Crvene armije i stabilizirati desno krilo svog fronta na Dravi i eventualno osigurati njegovu čvršću povezanost s frontom u Srijemu.

U pozadini takvih neprijateljskih snaga je 22/23. decembra 1944. 3. brigada 33. divizije napala Kloštar Ivanić u kojem su se nalazili pionirski bataljon 1. kozačke divizije i 1. bojna ustaško-domobranskoga brzog zdruga. To, međutim, nije odviklo pažnju neprijatelja s dravskog područja, iako je

neprijatelj imao u toj borbi: 49 ubijenih (1 oficira, 1 podoficira) i 13 zarobljenih vojnika. Zaplijenjene su 24 puške, 1 šmajser, razna vojna sprema, bombe i mine za bacače.

Gubici 3. brigade »Nikola Demonja« su 8 mrtvih i 52 ranjena druga. Među ranjenima bili su komandant brigade Vlajko Gavrilović, politkomesar brigade Aleksandar Jovanović, opunomoćenik OZN-e brigade Abramović, pomoćnik komesara bataljona Dragutin Merle, komandir čete Drago Bižić i drugi.

Snage 1. kozačke divizije (6. tjerski, 5. donski i 3. kubanski puk) bile su i 25. decembra aktivne na pravcu Kloštar Podravski-Pitomača. Oko 09.00 sati neprijatelj je snagama do jednog divizionara (konjanika) napao bataljon brigade »Pavlek Miškina« u Kloštru i nakon kraće borbe odbacio ga prema Prugovcu gdje se nalazila glavnina Brigade. Istovremeno neprijatelj nadmoćnijim snagama istjeruje Brigadu iz Prugovca i ona se povlači u Kozarevac, odakle protunapadima pokušava izbaciti neprijatelja iz Prugovca, ali bez uspjeha. Uvečer Brigada zaposjeda položaje ispred sela Grabrovnice i postavlja borbeno osiguranje na k. 147.

U toku tog dana neprijatelj je ostao u Prugovcu i Kloštru Podravskom. U pravcu Pitomače pojačao je osiguranje u selu Oderijanu.

Pokret grupe »Moškov« kroz Bilogoru se produžava, s tim što 20. U. P. (1. bojna) nadire pravcem Zdralovi—Prespa—Patkovac—Severin—Lasovac—Pupelica, da zajedno sa 2. i 3. bojnima i 1. bojnima pukovnije PTS-a opkoli Sandrovac. U selu Pupelici te će snage zanočiti, a 26. decembra 1. bojna 20. U. P. produžit će nadiranje pravcem s. Pupelica, Ribnjačka i Vis (288) — M. Crešnjevnica—Grabrovnica. Druga bojna nadire pravcem Pupelica—Ribnjačka-M. Crešnjevnica, a 3. bojna kreće pravcem Ribnjačka - k. 172 - Kozarevac.

Na pravcu sela Grabrovnice neprijatelj u 03.00 sati napada osiguranje brigade »Pavlek Miškina«. Osiguranje se povlači u Grabrovnicu. Štab 32. divizije naređuje brigadi »Pavlek Miškina« da napadne neprijatelja na k. 147, ali se ona nakon kraće borbe povlači. Neprijatelj poslije toga produžava nastupanje prema koti 159 i Maloj Crešnjevnici, gdje iznenađuje 3. bataljon brigade »Matija Gubec« uslijed čega se on povlači prema Visu (k. 288). Ta neprijateljska kolona se ne zadržava, već odmah ulazi u selo Vel. Crešnjevicu gdje napada pozadinske ustanove 32. divizije. Ni tu se ne zadržava nego žuri u Stari Gradac na cesti Pitomača—Virovitica. Štab 32. divizije je ocijenio»to kao nastojanje neprijatelja da okruži puk 233. streljačke divizije u Pitomači i učini bespredmetnim njegovu obranu Pitomače. Već u 05.00 sati 26. 12. 1944. Štab Divizije izdaje naređenje brigadi »Braća Radić« i brigadi »Matija Gubec« da pređu u gonjenje kolone 1. kozačke divizije koja je prodirala prema Starom Gracu i rijeci Dravi. Istovremeno sa svanivanjem obavještava Štab sovjetskog puka u Pitomači o prodoru neprijatelja i predlaže mu evakuaciju pod borbom u pravcu Sedlarice i Vukosavljevice. Štab puka ne prihvata takav prijedlog i šalje odgovor da će produžiti borbu u okruženju.

U toku dana Štab 1. hudiva stiže u Đurđevac. Sadejstvo između snaga te i 1. kozačke divizije bilo je sada dobro sinhronizirano. Ustaške snage, koje su preko Šandrovca nadirale u Podravinu, sukobile su se oko 13.00 sati kod Visa

(k. 288) s brigadom »Matija Gubec«. Neizvjesnost situacije u vezi s prodorom snaga 1. kozačke divizije prema Starom Gracu i stanjem u Pitomači gdje su se našla i naša dva bataljona (brigade »Matija Gubec« i 3. brig. KNOJ-a), te nepostojanje podataka o snazi ustaša koje su iza leda, kroz šumu napale na Vis, utjecali su da štab 32. divizije donese odluku o povlačenju jedinica Divizije na nove položaje u sela Turnašicu i Vukosavljevicu. Prva zagorska brigada i dalje je posijedala Sedlaricu. Komanda 1. zagorske brigade bila je izravno pod Štabom Korpusa, tako da u tim trenucima Štab 32. divizije nije mogao bolje organizirati zajedničku borbu s neprijateljem ni komandovati jedinicama na tom odsjeku. Nakon izbijanja ustaša u Podravinu, na liniju Pitomača—Kozarevac, počele su neprijateljske komande mnogo bolje ostvarivati taktičko sadejstvo u daljem prodiranju prema Virovitici. Očito je planom neprijatelja bilo predviđeno da 1. kozačka divizija prodiere duž ceste Đurđevac—Virovitica, a 1. hudiv po istočnim obroncima zapadne Bilogore.

Pretpostavka Štaba 32. divizije da će neprijatelj, nakon što uđe u Stari Gradec, izvršiti sveobuhvatni napad na Pitomaču, brzo se obistinila. U ranim popodnevним satima jedinice 32. divizije bile su u pokretu prema novim položajima u Sedlarici, Turnašici i Vukosavljevicu. Osinusela zaposjednuta su dva izvanredno važna taktička položaja: Otrovanski Brijeg (kota 275) i Karšanj te Veliko Brdo. Takav raspored Divizije omogućavao je napade u bok neprijateljske grupacije koja je svoje napade i dalje usmjeravala duž ceste Pitomača—Virovitica.

U isto vrijeme dok su jedinice 32. divizije bile u pokretu, završilo je i probijanje sovjetskog puka 233. divizije i naših bataljona iz Pitomače. Imajući zaštitu jedinica 32. divizije, puk se, iako bez teškog oružja, vratio u sastav svoje divizije u Viroviticu.

Neprijatelj nije krio svoje veliko zadovoljstvo uspjehom u Pitomači, pa se u izvještaju Glavnog stožera MINORS-a NDH od 28. decembra 1944, može pročitati:

»U nastavku podhvata u Podravini ustaške borbene skupine u saradnji sa kozačkim postrojbama postigle su sjajan uspjeh u području Pitomače gdje su potukle jake partizanske snage podpomognute djelovima 233. sovjetske divizije. Nepr. gubitci: 274 poginula izbrojeno, 158 zarobljeno i zaplijenjeno 8 topova, 12 prot. oki. topa, 1 prot. zrak. top, 5 bacača, 40 strojnica (puškomi-traljeza), 76 bacača plamena, 13 protuokl. pušaka, 250 pušaka, 73 samokresa, 10 samokretnih vozila, 5 motorkotača, 95 konja, velika količina streljiva, praskavca i 17 vagona hrane.«¹⁰¹

Podaci koje neprijatelj navodi o gubicima partizana proizvoljni su. U borbi u Pitomači i oko Pitomače 25. i 26. decembra 1944. god. naše snage nisu imale više od 9 mrtvih i 30 ranjenih boraca. U samoj Pitomači je prilikom probijanja poginuo komesar bataljona 3. brigade KNOJ-a Emil Uremović.

U tim je danima svakako najveće gubitke imao Kalnički partizanski odred, koji je 23. decembra 1944. kod Gornjih Sredica i Topolovca iznenadila 1. pukovnija PTS-a. Imao je 30 mrtvih i 12 zarobljenih partizana. Taj veliki gubitak koji je pretrpio odred i bio izvanredno težak, posljedica je nepravovre-

¹⁰¹ VII, tom V, knjiga 36, dok. 163, str. 721.

menog prilagođavanja odreda načinu djelovanja u uvjetima borbe za virovitički mostobran koje su vođene s jedinicama 1. kozačke i 1. hrvatske udarne ustaško-domobranske divizije u Podravini.

Koliki su bili stvarni gubici puka 233. divizije Crvene armije u Pitomači ne može se utvrditi, ali neprijateljevi podaci o gubitku ljudi najmanje su deset puta pretjerani. Sto se tiče tehnike podaci su, vjerojatno, tačni jer je koliko znamo puk imao toliko topova.

Gubitak komore 32. divizije u Vel. Crešnjevici, u kojoj se nalazilo oko 20.000 pušanih metaka, bio je onog trenutka jako velik. Kasnije se prilikom borbi brzo osjetio manjak pušane municije.

BORBE ZA VIROVITICU NA PRAVCU ĐURĐEVAC-PITOMAČA

(26. decembra 1944.-2. januara 1945. god.)

Sekc. Bjelovar, Đurđevac, Podravska Slatina 1 : 100.000

Nakon zauzimanja Pitomače neprijatelj je pregrupirao svoje snage. U Đurđevac je doveo 1. bojnu, a 2. bojnu 5. ustaškoga stajaćeg zdruga u Podravske Sesvete. Na području Otrovaneca bila je 20. U. P., a prema Turnašici 1. puk PTS-a. 1/XX. Topničkog sklopa podržavala je djelovanje ustaške grupe »Moškov«.

Na položajima ispred 32. divizije i 1. zagorske brigade je 27. i 28. decembra zabilježena uzajamna izviđačka djelatnost. Nisu bili primijećeni veći pokreti ustaških i kozačkih jedinica.

Poslije artiljerijske i minobacačke pripreme je 29. decembra 20. U. P. oko 10.00 sati napala nakon 1. zagorske i brigadu »Pavlek Miškina«. Uslijed nedostatka municije i velike nadmoći ustaša, lijevo krilo 1. zagorske brigade se povuklo, što je neprijatelj iskoristio i napao Turnašicu koju je branio jedan bataljon brigade »Pavlek Miškina«. Neprijatelj zauzima Turnašicu, ali Brigada protunapadom vraća selo. Budući da je neprijatelj prodro južno od Turnašice preko položaja 1. zagorske brigade, jedinice brigade »Pavlek Miškina« morale su napustiti položaje, tako da je 32. divizija zauzela nove položaje: k. 253 — brigadom »Braća Radić«; južno od Vukosavljevice bila je brigada »Matija Gubec« i na Radotiću, trig. 238, brigada »Pavlek Miškina«.

Toga dana 20. U. P. zauzima s. Vukosavljevicu.

U toj su borbi gubici 32. divizije bili: 5 mrtvih (među njima komandant bataljona u brigadi »Pavlek Miškina« Ljubojević) i 39 ranjenih boraca. Izgubljeno je 12 pušaka i 1 puškomitraljez.

Neprijatelj je imao 57 mrtvih i 27 ranjenih. Zaplijenjene su 4 puške i 1 pištolj.

Na položajima je 30. decembra 1944. vladalo relativno zatišje. Samo su izviđači bili nešto malo aktivni. Žestina borbe prethodnog dana pokazala je da neprijatelj u napredovanju prema Virovitici nastoji pod svaku cijenu odbaciti jedinice 10. korpusa s istočnih padina Bilogore. Ustaški napad izveden 31. decembra na k. 235 na položaj jednog bataljona brigade »Braća Radić«, zauzet nakon snažne minobacačke vatre jurišnom grupom od oko 50 ustaša u 0.30 sati, svojom je silinom upozorio štab 32. divizije da može očekivati napade

većih ustaških snaga. Nakon toga je brigada »Matija Gubec« povučena dublje u šumu, gdje je zauzela nove položaje po grebenu južno od k. 235 i trig. 238. *Štab Divizije se nalazio u šumi Srednja Zanova neposredno iza položaja svojih brigada*; tako da je mogao najneposrednije pratiti daljnji razvoj situacije i rukovoditi pojedinim borbama. Oko 10.00 sati su ustaške glavne snage s osloncem na k. 235 krenule u žestok napad na položaje brigade »Braća Radić«. Borba nije jenjavala sve do 14.30 sati, kada je Štab Divizije spoznao da su naše snage nedovoljne da zadrže položaje, i da ne bi bilo još većih gubitaka izdao je naređenje da se Brigada povuče u Cremušina Vinograde. Time su bili ugroženi položaji brigade »Pavlek Miškina« i »Matija Gubec«. Divizija je bila u pokretu na nove položaje, ne znajući da štab 10. korpusa priprema protunapad sa 32. i 33. divizijom i 1. zagorskom brigadom koju je privukao bliže frontu. Štab 10. korpusa je 31. decembra 1944. godine izdao naređenje u kojem uz ostalo kaže:

»Poslije dužih odbrambenih bojeva jedinice našeg Korpusa preći će u ofenzivu radi čišćenja i likvidacije neprijateljskih uporišta Turnašica—Vukosavljevica...«

Štab Korpusa je naredio 33. diviziji, kojoj je u privremeni sastav pridodao 1. zagorsku brigadu, da napadne neprijatelja na Karšanju (k. 262), a zatim da, po osvajanju te tačke, prijeđe na likvidaciju neprijatelja u s. Turnašici i sadejstvuje 32. diviziji u napadu na Vukosavljevicu.

Usprikoš gubicima koje je pretrpjela u toku borbe toga dana (5 mrtvih, 44 ranjena i 19 nestalih boraca, dok je neprijatelj imao 57 mrtvih i 117 ranjenih), 32. divizija je imala još dovoljno snage da u sadejstvu s drugim jedinicama nanese nove udarce neprijatelju i oteža ostvarenje njegovih namjera da zauzme Viroviticu, što je planirao učiniti na Novu godinu 1945. Divizija je imala zadatak da zauzme k. 235, a zatim da napadne Vukosavljevicu.

Prva zagorska brigada je zauzevši položaje Bogaz (k. 228) i k. 273 s dva bataljona, i druga dva bataljona u Brzaji kao općom rezervom smijenila 3. brigadu 33. divizije koja je bila određena za napad.

U sastav Korpusa bila je dodijeljena i 18. brigada 40. divizije, sa zadatkom da jednim bataljonom preko s. Lozana izvrši pritisak na Stari Gradac u trenutku kad jedinice 32. i 33. divizije budu u napadu.

Utvrđeno vrijeme za početak napada bilo je 22.00 sata 31. 12. 1944. godine.

Štab 10. korpusa nalazio se u Zrinskoj.

Položaje na Karšanju, Turnašici i Vukosavljevici držala je 20. U. P. 1. hudiv.

Štab Korpusa predvidio je da nakon eventualnog uspjeha 32. divizija uspostavi položaje u Turnašici i Vukosavljevici, a 33. divizija s jednom brigadom na Karšanju (trig. 202).

Zapoviješću štaba 33. divizije napad na Karšanj povjeren je 2. i 3. brigadi, koje će podržavati korpusna artiljerija.

Uočivši najmjere Štaba 10. korpusa, neprijatelj je na tom pravcu 1. januara 1945. napao položaje 32. divizije. Ona je bila prisiljena povući se na liniju k. 245 i k. 231, gdje je zauzela nove obrambene položaje. Istog je dana

neprijatelj odbacio i jedinice 33. divizije, koje su napadom na Karšanj i Otrovanski brijeg (k. 275) trebale olakšati situaciju 32. divizije u odbrani.

U »Dnevnom izvješću« od 3. 1. 1945. o tim borbama, piše:

»Podhvatne skupine generala 'Moškova' zauzele su 30. XII. nakon žestokih borbi Vukosavljevicu i vis 235 južno od tog mjesta. Noću 30/31. XII. i u toku 31. XII. ove podhvatne skupine razbile su neprijateljski otpor na visu Radotić (11 km j. Pitomača) odbacivši neprijatelja u smjeru juga i jugoistoka. Tom prilikom pala su 72 partizana (izbrojeno), 5 ih je zarobljeno i zaplijenjeno je 28 pušaka, veći broj mina i pismohrana. Vlastiti gubitci: 8 poginulih i ranjenih.

Pod pritiskom naših podhvatnih snaga neprijatelj se povlači dalje u smjeru istoka, juga i sjevera napuštajući pojedina mjesta.

Neprijatelj je ispraznio Stari Gradac (11 km s. z. Virovitice), Rogovac, a navodno i samu Viroviticu (Podatak netačan — R. B.).¹⁰²

Nakon tih borbi 32. divizija se povukla: brigade »Matija Gubec« i »Pavlek Miškina« otišle su u Cremušinu, a brigada »Braća Radić« u selo Šibenik. Štab Divizije također u Cremušinu. Jedan bataljon brigade »Pavlek Miškina« isturen je na položaje k. 245, Gradina, a jedna četa u borbeno osiguranje na Zidine. Izviđači su bili upućeni u Špišić Bukovicu radi kontrole terena i veze sa 18. brigadom 40. divizije.

Neprijatelj je 2. januara 1945. zauzeo kote 235 i 238, nakon čega je imao veću mogućnost za nesmetano nastupanje prema položajima 233. divizije Crvene armije. Toga dana napao je njezine položaje, pošto je prethodno zauzeo Bušetin i Špišić Bukovicu te postavio bočno osiguranje na liniji Zidine—Golo Brdo (k. 223). Takvim je pokretom neprijatelj (1. kozačka njemačka divizija i grupa »Moškov«) oslabio svoj lijevi bok na liniji Sedlarica—Vukosavljevica.

U »Dnevnom izvješću« od 4. 1. 1945. neprijatelj ovako bilježi svoje napredovanje:

»U Podravini odbijeno je nekoliko neprijateljskih napadaja u području Vukosavljevice pri čemu je poginuo 31 partizan, 4 su zarobljena i 4 puške zaplijenjene (Zarobljena patrola koju je predvodio zamjenik komandanta brigade »Pavlek Miškina« Ivan Turković Robotić u izviđanju. — R. B.).

Kozačke postrojbe uz saradnju borbenih skupina generala Moškova 2. I. poduzele su napadaj preko Lozana i Rogovca na Špišić Bukovicu i Bušetin (4 km s. z. i 7 km s. s. z. Virovitica), slomile žestok neprijateljski otpor i zauzele ova mjesta odbacivši neprijatelja u smjeru Virovitice i smjeru sjevera. Nastavlja se napredovanje prema Virovitici i Lukaču uz veoma jak neprijateljski otpor.¹⁰³

Štab 10. korpusa pažljivo je pratio napredovanje neprijatelja prema Virovitici i nakon njegova dubljeg prodora na pravcu Špišić Bukovica i dalje prema Virovitici ocijenio da je to povoljan trenutak da svim snagama (32, 33. div. i 1. zagorskom brig.) prijeđe u opći protunapad radi odsijecanja snaga koje su izdužile svoje kolone prema Špišić Bukovici, i presijecanja komunika-

¹⁰² VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 290-297.

¹⁰³ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 289-297.

cije Pitomača-Virovitica da bi tako razbio glavninu neprijateljskih snaga koje su nastupale duž ceste i najviše ugrožavale položaje 233. divizije.

Prema izvještaju Štaba 10. korpusa od 5. januara 1945., borba je u tim trenucima ovako tekla:

»33. divizija sa drugom i trećom brigadom izvršila je napad na neprijatelja na sektoru Sedlarica—Vukosavljevica, sa opštim pravcem nastupanja prema Starom Gradecu, kako bi presekla neprijateljske snage i došla im iza leđa.

I. Zagorska brigada izvršila je napad na kotu 235 i 238, poslije čega treba da pomogne 33. diviziji pri likvidaciji Vukosavljevice.

32. Divizija izvršila je napad na neprijateljske položaje: Zidine kota 203 i 223 (bočno osiguranje neprijatelja), poslije čega treba da izvrši čišćenje Špišić Bukovice zajedno sa 18. Brigadom VI. Korpusa, koja se je nalazila na položajima Kozja Glava - kota 132 i 203/3 km. jugozapadno od Virovitice, sekcija Slatina 1 : 100.000). Ovaj napad 32. Divizije izvodila je sa 2 brigade, brigada 'Braće Radića' i brigada 'M. Gupca', dok je brigada 'P. Miškine' ostala na položajima: Gradina (kota) 245.

Napad naših jedinica na neprijateljske položaje bio je jak i uporan, tako da je neprijatelj osjetio da mu je njegovo desno krilo ugroženo i njegovo napredovanje prema položajima Crvene armije bilo je ukočeno. U toku noći 2/3. III. brigada 33. Divizije uspjela je da zauzme kotu 275 (Otrovanski brijeg) i da istjera neprijatelja iz Sedlarice, a potom sa sjeverne strane da izvrši napad na Turnašicu, obišavši Karšanj koji je bio dobro utvrđen, a sam njegov oblik takav, da ga je bilo teško napadati i potrebno je za njegovu likvidaciju dobra artiljerijska i bacačka priprema, a što je po noći otežano te je ostavljen za dan. II. brigada 33. Divizije uspjela je da zauzme sjevernozapadni dio Velikog brda i probije se do Turnašice sa južne strane.

I. Zagorska brigada očistila je kotu 235 i sa jednim dijelom snaga upala u Vukosavljevicu i pomogla II. brigadi čišćenje istog sela.

32. Divizija čistila je i protjerala neprijatelja sa kota 203 i 223 i sa kose Zidine, odakle se neprijatelj povukao prema Špišić Bukovici.

U jutro 3. I. 1945. god. neprijatelj se je još držao na istočnom dijelu Velikog brda, iznad Vukosavljevice, zatim je na koti 238 (Radotić), željezničkoj stanici Vukosavljevica, kao i na visovima 1 km. istočno od sjevernog dijela sela Vukosavljevica. Vis Karšanj je također držan.

Danju oko 10 sati II. brigada 33. Divizije, uz kratku artiljerijsku i minobacačku pripremu, izvršila je napad na Karšanj, sa kojeg je neprijatelj uslijed dejstva artiljerije i minobacača pobjegao prema sjevernom dijelu sela Turnašica. II brigada nastavila je sa gonjenjem neprijatelja s tim što je jedan bataljon iste brigade izvršio napad na istočni dio Velikog brda, i protjerao neprijatelja, a zatim sa Trećom brigadom izvršila čišćenje Turnašice i sa Zagorskom brigadom Vukosavljevice.

Neprijatelj se još drži na koti 238 (Radotić), želj. stanici Vukosavljevici i na pomenutom visu istočno od Vukosavljevice. Prva zagorska brigada poduzela je napad na kotu 238 radi čišćenja, ali pošto je ista kota bila pomognuta u obrani artiljerijom sa želj. stanice Vukosavljevica, a i sama raspolagala sa bacačima, to su jedinice I. Zagorske brigade morale odstupiti.

Neprijatelj u Špišić Bukovici poslije razbijanja bočnog osiguranja na

položaju Zidine kota 203 i 223 osjeća se nesigurnim uslijed daljnjeg pritiska naših jedinica i u neredu se povukao prema Gradecu i Pitomači. Jedinice 32. divizije ušle su u Špišić Bukovicu.

Neprijateljske snage na koti 238 (Radotić) i želj. stanici Vukosavljevica, po ulasku naših jedinica u Špišić Bukovicu i Vukosavljevicu a pod pritiskom I. Zagorske brigade (i brigade) 'P. Miškine', pod zaštitom mraka povukle su se u pravcu Pitomače. Zauzimanjem starih položaja i povratkom u svoje ruke, naše jedinice razbile su neprijateljsko desno krilo i primorale neprijatelja da odustane od svoje namjere, t. j. da obustavi svoje napredovanje prema Virovitici, već da se povuče u pravcu Pitomače. Saradnje sa 233. div. C. A. nije bilo, ona je ostala za vreme razbijanja nepr. potpuno pasivna, bez pritiska sa čela.

U napadu na neprijatelja koji je prodro ka Virovitici u borbama 2. i 3. ov. mj., sve su jedinice izvršile svoj zadatak u potpunosti. Bilo je puno zalaganja svih štabova od divizija do bataljona. Naročito se istakao štab 32. Divizije na čelu sa komandantom potpukovnikom Bulatom i politkomesarom Bobetkom i štab brigade 'M. Gubec' na čelu sa komandantom majorom Jovicom Mandić i štab brigade 'Braće Radića' na čelu sa komandantom kap. Vulićem Ivanom, štab 33. Divizije na čelu sa komandantom potpukovnikom Antolovićem i načelnikom štaba majorom Biškup Petrom i štab III. brigade na čelu sa komandantom kap. Gavrilovićem, i štab IV. bat. Zagorske brigade na čelu sa komandantom Murić Ivanom i predlažemo ih za pohvalu. (U ovoj borbi komesar Bobetko nije učestvovao, jer je 31. 12. 1944. kod Zidina bio ranjen zajedno sa sekretarom divizijskog komiteta Stjepanom Puklekom Jurom — R. B.).

U ovim borbama ubijeno je 150 neprijateljskih vojnika i ranjeno preko 300.

Na bojnopolju neprijatelj je ostavio 41 mrtvog vojnika.

Zarobljeno je 5 kozaka.

Od oružja zarobljeno je 1 teški bacač, 1 tromblon i 25 pušaka, sa manjom količinom municije.

Naši gubitci 38 mrtvih i 206 ranjenih.

Zarobljeno 4 a nestalih 8.¹⁰⁴

Valja napomenuti da je neprijatelj u danima naših protunapada također trpio ogromne gubitke, a u svojim »dnevnim izvješćima«, ništa nije saopćavao.

U spomenutom izvještaju štaba 10. korpusa još se kaže:

»U suradnji sa jedinicama Crvene armije, naše jedinice bile su prinuđene na čvrsto vezivanje za određeni položaj, na vođenje frontalne borbe, u čemu zbog neiskustva u ovakvom načinu nailazile su na dosta velike poteškoće. Izviđačka i osmatračka služba bila je dosta slaba, jedino smo znali točno za neprijateljske jedinice na sektoru Pitomače i znali smo za njihovu namjeru i zadatak da zauzmu Viroviticu.

Teško oružje — minobacači nisu u potpunosti iskorištavani i nisu iskorištavani koncentrisano, jer je ljudstvo slabo obučeno u rukovanju.

Veliki gubitci prouzrokovani su u našim jedinicama jakim artiljerijskom i minobacačkom vatrom neprijatelja, kojoj nismo mogli parirati sami svojim

⁹³ VII, tom V, knjiga 36, dok. 23, str. 135-136.

teškim oružjem, pošto smo morali štedjeti mine, kojih nismo imali mnogo, a dejstvo artiljerije Crvene armije nije moglo ušutkati neprijateljsku artiljeriju, jer je bila na dosta velikoj udaljenosti.

Na vođenju bitke utjecala je također i zamornost jedinica 32. divizije i I. Zagorske brigade, koje su prije toga vodile dosta teške borbe i stalno bile na položaju.

Poslije ovih borbi vidi se da su naše jedinice čvršće, stabilnije na položaju, spretnije u rukovanju sa teškim oružjem, a svaki borac došao je do uvjerenja od kolikog je značaja dobar rov u vođenju frontalne bitke, naročito kada je neprijatelj raspolagao sa većim brojem teškog oružja.¹⁰⁵

Tim se ocjenama Štaba Korpusa mogu postaviti slijedeća pitanja: je li obrana virovitičkog (Barcs) mostobrana bila neposredni interes štabova 6. i 10. korpusa? Što je sadržavala direktiva Glavnog štaba NOV i POH operativnoj i taktičkoj suradnji sa štabovima Crvene armije? Koliko su naši štabovi i borci bili vojnički i psihološki pripremljeni za vođenje obrambenih borbi? Posebno se valja osvrnuti na način vođenja tih borbi u uvjetima frontalnog načina zatvaranja pravaca.

Nema sumnje da je spajanje s Crvenom armijom kod Virovitice bilo događaj od izvanrednoga psihološkog i političkog značenja, jer je u očima svakoga našeg čovjeka i borca približio rat njegovom pobjedonosnom završetku. To je bio nov, značajan moralni faktor stimulacije veće borbenosti i masovnog zalaganja u mobilizaciji novih boraca za popunu jedinica naših korpusa i učvršćenje slobodnog teritorija.

Operativna i taktička suradnja sa štabovima 233. streljačke divizije i 57. armije Crvene armije imala je više karakter operativnog, a manje taktičkog sadejstva u toku borbe. Gotovo za čitavo vrijeme borbe od spajanja (8. 12. 1944.) do protunapada jedinica 10. i 6. korpusa 2./3. 1. 1945. god. suradnje nije bilo dovoljno. Bila je nepotpuna. Najviše se svodila na vatrenu podršku artiljerije i minobacača jedinicama 32. divizije i 1. zagorske brigade dok su one vodile odbranu na prilazima Pitomači, što je u krajnjoj liniji bio sastavni dio borbe puka 233. streljačke divizije u Pitomači u pretpolju pojasa obrane.

Štab 10. korpusa i Štab 32. divizije su se, od prvog susreta s pukovnikom Crvene armije Cernjavskim u Đurđevcu usmjerili na to da maksimalno pomognu bratsku Crvenu armiju u njezinim ostvarenjima i uništenju njemačkog okupatora na prostorima Mađarske. Međutim, forsiranje Drave i stvaranje mostobrana na njezinoj lijevoj obali nisu bili rezultat naših realnih mogućnosti i neposrednog interesa u obrani slobodnog teritorija Podravine i zapadne Bilogore, pogotovu jer je odluka donesena bez tačnih i provjerenih podataka o namjerama 1. kozačke njemačke divizije, čiji su prednji dijelovi već bili u Koprivnici uz 5. ustaški stajaći zdrug. Zadatak koji je tada dobila 32. divizija da forsira Dravu, stvori mostobran i presiječe komunikaciju Vizvar — Gyekenyes te prodre u pozadinu njemačkih snaga koje se brane u Mađarskoj i da istovremeno osigura pravce Koprivnica—Novigrad Podravski, bio je ne-realan.

¹³⁹ VII, tom V, knjiga 38, dok. 96, str. 605-606.

U isto se vrijeme 1. zagorska brigada još nalazila u zapadnoj Bilogori, gdje je zatvarala pravac Križevci—Koprivnica, tako da nije mogla osigurati lijevi bok i pozadinu 32. divizije u trenutku njezinih borbi na lijevoj obali Drave.

Krajnjim zalaganjem Štaba 32. divizije i svih štabova bataljona i brigada, te visokom disciplinom i odgovornošću boraca i rukovodilaca bilo je moguće izvlačenje divizije s mostobrana u nastaloj situaciji. Pritisak neprijatelja s obje strane rijeke na mostobran mogao je svakog časa odsjeći glavne snage Divizije koje su još bile na lijevoj obali. Na drugoj je obali motorizirani odred s tenkovima jurio pravcem Đurđevac—Ferdinandovac da zatvori обруč na Dravi i spriječi izvlačenje naših jedinica iz borbe. Nakon prelaska glavnih snaga Divizije, artiljerijskog diviziona i jedne minobacačke baterije Crvene armije preko ceste Đurđevac—Ferdinandovac, Štab je 32. divizije bio do kraja svjestan opasnosti u kojoj se nalaze jedinice, naročito zbog mogućnosti velikih gubitaka u ljudstvu.

Dovlačenje 1. zagorske brigade na pravac Đurđevac—Pitomača i oslonac na istočne padine Bilogore, trebalo je da budu od velike pomoći 32. diviziji u vođenju borbe. Ali, štab 10. korpusa — pod čijom se komandom tada nalazio štab Zapadne grupe odreda preko kojega je trebalo da on organizira sadejstvo — nije uvijek bio dovoljno efikasan. Posljedica je da je neprijatelj u nekoliko navrata uspijevaao ukliniti se kroz spojeve naših jedinica, postignuti iznenađenje i nanijeti veće gubitke našim snagama.

Koliko je jedinstvenost komandovanja i čvrsto sadejstvo važno, najljepše pokazuje izvođenje protunapada 2. i 3. januara 1945, kad je štab 10. korpusa neposredno rukovodio i usmjeravao borbenu aktivnost potčinjenih štabova od početne ideje do izvršenja zadatka. Moglo bi se reći da u toj borbi nije počinjena ni jedna greška i da je to za jedinice 10. korpusa bilo dragocjeno iskustvo u danima vođenja frontalnih borbi na virovitičkom mostobranu. To je bio školski primjer kako protunapadom treba rukovoditi.

Do formiranja 3. armije NOVJ (1. 1. 1945) komandovanje i rukovođenje obranom virovitičkog mostobrana nije bilo objedinjeno. Štab Armije, koji je pod svojom komandom — u operativnom smislu - imao 6. i 10. uz 12. korpus, stvoren je u odsudnom trenutku jer je otklonio krizu neposredne opasnosti uništenja snaga u mostobranu.

Ta činjenica još više naglašava značenje mostobrana za povezivanje slobodnih teritorija 6. i 10. korpusa s oslobođenom Bačkom, kamo su se mogli upućivati ranjenici i izbjegli narod. Osim toga, olakšano je dobivanje pomoći u oružju i lijekovima od štabova Crvene armije.

Čini se da se prijelaz na obrambene borbe koje su imale više karakter uporne pozicijske obrane, bio neizbježan. Mi nismo bili dovoljno ravnopravni pri dogovaranju o suradnji sa štabovima Crvene armije, jer nismo imali potrebne informacije i jasne direktive. Stoga smo ponekad — i protiv uvjerenja i realnih procjena — prihvaćali neke zadatke i načine djelovanja za koje nismo bili dovoljno pripremljeni, niti opremljeni (nedostatak inženjerijskog alata, malo artiljerije i minobacača i drugo).

Nije bilo lako promijeniti način djelovanja naših jedinica. Partizani su od početka oružane borbe njegovali ofenzivni način djelovanja i kao pravilo izbjegavali obranu, osim da bi stekli prednost u vremenu ili radi izvlačenja i

probijanja obruča. Mislim da je nama najbolje odgovarala taktika manevarske obrane, s akcentom na protunapad u kombinaciji fronta i zabacivanja dijelova u bok i pozadinu nastupajućih snaga neprijatelja. Pokušaji da se demonstracijskim (fingiranim) napadom svrati pozornost neprijatelja, nisu dali očekivane rezultate.

Ostaje činjenica da su u prvim danima frontalnih borbi na virovitičkom mostobranu jedinice 32. divizije i 1. zagorske brigade podnijele i najveći teret i pretrpjele žrtve, ali i stekle najveća i najdragocjenija iskustva za daljnje vođenje borbe u novim uvjetima. To je bilo presudno za njihovo borbeno i moralno učvršćenje, jer su već tih dana dezerterstva praktično prestala, iako ih je u prvim danima bilo više.

UČVRŠĆENJE OBRANE VIROVITIČKOG MOSTOBRAHA

(4-10. januara 1945. god.)

Sekc. Đurđevac, Bjelovar, Slatina 1 : 100.000

Tri dana nakon preuzimanja operativnog rukovođenja 6. i 10. korpusom (njihove korpusne oblasti i dalje su ostale pod neposrednim rukovođenjem Glavnog štaba NOV i POH), komandant 3. armije, general-lajtnant Košta Nađ, izdaje štabovima korpusa naređenje op. br. 6 od 4. januara 1945. sljedećeg sadržaja:

»Formiranjem III Armije, pred nas se postavlja kao osnovni zadatak održati po svaku cenu operativno područje na sektoru Virovitica—Podrav. Slatina—Našice i time omogućiti prebacivanje snaga XII Korpusa sa leve na desnu obalu Drave u Slavoniju, a potom osigurati snabdevanje naših jedinica sa teritorije Vojvodine i oslobođenog dela Mađarske. Po prebacivanju svih jedinica XII Korpusa, predstoji grupisanje glavnine snaga naše Armije u cilju odlučnog napada na neprijateljske snage i komunikacije u dolini Save u Slavoniji, pravcima koji će biti naknadno određeni.

U vezi s tim,

n a r e đ u j e m o :

1. — Sa svim jedinicama X Korpusa i 40. divizijom VI Korpusa izvršiti energičan napad na neprijatelja na liniji Špišić Bukovica—Pitomača—Kloštar-Đurđevac u cilju potiskivanja neprijatelja sa te linije i goniti ga u pravcu Đurđevac—Koprivnica.

Glavni udarac u ovom napadu treba da bude bočno. t. j. pravcem jug-sever.

U ovom napadu sadejstvovaće artiljerija jedinica Crvene armije.

Sve snage što više grupisati da bi se postigla jačina udara.

2. — Odmah formirati operativni štab u koji će ući neki od članova VI.og i X Korpusa, koji će neposredno rukovoditi ovom operacijom.

3. — Partizanskim odredima sa prostorijske Koprivnice staviti u zadatak što energičnije dejstvo na liniji Koprivnica—Đurđevac, napadanje i uništenje komunikacija i objekata na njima, kidanje veza i dr.

4. — Operativni štab svaki dan izveštavaće ovaj štab o toku operacija.«¹⁰⁶

19. januara je po zapovijesti Štaba 3. armije NOV, op. br. 42 formirana i Zapadna operativna grupa u koju su ušle sve jedinice 6, 10. i 12. korpusa koje su djelovale na pravcu Virovitica—Pitomača (36. divizija iz 12. korpusa i 40. divizija iz 6. korpusa). Za komandanta te grupe bio je određen komandant 10. korpusa 'Zagrebačkog' NOV i POJ general-major Vlado Matetić.

U skladu s direktivom štaba III. armije NOVJ, Operativni štab NOV i POJ pod op. broj 1, izdao je 7. januara 1945. godine zapovijest o likvidaciji neprijateljskog uporišta Pitomače. Za izvršenje tog zadatka štab je raspolagao sa 40. divizijom (tri brigade), 5 baterija CA (artiljerija), 32, 33. divizijom i 1. zagorskom brigadom 10. korpusa i njihovim prištapskim jedinicama, 10. brigada.

Zadaci jedinica bili su:

1. — 40. divizija uz podršku 5 baterije CA likvidira neprijateljsko uporište Pitomaču. Glavni pravac napada izvodi kroz šumu »Banov Brod«, a manji dio snaga upućuje preko s. Otrovanca,

2. - 33. divizija ojačana sa dvije haubice 100 mm, u prvoj fazi sa dvije brigade ispoljava pritisak na s. Kladare preko s. Dinjevca i k. 128 na taj način što zauzima očekujući raspored na liniji s. Dinjevac — k. 128 sa bočnim osiguranjem prema Pitomači i Kloštru, zatim u pogodnom momentu s jednom brigadom upada u s. Kladare i time presijeca cestu Pitomača—Kloštar,

3. — 32. divizija bez ojačanja sa dvije brigade zauzima položaj na liniji: Babin Brijeg-Vargičev Brežek (k. 152) - Veselin Brijeg, odakle ispoljava pritisak prema s. Prugovcu i Kloštru u cilju vezivanja neprijateljskih snaga u Prugovcu i Kloštru i sprečavanja svake intervencije neprijatelja iz tih uporišta u pravcu lijevog boka 33. divizije,

4. - 1. zagorska brigada do 8. 1. 1945. 06.00 sati postavlja se u selo Šandrovac sa zadatkom da zaštiti lijevi bok i pozadinu 32. i 33. divizije od neprijateljskog dejstva iz Bjelovara,

5. — 2. Inženjerijski bataljon 32. i 33. divizije u toku noći 7/8 januara 1945. u 02.00 sati minira cestu Pitomača-Koprivnica na odsjeku Đurđevac—Virje i cestu Novigrad—Koprivnica rušeći most na potoku Hotovo, te minira cestu Pitomača—Kloštar i Kloštar—Đurđevac.

6. — Svakoj je diviziji naređeno da ima svoje rezerve i da ih-u prvoj fazi borbe razmjesti: 32. u s. Kozarevac, 33. u s. Grabrovnica, a 40. da se kreće iza glavnog pravca napada.

7. - Mjesta štabova: Operativni štab - s. Turnašica,
Štab 40. divizije - s. Stari Gradac,
Štab 33. divizije — s. Grabrovnica,
Štab 32. divizije — s. Kozarevac i
Štab Zapadne grupe odreda i 1 zagorska bri. s. Šandrovac.

8. — Početak napada bio je određen na dan 8. 1. 1945 u 07.00 sati uz artiljerijsku pripremu.

9. O neprijatelju su bili prikupljeni slijedeći podaci: Jedna brigada 1.

¹³⁶ VII, tom V, knjiga 38, dok. 93, str. 593-594.

kozačke divizije sa tri kozačka puka (5. donski i 6. tjerski) i jednim divizionom poljske artiljerije od 12 oruđa 75 mm. Brigada se utvrdila u četverokutu: Pitomača—Otrovanec—Dinjevac—Kladare. Položaji su bili u tipu poljske fortifikacije s otpornim tačkama. Ukupna snaga oko 5.000 ljudi.

Na prostoru Kloštar-Prugovac utvrđena je i prisutnost 225. njemačkog pješadijskog puka (Inf. Rgt. 225) od dva bataljona ukupne jačine oko 1.200 ljudi.

Iz relacije Štaba 10. korpusa od 26. 1. 1945. o napadu na Pitomaču, prenosimo tok borbe:

»5.— Vreme trajanja napada:

Napad je otpočeo 8. 1. 1945. u 04.00 časova i trajao je do 9. 1. 1945. g. do 03.00 časova, kada je od strane ovoga štaba (Štab 10. korpusa - R. B.) naređeno obustavljanje napada i povlačenje na nove položaje.

6. - Tok borbe:

A.) Na otseku 40. d-ivizije

40. divizija izvršila je predviđeni napad sa 2 brigade u prvom borbenom redu (Omladinska udarna brigada i XVIII. udarna brigada) i jednom brigadom (Virovitičkom) u divizijskoj rezervi kod s. St. Gradac...

Rad omladinske brigade

Polazeći sa svojih polaznih položaja, dva bataljona ove brigade u šumi Pakaj i u s. Đuretina sukobila se sa neprijateljem, koji se nalazio u predstraži u jačini oko 150 vojnika. Naše jedinice proterale su neprijatelja sa tih položaja prema s. Greda, a delimično se neprijatelj razbežao u pravcu Pitomače. Krećući se dalje prema s. Greda našim jedinicama pružen je iz tog sela jak otpor. Ipak je našim jedinicama uspjelo prodrijeti u selo i zauzeti polovinu sela. Borba se u tome selu vodila čitav dan, a neprijatelj je povlačenju prema centru sela palio ispred sebe kuće. U 22 sata brigada je počela sa žestokim napadom uz potporu artiljerijske vatre. Pored ovih napora brigada nije uspela izbaciti neprijatelja iz s. Greda.

Rad XVIII. udarne brigade

Tri bataljona ove brigade imala su zadatak napasti samo uporište Pitomaču, dok je četvrti bataljon bio u rezervi. Štab brigade poslao je ispred sebe prema s. Otrovanec bataljon, koji se nalazio u brigadnoj rezervi i po nailasku u s. Otrovanec isti je bio dočekan jakim mitraljeskom i bacačkom vatrom neprijatelja. Štab brigade izgleda nije znao, da se u tome selu nalazi neprijatelj. Na osnovu ovoga rešeno je, da se prvo likvidira neprijateljska posada u Otrovancu, a potom da se tek pristupi napadu na Pitomaču. U ovome cilju angažovana su i dva ostala bataljona, dok je jedan bataljon ostao na ivici s. Pitomače i vodio borbu sa neprijateljem u istočnom kraku toga sela.

U prvom naletu uspjelo je jedinicama ove brigade prodrijeti u s. Otrovanec, ali kako se neprijatelj jako utvrdio u centru toga sela, to brigadi ni uz potporu artiljerijske vatre nije uspjelo da likvidira neprijateljsku posadu.

U cilju ukazivanja pomoći svojoj opkoljenoj posadi u s. Otrovanec neprijatelj je angažovao jače snage iz Pitomače i bacio ih u napad u bok naših jedinica kod toga sela. Zbog toga je brigada bila prinuđena da napusti selo i da se povuče na položaje iznad sela, obrazujući jedan luk oko toga sela sa istočne i jugoistočne strane. Tu su se naše jedinice ukopale, sredile i čekale na ponovni napad u 22 časa, kada je imao otpočeti opšti napad na sektor Pitomača-Otrovanec.

Ponovni napad otpočeo je u 22 časa uz potporu artiljerije VI. korpusa (1 brdska baterija). Usled jakog neprijateljskog otpora ni ovaj ponovni napad nije uspeo i neprijatelj se održao u Otrovancu odakle je iz dobro izgrađenih položaja jakom i preciznom vatrom nanosio našim jedinicama velike gubitke. Posle borbe od 5 sati naređen je od strane štaba X. korpusa 9. I. u 03.00 časova prekid napada i povlačenje na polazne položaje.

B.) Na otseku 33. divizije:

33. divizija izvršila je napad s 2 brigade (II i III brigada) u prvom borbenom redu i jednom brigadom (I. brigada) u divizijskoj rezervi u s. Grabrovnica...

Tok operacija:

Borba je otpočela 8. I. 1945. u 04. sata.

Nastupajući na određene položaje naišli su prednji dijelovi II. brigade u sjevero-zapadnom dijelu s. Dinjevca na jači neprijateljski otpor. Sa snagama jednog bataljona brigada je pokušala protjerati neprijatelja iz tog dijela sela, da bi se omogućilo nesmetano kretanje i zaposjedanje položaja, ali je taj napad bio koncentriranom odbrambenom vatrom neprijatelja skršen i bataljon se, imajući znatne gubitke, povukao na polazni položaj. Pokušaj prodora u selu ponovila je brigada još dva puta koristeći preostala dva bataljona uz pomoć koncentrirane vatre teških bacača, ali su ti pokušaji bili odbijeni po neprijatelju.

Nakon toga je II. brigada povukla svoje jedinice na liniju Grgac - u pravcu k. 130, jedan km južno od Dinjevca i ukopala se za odbranu.

III. brigada 'N. Demonja' nastupajući od Grabrovnice na određeni položaj naišla je na istočnom dijelu s. Dinjevca također na neprijateljski otpor. Sa dijelovima I. Bataljona, koji su postepeno pojačani i sa III. Bataljonom izvršen je pritisak i prodor u samo selo. Neprijatelj se pod borbom povlačio prema centru sela i zaustavio se u školskoj zgradi (kod kapelice), gdje je pružio snažan otpor. Dok su naše jedinice vršile pripremu, za prelaz na likvidaciju te neprijateljske otporne tačke, neprijatelj je iz Kloštra i Kladara u dvije kolone krenuo u pomoć napadnutoj svojoj jedinici u Dinjevcu.

Selo Dinjevac branio je jedan divizion Čerkeza i dijelovi III. brigade napadajući te snage ispoljili su veliku prodornost i zauzeli gotovo 2/3 sela stvorivši povoljne izgleda za punu likvidaciju. Međutim, nastupanje neprijateljskih kolona sa sjevera, pomagano jakom artiljerijskom vatrom iz Kladara,

dalo je napadnutom neprijatelju znatnog podstreka i on je pristupio aktivnoj odbrani, izbacujući manje grupice strelaca na naše bokove i tako (uspio) ugrožavati i ometati naše jedinice pozadi prvog borbenog reda. Kad su naposljetku kolone iz Kladara i Kloštra stupile u kontakt sa našim jedinicama u istočnom dijelu s. Dinjevca, artiljerijska je vatra iz Kladara postala još preciznija (zahvaljujući mogućnosti osmatranja nastupajuće pješadije), imajući preslabo osiguran lijevi bok, štab III. brigade povukao je svoje jedinice pred neprijateljskom nadmoći južno od s. Dinjevca oslanjajući se lijevo na dijelove II. brigade, a desno na bataljon I. brigade kod uskotračne pruge i priredio taj položaj za odbranu.

To povlačenje izvršeno je u 7 sati, pa je time i naša djelatnost protiv neprijateljskog saobraćaja na cesti Pitomača-Kloštar i potpuno presjecanje te komunikacije predviđeno zapoviješću otpalo.

I. brigada sačinjavajući opću rezervu morala je odmah u početku zauzeti sa jednim bataljonom položaj: linijom bezimenog potoka od sjevernog dijela velike Crešnjevice u pravcu sjevera do uskotračne pruge zaključno, zbog okolnosti što se u Otrovcu nalazila jača neprijateljska grupa, koju je napadala 18 Udarne brigada, a koja nije bila u općem planu predviđena. Tako su u rezervi ostala još dva bataljona, koja nisu upotrebljena za pojačanje III. brigade u Dinjevcu, radi brzine neprijateljskog nastupanja i prebrzog povlačenja III brigade.

U nastojanju da se ostvari postavljeni zadatak pred diviziju ovaj štab je naredio ponovan napad na s. Dinjevac, radi protjerivanja neprijatelja iz istog i prenošenja borbe na Kladare. Jedinicama je ostavljeno potrebno vrijeme za sređivanje i organizaciju tog napada, pa su oko 11 sati dva bataljona III. brigade na istočni dio, a jedan bataljon II. brigade na zapadni dio sela otpočeli napad pomažući se sa po jednom baterijom teških bacača na svakom pravcu. Dobro organiziran neprijateljski otpor potpomagan artiljerijskom vatrom iz Kladara, zahvaljujući brisanom predterenu prekrivenom snjegom, uvjetovao je neuspjeh i ovog napada. Trpeći osjetljive gubitke koji su stvarali neugodnu psihozu kod ljudstva, naše jedinice povukle su se na polazne položaje.

Oko 15 sati poduzeo je neprijatelj iz Dinjevca ispad na naše položaje i bez naročite poteškoće manevrujući sa više četnih kolona probio se kroz položaj I. bataljona III. brigade 'Nikole Demonje' te zahvatio sjeverni dio s. Grabrovnica.

Dijelovi I. brigade iz rezerve, vjerojatno računajući sa čvrstinom položaja na k. 130, nisu izvršili pravilno vlastito osiguranje, niti održavali tijesnu vezu sa III. brigadom 'N. Demonje' pa je nenadana pojava neprijatelja u selu izazvala dezorganizaciju, pa čak u stanovitoj mjeri i paniku, koja se je postepeno prenosila i na jedinice, a naročito pomoćne jedinice, koje su se u tom selu nalazile. Veza štaba divizije sa svim jedinicama na položaju bila je prekinuta pa ovaj nije mogao upotrijebiti II. brigadu na neprijateljskom desnom boku, radi njegovog ometanja, a štab te brigade iz vlastite pobude nije to učinio pa je neprijateljska grupa jačine 500—600 vojnika služeći se sa dva protukolska topa iz streljačkog stroja i više teških bacača — mogla nesmetano djelovati na potiskivanju naših manjih dijelova, koji su davali otpor sa fronta.

Obzirom na rastrojenost jedinica I. i III. brigade, prouzročenu više nepaž-

njom naših nižih komandi, nego snagom neprijatelja Štab divizije je jedinice povukao na liniju k. 159 — sjeverni dio s. V. Crešnjeвица na stalno utvrđene položaje, a iza te linije vršio prikupljanje dijelova, koji su postepeno pridolazili. Sređivanje je izvršeno u kratkom roku od 2 sata a veza sa III. brigadom, koja je zadržala neprekidno svoj položaj je uspostavljena, pa je povedena akcija za izbacivanje neprijatelja iz Grabrovnice i konsolidaciju položaja sjeverno od tog sela.

Oko 19 sati pod zaštitom tame izvršen je taj napad sa jednim bataljonom I. brigade i jednim bataljonom II. brigade. Nakon kraće borbe neprijatelj se pod zaštitničkom borbom izvukao iz sela i odstupio u s. Dinjevac.

Zaposjednuti su stari položaji između Grabrovnice i Dinjevca i vršene pripreme za ponovni napad na Dinjevac još tokom noći, no zbog situacije kod XL. divizije naređeno je 9. I. 1945. g. u 0.3 sata prekidanje napada i povlačenje na liniju Sedlarica—Turnašica—Vukosavljevica...

C) Na odsjeku XXXII. divizije:

XXXII divizija zauzela je bez smetnji do određenog vremena naređene položaje i time zatvorila pravac od sela Kloštar i Prugovac. Sa po jednom brigadom divizija je zaposjela Babin Brijeg i Veseli Brijeg, a jedna brigada zadržana je u rezervi u s. Kozarevac.

Na odsjeku ove divizije nije bilo za cijelo vrijeme važnijih događaja. Neprijatelj je samo jednom prilikom pokušao sa jednim bataljonom ispad u pravcu Babinog Brijega i Vargičevog Brežeka, ali je bio odmah odbijen...¹⁰⁷

Na sektoru 1. zagorske brigade nije bilo nikakvih neprijateljskih aktivnosti.

Nakon obustave napada 32. divizija krenula je na sektor Severin—Nova Rača—Bulinac, a 1. zagorska brigada u Haganj i Srpsku Kapelu. 40. divizija zauzela je liniju: r. Drava—Stari Gradac—Lozan — želj. stanica Vukosavljevica.

Po procjeni Štaba Korpusa neprijatelj je imao 130 ubijenih, 154 ranjena i 12 zarobljenih vojnika. Zaplijenjeno je 7 pušaka, 1 telefon, 1 puškomitraljez i 3.000 puščanih metaka.

Naši gubici: 33 poginula, 240 ranjenih, 7 nestalih i 5 odbjeglih. Izgubljeno 14 pušaka, 1 puškomitraljez i 1 šmajser.

Utrošeno je 85.720 puščanih i 9.580 metaka za šmajser, 980 mina za bacače 81 mm i druge municije.

Zanimljivo je da je u vezi s tim borbama neprijatelj u svom »Dnevnom izvješću«, javio samo da je u »Podravini stanje nepromijenjeno«.

Borbe koje su tih dana vođene potvrdile su kroničnu slabost štabova; slabo poznavanje neprijatelja, brojnog stanja i rasporeda njegovih jedinica, organiziranja obrane i utvrđenost na položajima itd. Svi štabovi brigada i divizija koji su napadali ili bili u prilici braniti se, mogli su vidjeti kako neprijatelj ima dobro organizirane položaje obrane i precizno razrađen sistem vatre. Neprijatelj u obrani nije bio statičan, pokreće svoje snage, prelazi odmah u protunapad, pogotovu kad osjeti slabost naših snaga u napadu. U

¹⁰⁷ VII, tom V, knjiga 37, dok. 109, str. 492-497.

protunapadu je nastojao bočnim udarima, četnim kolonama ili grupom strijelaca ugroziti čvrstinu našega borbenog poretka.

Upravo je u toj borbi 1. kozačka divizija pokazala da nema stroge granice između napada i obrane, odnosno da obrana mora biti što aktivnija. Očigledno, vojnički je sastav koji je najviše regrutiran od sovjetskih zarobljenika ili dezertera, ratujući s iskustvima dviju armija, u borbi pokazao zavidnu vještinu i znanje.

Jedno od vrlo pozitivnih obilježja djelovanja naših jedinica u toj borbi jest brzina utvrđivanja na dostignutoj liniji za obranu, što pokazuje da su prevladane početne teškoće iz prvih frontalnih borbi. Sadejstvo unutar jedinica i sa susjedima još nije bilo dovoljno. Taj nedostatak ih je pratio kao stalna slabost i umanjivao je efikasnost njihovog djelovanja u borbi s neprijateljem.

Upravo tih dana, dok su bile vođene borbe, Glavni štab NOV i POH, svojim naredjenjem od 10. 1. 1945. god., dostavio je primjedbe na operativne izvještaje svim štabovima korpusa, u kojima, među ostalim, kaže:

»2. — Primjedbe na pripreme za izvođenje operacija:

Prikupljanje podataka o neprijatelju kojega se misli napasti ne vrši se u dovoljnoj mjeri... Prije početka operacije i donijete odluke za napad mora se raspolagati sa što potpunijim podacima, a ovo je moguće u toliko više što je inicijativa gotovo redovno naša: Izbor vremena i mjesto...

Gotovo svi štabovi organizuju operacije na brzinu. Izda se zapovijest, dovedu jedinice i odmah se napada. Ne uzima se u obzir da napadajući neprijateljsko uporište, napadamo na jedan jako utvrđeni neprijateljski položaj, gdje je neprijatelj za stvaranje sebi povoljnih uslova upotrijebio i objekte stalne fortifikacije i ostvario plan odbrane i sistem vatre...«¹⁰⁸

NEPRIJATELJ MIJENJA PLAN OSVAJANJA VIROVITIČKOG MOSTOBRANA

(9. januara—8.februara 1945. god)

Sekc. Đurđevac, Bjelovar, Slatina, Pakrac 1 : 100.000

Nakon uspješno izvedenog protunapada 10. korpusa, 2./3. januara 1945, s pravca Virovitica—Pitomača »nestale« su snage 1. hudiva pod komandom generala Moškova. U napadu jedinica 10. korpusa i 40. divizije 6. korpusa na Pitomaču, Otrovanec i Dinjevac nije otkrivena prisutnost ustaških snaga, što je dalo osnova pretpostavci da se njihova upotreba očekuje na drugom pravcu. Gotovo istog dana kad je obustavljen napad jedinica Korpusa i 40. divizije, uhvaćen je njemački radio-telegrafist koji je otkrio da je neprijateljska prislušna radio-služba uhvatila prenošenje zapovijesti štabu 33. divizije, dešifrirala je i upozorila branioca o napadu. To je također jedan od razloga zašto je neprijatelj tako spremno dočekao napad, ali i ozbiljno upozorenje o čuvanju vojne tajne i povećanju budnosti. Kako su se dalje razvijali događaji u borbi za Virovitički mostobran?

U izvještaju Štaba 10. korpusa, upućenom štabu 3. armije NOVJ, od 18.

¹⁰⁷ VII, tom V, knjiga 37, dok. 109, str. 492-497.

januara 1945. god. vrlo se reljefno ocrtava postupak naših i neprijateljskih snaga. U izvještaju se kaže:

»9. januar 1945. g.

... Ovoga dana dobiveni su podaci, da se neprijatelj koncentriše u Bjelovaru i Banovoj Jaruzi u cilju preduzimanja ofanzive na sektor X. korpusa. U Bjelovaru je koncentrisana I H. Ud. divizija bez 22 pukovnije (štab divizije, 20. i 21. pukovnija kao i divizijski štabski delovi). U Banovoj Jaruzi koncentrisana je 1 brigada I Kozačke divizije (1. Donski, 3. Kubanski i 2. Sibirski puk).

Na osnovu ovih podataka izvršena je rokada snaga i to:

33. divizija ostala je u Podravini na sektoru Vukosavljevica—Sedlarica.

32. divizija bačena je na pravac od Bjelovara na prostor Rača—Dautan—Severin.

I. Zagorska brigada premještena je u V. Grđevac radi zatvaranja pravca od Garešnice i Hercegovca.

Štab korpusa vraćen je u V. Grđevac.

Na sektoru Podravine ovoga dana, osim izviđačke aktivnosti, nije bilo važnijih događaja.

Na sektoru Garešnice neprijatelj je ovoga dana ujutro otpočeo svoju ofanzivu sa I. brigadom I. Kozačke divizije i to sa 1. Donskim, 3. Kubanskim i 1. Samostalnim divizionom konjice.

U zoru ovoga dana neprijatelj je svojom prethodnicom forsirao reku Ilovu severozapadno od Hrastovca i ušao u Garešnicu. Prethodnica je produžila svoje nadiranje do Brestovca i tu se zadržala. Jačina neprijatelja, koji je ušao u Garešnicu, nije se mogla oceniti niti su dobiveni kakvi konkretni podaci. Naši slabi zaštitni dijelovi povukli su se iz Garešnice prema severu.«¹⁰⁹

U »Dnevnom izvješću« od 10. 1. 1945. god. neprijatelj kaže:

»U Podravini neprijateljske snage produžile su južno krilo do Ribnjačke i dovukle pojačanje kod Male Crešnjevice. Ustanovljene su jače izgrađeni i zaposjednuti postavi na cesti zapadni rub Starog Gradca—Vis 109. Slabija neprijateljska topnička vatra na Pitomaču iz smjera Rogovca.

Noću 7/8. I. odbijen je jak neprijateljski napadaj sa iztoka i juga na Dinjevac, Otrovanec i Pitomaču.«¹¹⁰

Dalji razvoj situacije u borbi za mostobran vidi se iz oper. izvještaja Štaba 10. korpusa.

10. januara 1945. godine:

»Neprijatelj na sektoru Garešnice ne ispoljava neku naročitu aktivnost. Po zauzeću Brestovca nije se uglavnom dalje kretao. Radi zatvaranja pravca od Garešnice bačeno je na položaje kod Palešnika i severno od Garešnice oko 400 artiljeraca.

Na ostalim sektorima, osim izviđačke aktivnosti, nije bilo važnijih događaja.

Na sektoru Moslavine ništa novo.

¹²⁰ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 290-297.

¹²¹ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 289-297.

Raspored snaga bez promene.

I Zagorska brigada, koja se nalazi na sektoru V. Grđevca posela je ž. stanicu V. Grđevac a sa izviđačkim delovima osmatra most na Česmi kod Pavlovca koji je pripremljen za miniranje.«¹¹¹

11. januara 1945. god.:

»Ovoga dana ujutro I. Brigada I. Kozačke divizije (1. Donski puk, 3. Kubanski puk, 69. samostalni konjički divizion i 1 divizion artiljerije) otpočela je svoje nadiranje od Garešnice prema Grubišnom Polju i V. Grđevcu. Glavnina ove brigade nastupila je pravcem Sokolovac—Kajgana—Tomašica—V. Zdenci, a pobočnica se kretala pravcem: Garešnica—Palešnik—Hercegovac—Pavlovac. Pred mrak ovoga dana, I. brigada I. Kozačke divizije dostigla je svojim prednjim delovima liniju: V. Zdenci—Pavlovac. Otpora sa naše strane u glavnom nije bilo, jer su se artiljerici pred nadmoćnijim neprijateljem povukli. Most na r. Česmi kod Pavlovca dignut je u zrak...

Jednovremeno sa I. Kozačkom divizijom sa pravca Garešnice otpočela je I. H. Ud. divizija (20. i 21. pukovnija) svoje nadiranje od Bjelovara prema istoku. Pred mrak ovog dana prednji delovi te divizije dostigli su liniju: Kašljovac—Ravneš—Severin.

Obzirom na ovakvu situaciju izvršena je rokada 32. divizije sa prostora Severin—Rača—Dautan prema istoku na prostor: Gornja Kovačica—V. Barna radi zatvaranja ovoga pravca.

Štab korpusa premješten je poslije podne ovoga dana u s. Zrinsku a potom u toku noći 11/12. u s. Gakovo. U s. Zrinskoj ostao samo komandant korpusa.«¹¹²

Neprijateljski izvještaj za taj dan glasi:

»U Podravini neprijatelj uzmiče u istočnom i jugoistočnom smjeru. Borbeno skupina Moškov slomila je neprijateljski otpor kod Severina (12 km i. j. Bjelovara) i uzpostavila spoj s kozačkom borbenom skupinom, koja s juga napreduje prema Vel. Pisanici, nakon što je zauzela Pavlovac, Ladislav i Vel. Grđevac. Neprijateljski gubitci: 43 poginula izbrojeno, 4 zarobljena (liečnik partizanske 'divizije') (neistina — R. B.). Plien: 1 strojopuška i 3 puške. Vlastiti gubitci: 1 poginuo.

Podhvat se nastavlja i odvija po osnovi unatoč težkih vremenskih prilika.«¹¹³

Štab 10. korpusa:

12. januara 1945. g.

»Ujutro ovoga dana neprijatelj je produžio svoje nadiranje kako na pravcu Bjelovara, tako i na pravcu od Garešnice. I. brigada I. Kozačke divizije sa 1. Donskim pukom zadržala se na prostoru V. i. M. Zdenci, a 3. Kubanski puk prešao je Česmu kod Pavlovca i ušao u V. Grđevac, u glavnom bez borbe, jer je I. Zagorska brigada već bila rokirana na sektor Bubanj (sev. deo. s. Zrinska).

Delovi I H. Ud. divizije nastavili su svoje nadiranje u dve kolone: Desna

¹¹¹ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 290.

¹¹² VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 290-291

¹¹³ VII, tom V, knjiga 37, dok. 169, str. 688.

kolona nastupala je od s. Bulinac preko s. Drljanovac prema V. Grđevcu radi veze sa I brigadom I Kozačke divizije, a leva kolona nastupala je prema V. Pisanici.

Prema iskazu zarobljenika neprijatelj ima namjeru da se snage I brigade I Kozačke divizije i snage I H. Ud. divizije sjedine na liniji: G. Kovačica—Zrinska—Brzaja, a potom da zajednički produže u nadiranj u pravcu Špišić Bukovice i Virovitice, u pozadinu naših snaga u Podravini.

U cilju zatvaranja pravca preko Grubišnog Polja upućena je iz Virovitice na taj sektor XVIII brigada iz VI Korpusa te je stavljena pod komandu X korpusa (Brigada je bila pod komandom Štaba 32. divizije — R. B.).

Pred mrak ovoga dana neprijatelj je svojim prednjim delovima dostigao liniju: V. Zdenci—Pavlovac—V. Grđevac—zapadni deo s. V. Pisanice. Otpora sa naše strane uglavnom još nije bilo, jer su naše snage rokirane nešto više prema istoku od te linije. Pojedini neprijateljski delovi ušli su u V. Barnu i G. Kovačicu (U zoru 13. I. 1945. g. - R. B.).

Na svom komunikacijskom pravcu prema Garešnici neprijatelj nije ostavio nikakva osiguranja tako, da su naše pozadinske straže i komanda mesta ponovo ušle u Garešnicu. Palešnik je sa naše strane također ponovo zaposeđen.

Štab korpusa premešten je toga dana u s. Gakovo.

Na sektoru Podravine neprijatelj miruje. Isto tako nije bilo važnijih događaja ni na ostalim sektorima 10. korpusa.«¹¹⁴

Što o toj situaciji kasnije govori neprijatelj?

»U podhvalu u Podravini zauzet je 12. I. Vel. Grđevac i Vel. Pisanica, a 13. I. u zoru G. Kovačica. Neprijatelj uzmiče u smjeru iztoka. Neprijateljski gubitci nisu točno ustanovljeni, ali se čini da su znatni, dok vlastiti gubitci iznose: 1 častnik, 5 vojnika poginuli i 7 vojnika ranjeni.«¹¹⁵

Štab 10. korpusa:

13. januara 1945. god.:

»Opšti odbrambeni raspored naših snaga ovoga dana ujutro bio je sledeći:

40. divizija (VI. korpus) drži položaje na liniji: Drava—St. Gradac — k. 130 (1 km zap. od s. Lozan) — Đolta — ž. st. Vukosavljevica.

33. divizija: nalazi se na prostoru Vukosavljevica—Turnašica—Sedlarica, sa 1. brigadom na Bogazu (k. 228).

1. Zagorska brigada na oteku: Bujanj—Zrinska.

32. divizija na prostoru: Lončarica—V. Peratovica—V. Barnski Vinogradi zatvara pravac Grubišno Polje—Lončarica—Virovitica.

18. brigada na oteku: Grubišno Polje—V. Barna. Sa linije koju je neprijatelj dostigao 12. o. m. otpočeo je danas u jutro dalje svoje nadiranje.

1. Donski puk krenuo je pravcem V. Zdenci—Grubišno Polje i posle ogorčene borbe zauzeo ovo mesto i odbacio našu XVIII brigadu prema severu i severo-istoku. Brigada je ponovno zauzela za odbranu položaje na ivici šume pri severo-istočnom izlazu iz Grubišnog Polja. Brigada je imala oko 120 izbačenih iz stroja.

¹²⁰ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 290-297.

¹²¹ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 289-297.

69. Kozački konjički divizion izbio je u s. V. Barna, ali je naša Ud. brigada 'Braća Radić' izvršila protunapad na njega i izbacila ga iz sela.

Neprijatelju su oVom prilikom nanešeni teški gubici: 24 mrtva, 55 ranjenih. Zarobljeno: 1 puškomitraljez, 1 šmajser, 4 automatske puške, 5 konja i razne druge spremne.

3. Kubanski puk produžio je nadiranje pravcem: V. Grđevac — G. Kovačica — s. Zrinska. Na ovom pravcu neprijatelj je naišao na otpor naše brigade 'Matija Gubca', koja je branila otsek: južni deo s. Zrinska—M. Grđevac. Usled jakog neprijateljskog pritiska ta brigada bila je potisnuta iz s. Zrinska i zauzela prihvatne položaje na liniji: k. 195 — M. Grđevac. Neprijatelj je produžio nadiranje i ovladao polovinom s. Zrinska do crkve.

Neprijateljski gubici: 15 mrtvih i 20 ranjenih. Naši gubici: 13 mrtvih i 31 ranjeni.

Jedinice I H. Ud. divizije (20. i 21. p. p.) produžile su svoje nadiranje iz s. V. Pisanica prema položajima Zagorske brigade na Bubnju i severnom delu s. Zrinska. Jedna kolona ove divizije odvojila se od V. Pisanice prema s. Čađavac kojim je ovladala.

I Zagorska brigada dobila je zadatak, da izvrši protivnapad na neprijatelja pravcem s. V. Pisanica-Bulinac-Drljanovac sa ciljem, da se presječe veza između I. H. Udarne divizije i Kozaka. Usled jakog neprijateljskog otpora na liniji: ist. ivica s. V. Pisanica—Čađavac ovaj napad Zagorske brigade nije u potpunosti uspio, ali je neprijatelj na tome pravcu ipak djelimično razbijen i na taj način onemogućeno sjedinjavanje snaga I H. Ud. divizije i I. brigade kozačke divizije na liniji: Brzaja—Bubanj—Zrinska, kako je to neprijatelj nameravao. Ovaj napad Zagorske brigade potpomagala je i I brigada 33. divizije sa Bogaza pravcem na s. Brzaja — s. Čađavac.

Ovom prilikom Zagorska brigada zadala je neprijatelju osetne gubitke u ljudstvu i materijalu: 89 mrtvih (među kojima 2 oficira), oko 100 ranjenih, zarobljeno: 1 teški bacač, 5 teških mitraljeza, 1 šarac, 15 pušaka, 10.000 metaka, 1 radio stanica. Pored toga zarobljena su i 3 ustaše. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 32 ranjena.

I Moslavačka brigada zadala je neprijatelju kod s. Čađavac takođe znatne gubitke: oko 20 mrtvih, 30 ranjenih. Zarobljeno: 1 šarac, 5 pušaka i 3 ustaše. Vlastiti gubici: 8 mrtvih i 32 ranjena.

XVIII brigada kod Grubišnog Polja ubila je oko 60 neprijateljskih vojnika i ranila oko 150. Vlastiti gubici 120 mrtvih i ranjenih.

Na kraju dana naše jedinice uspele su svuda srediti svoje položaje i neprijatelju nije ni na jednom mestu uspeo proboj naših linija, iako je za ovo angažovao više od 4 puka. Neprijateljski plan, da sjedine snage I kozačke brigade sa snagama I Ud. divizije na liniji: Brzaja—Bubanj—Zrinska nije uspeo usled snažnog otpora naših jedinica i energičnog protiv-napada I Zagorske i I Moslavačke brigade na pravcu Bubanj-V. Pisanica, gde je neprijatelj bio delimično razbijen i time poremećen njegov plan.«¹¹⁶

U »Dnevnom izvješću« od 16. 1. 1945. dano je opće saopćenje:

»Podhvat u Podravini nastavlja se po osnovi uz jače borbe.«¹¹⁷

¹²⁰ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 290-297.

¹²¹ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 289-297.

Štab 10. korpusa

14. januara 1945. godine:

»Posle teških gubitaka koja je neprijatelj imao na dan 13. ov. m. neprijatelj je u glavnom sve do podne 14. ov. m. mirovao.

I. zagorska brigada nastavila je ujutro sa čišćenjem južnog dela s. Zrinska i uspela je zauzeti bunkere oko crkve i izbaciti odatle neprijatelja.

Jedinice 32. divizije držale su svoje stare položaje, i to:

Brigada 'Matija Gubec' drži selo M. Grđevac.

Brigada 'Braće Radića' povukla se na položaje V. Barnski Vinogradi — Obrova šuma.

Brigada 'Pavleka Miškine' u rezervi kod s. V. Peratovica.

XVIII brigada na starim položajima.

33. divizija na istim položajima.

Oko 13.00 časova neprijatelj je na cijelom frontu ponovo preduzeo napad i to sa 21. p. p. na osek Zagorske brigade kod Bubnja, a I brigada kozačke divizije na položaje 32. divizije.

20. p. pukovniku neprijatelj je rokirao na svoje levo krilo. Između 20. i 23. p. p. neprijatelj je ubacio jednu pukovniku i to 1. pukovniku P. T. S. sa pravcem napada na s. Brzaju.

Težište svog napada neprijatelj je izrazio na pravcu V. Pisanica—Bubanj na oteku I. Zagorske brigade. U ogorčenim borbama uspelo je I Zagorskoj brigadi u toku poslepodneva ovog dana odbiti nekoliko neprijateljskih juriša, potpomognutih jakom minobacačkom vatrom. Neprijatelj je po svaku cenu nastojao da ovlada važnim topografskim čvorom Bubanj, čijim bi zauzimanjem stvarno probio naš front i razdvojio snage 32. divizije od snaga 33. divizije u Podravini. Snažnim i uzastopnim protivnapadima Zagorske brigade onemogućen je ovaj neprijateljski plan i Zagorska brigada održala je preko celog dana svoje položaje čvrsto u rukama.

Pošto frontalni napad na Bubanj nije uspeo, pokušao je neprijatelj po padu mraka obuhvatnim manevrom savladati odbranu toga položaja. U tome cilju upućen je 3. Kubanski puk u obuhvat preko s. G. Kovačice i s. Zrinska a 1. pukovnika P. T. S. sa 1 bojnom preko s. Cađavac, k. 233 na s. Brzaju.

U ovom momentu nastupa kriza u odbrani Bubnja. Kozaci su sa juga prodrli do sredine s. Zrinska i vršili dalje pritisak prema Bubnju. 1 pukovnika P. T. S. ovladala je s. Brzaja i na taj način prekinula vezu 32. sa 33. divizijom i ugrožavala pozadinu ove divizije.

Oko 19.00 časova stigla je XII proleTERSka brigada čelom kolone u s. Šibenik. Ta brigada upućena je ovog dana u 13.00 časova iz Špišić Bukovice za pojačanje odbrane na ovom sektoru. Dolaskom XII proleTERSke brigade bila je uglavnom prebrođena kriza odbrane Bubnja.

Jednovremeno sa napadom na s. Zrinska neprijatelj je iz s. G. Kovačice napao i brigadu 'Matije Gubca' u s. M. Grđevac. Posle kraćeg otpora brigada je odbačena sa položaja i povukla se jednim delom ka s. Šibenik, a jednim delom je zauzela nove položaje istočno od sela, na potoku Grđevica.

Dolaskom XII proleTERSke brigade stvoreni su povoljni uslovi za izvršenje jednog našeg opšteg protivnapada. No prethodno je trebalo povratiti izgub-

ljene tačke našeg odbranbenog položaja i izbaciti neprijatelja iz s. Brzaje, Zrinske i M. Grđevca.

U ovom cilju naređeno je u 21.00 časova, da XII proletarska brigada uputi jedan bataljon iz s. Šibenik preko Bubnja na k. 204, koju je neprijatelj također zaposeo, i da po zauzimanju te kote produži na s. Brzaju i izbac i neprijatelja iz njega. Ovaj napad bio je kombinovan sa napadom jednog bataljona 1. Moslavačke brigade sa pravca Bogaza (k. 228). Dva bataljona XII proletarske brigade dobila su zadatak da očiste s. Zrinsku i to kombinovanim napadom od Bubnja i obuhvatom sa zapadne strane preko k. 176.

Brigada 'Matija Gubec' dobila je zadatak, da povрати selo M. Grđevac.

Zagorska brigada imala je da napada pravcem Bubanj-V. Pisanica i da zauzme ovo selo.

U tom smislu otpočeo je opšti protivnapad u 23,00 časova. Poslije početnih uspeha, bataljon XII proletarske brigade, koji je napadao s. Brzaju zauzeo je k. 204 i prodro do prvih kuća s. Brzaje, ali je neprijateljskim protivnapadom sa pravca k. 233, u njegov levi bok, bio odbačen natrag na k. 204. Međutim 1. bataljon 1. Moslavačke brigade napao je energično neprijatelja sa severa i postepeno ga potpuno izbacio iz s. Brzaje. U ovome ga je pomogao i bataljon XII proletarske brigade.

Napad Zagorske brigade naišao je na snažan otpor neprijatelja, a kako je neprijatelj ugrozio još i desni bok te brigade sa pravca Čađevca, to je napad, posle dobrih početnih uspeha, morao biti obustavljen i brigada vraćena na svoj polazni položaj.

U napadu na s. Zrinsku naišle su naše jedinice na jak otpor neprijatelja, te su u visini crkve bile zadržane. Isto tako nije uspelo brigadi 'Matije Gubec' povratiti s. M. Grđevac usled jakog neprijateljskog otpora i stalnih protivnapada, koje je on vršio. No najvažniji cilj je ipak postignut a to je ponovno zauzimanje s. Brzaje i uspostavljanje veze između 32. i 33. divizije, koja je na ovom oteku bila prekinuta.

Na sektoru 33. divizije neprijatelj je ovog dana također otpočeo svoj napad sa ciljem, da ovlada položajima 33. divizije na visovima južno od s. Sedlarice—Vukosavljevice, koji svojim bočnim položajem ugrožavaju nastupanje prema Špišić Bukovici i Virovitici. U ovome cilju je neprijatelj iz Pitomače (II. brigada I. Kozacke divizije) po padu mraka izvršio odlučan napad na položaje 33. divizije. Ovaj napad je bio potpomognut jakom artileriskom i minobacačkom vatrom, i trajao je kroz celu noć 14./15.1. Usled jakog otpora naše 33. divizije neprijatelju je ovog dana uspelo samo da ovlada s. Sedlaricom, Turnašica i V. Brdom (južno od s. Turnašica). Karšanj je sa naše strane morao biti napušten, jer je pretila opasnost da bude opkoljen. Pored toga, neprijatelj je zauzeo i Otrovanski Brijeg.

Ovaj napad bio je kombinovan sa manevrom 20. p. p. Turski Grobovi—Bogaz (k. 228) na front I brigade 33. divizije, no bez uspeha po neprijatelja, jer je I brigada odbila sve neprijateljske napade i čvrsto održala svoje položaje u rukama.

Na ostalim sektorima X korpusa nije bilo važnijih događaja.«¹¹⁸

¹⁰⁷ VII, tom V, knjiga 37, dok. 109, str. 492-497.

Neprijatelj će ustvrditi:

»U teškim borbama u području Virovitice nanieti su neprijatelju u toku 14. I. gubitci od 260 poginulih partizana, a 17 ih je zarobljeno. Plien: 16 strojopuša, 9 strojosamokresa, 41 puška te razna oprema.«¹¹⁹

O vlastitim gubicima neprijatelj ništa ne govori.

Stab 10. korpusa:

15. januara 1945. godine:

»Raspored naših snaga ovoga dana bio je sledeći:

33. divizija u glavnom na položajima od prošlog dana: Radotić (k. 238) – k. 235 - k. 273 - Bogaz (k. 228).

XII proletarska brigada sa dva bataljona drži s. Brzaju. 1. bataljon u severnoj polovini s. Zrinska i 1 bataljon u rezervi u s. Šibenik.

Zagorska brigada drži Bujanj.

32. divizija: brigada 'M. G.' u istočnom delu s. M Grđevac. Brigada 'B. R.' na V. Barnskim Vinogradima i brigada 'M. P.' na otseku Tavan - Obrova šuma.

XVIII brigada na liniji: Ignjatički Br. (sev. ist. izlaz iz Grubišnog Polja) – potok Peratovica.

Preko cele noći sve do svanuća neprijatelj vrši žestoke napade na 33. diviziju sa ciljem, da na ovom otseku dođe do rešenja. 33. divizija pruža ogorčen otpor nadmoćnijem neprijatelju, koji je potpomognut jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom sa bliskog otstojanja. Oko 16,00 časova neprijatelj vrši otsudan juriš sa Velikog Brda na k. 235 i uspeva da ovu kotu zauzme, pošto je prethodno već ovladao s. Vukosavljevicom i st. Vukosavljevica. Radotić i Bogaz ostaju čvrsto u rukama 33. divizije i pored svih napada neprijatelja.

Isto tako neprijatelj je produžio sa snažnim napadima na položaje Zagorske brigade na Bujanju, ali bez uspeha. Jedino mu je uspelo da privremeno odbaci bataljon XII brigade iz s. Zrinska, ali protivnapadom jednog bataljona Zagorske brigade neprijatelj je ponovo odbačen.

Isto tako bili su odbijeni svi napadi neprijatelja na ostalim sektorima fronta.

Na taj način jedinice X korpusa održale su u toku trodnevni ogorčeni borbi sa nadmoćnijim neprijateljem u glavnom sve svoje položaje čvrsto u rukama i stvorile potrebno vreme III armije za dovlačenje novih jedinica na ovaj front i preuzimanje inicijative u svoje ruke.

Na ostalim sektorima X korpusa nije bilo važnijih događaja.

Prema dobivenim podacima neprijatelj je ponovo zaposleo Garešnicu.

U toku ovih 15-todnevni borbi nanešeni su neprijatelju vrlo osetni gubitci i to:

Ubijeno: 459 neprijateljskih vojnika. Ranjeno: oko 800, a zarobljeno 30.

Zaplenjeno: 3 puškomitraljeza, 3 šarca, 5 teških mitraljeza, 2 teška bacača, 48 puša, 1 šmajser, 1 radiostanica, 15.000 pušanih metaka i razne druge opreme.

¹⁰¹ VII, tom V, knjiga 36, dok. 163, str. 721.

Naši gubici: poginulo 102, ranjeno 578, nestalo 8, zarobljeno 4.«¹²⁰

Glavni stožer MINORS-a u »Dnevnom izvješću« Ia 19/45 od 19. 1. 1945. konstatira:

»U nastavku podhvata u Podravini južna skupina zauzela je M. Barnu, a skupina generala Moškova iztočni dio M. Grđevca. (Dijelovi njemačke 2. kozačke konjičke divizije zauzeli su Malu Barnu 17. januara 1945, pošto su prethodno savladali otpor jedinica 32. divizije NOVJ. — R. B.)

Bubanj, Prokop i-vis 220 napušteni su uslijed protunapadaja premoćnog neprijatelja.

Sjeverna skupina u Podravini slomila je žestok neprijateljski otpor na visu Radotić 238 (11 km z. Virovitice) i očistila šumsko područje sjeverno od tog visa. (Dijelovi njemačke 1. kozačke konjičke divizije zauzeli su Radotić (trig. 238) 16. januara, ali su ga, pod pritiskom 36. NOU divizije napustili 18. januara. — R. B.).

Neprijateljski gubici: 34 poginula pronađeno i 4 zarobljena.«¹²¹

Operativna situacija i djelovanje naših snaga i neprijatelja vidljivi su iz izvještaja Štaba 10. korpusa od 3. februara 1945, u kojem se kaže:

»16. siječnja 1945. godine:

Raspored snaga bio je slijedeći:

33. divizija u glavnom na položajima od prošlog dana: Radotić (k. 235) — k. 273 - Bogaz (k. 228).

XII. proleterska brigada sa 2 bataljona drži s. Brzaju, jedan bataljon u sjevernoj polovini s. Zrinska i jedan bataljon u rezervi u s. Šibeniku.

Zagorska brigada drži Bubanj.

32. divizija: brigada 'Marije Gubca' na odsjeku Tavan-Obrova šuma.

XVIII. brigada na liniji: Injatički Brijeg (sj. ist. izlaz iz Grubišnog Polja) — potok Peratovica.

Oko 10 sati uslijedio je do tada najjači neprijateljski napad na položaje 33. divizije, a poglavito na k. 235. Neprijateljska artiljerija plasirana na V. Brdu tukla je direktnom vatrom taj položaj, a koncentrična vatra od najmanje 10 minobacača neutralizirala je prilično rad naših strelaca i mitraljezaca, koji su u glavnom uz slabu podršku vlastitih bacača i haubičke baterije imali držati položaj. To je pomoglo neprijatelju da stvori veliku vatrenu nadmoćnost, a sve zajedno odlučilo je o ishodu borbe za ovu kotu. Nakon 30 minuta naše jedinice bile su potisnute sa ovog položaja. Bataljoni II. brigade dali su na ovom položaju svoju najbolju borbu u cijeloj ovoj operaciji i ispoljili veliku izdržljivost i volju da izvrše dobiveno naređenje — održati položaj, ali je bilo jasno da bi daljnji otpor taj položaj očuvao još za koji sat, ali bi ovo iziskivalo toliko žrtava, da to ne bi bilo opravdano. Nakon ovoga — jedinice 33. divizije povukle su se prema Srednjoj Zanogi i tu se učvrstile.

Napredujući dalje, neprijatelj je ovoga dana ovladao i k. 238 (Radotić), koju je branio jedan bataljon Virovitičke brigade, i ž. st. Vukosavljevica, koju je zauzeo na prevaru. Ovdje je neprijatelj poslao napred nekoliko kozaka, koji su digli ruke u zrak u znak predaje, a kada su naši napustili položaje i izašli iz

¹²⁰ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 290-297.

¹²¹ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 289-297.

utvrđenih kuća u pravcu ovih kozaka, neprijatelj je sa jednom drugom jačom grupom, koja je nastupala iza ovih prvih, iznenadno otvorio vatru na naše borbe, nanio im prilične gubitke i odbacio ih od stanice.

Na ostalom sektoru fronta nije bilo veće aktivnosti ni s naše, ni sa neprijateljske strane.

17. siječnja 1945. godine:

Ovog dana izvršena je smjena jedinica 33. divizije, koje su neprestanom borbom bile zamorene — sa jedinicama 36. vojvođanske divizije. 33. divizija povučena je u rezervu na prostor: Cremušina—Šibenik, radi odmora. 36. divizija preuzela je položaje 33. divizije i pripremala se za opći protivnapad.

Na odsjeku 32. divizije neprijatelj je koristeći maglu prethodno dobro izvidio položaje brigade 'Pavleka Miškine' i ove napao podišavši kroz Obrovu šumu potokom Barna, te napao položaje brigade s boka i iz pozadine. Nakon kraće borbe, brigada je bila odbačena na položaj sjeverno od M. Barne. Odmah zatim poduzet je povratni napad na M. Barnu sa brigadom 'Pavleka Miškine' i vraćeni su položaji, koje je ta brigada ranije držala, dok krajnji cilj: istjerivanje neprijatelja iz M. Barne nije uspio, zbog njegove nadmoćnosti.

Inače ovog dana nije bilo važnijih događaja.

18. siječnja 1945. godine:

Dolaskom XXXVI divizije na ovaj dio fronta otpočinje II. faza ove operacije, u kojoj inicijativa prelazi u naše ruke.

Po završenoj smjeni XXXIII divizije jedinice 36. divizije dobile su zadatak, da energičnim napadom unište neprijatelja, koji se zavukao u naše položaje na sektoru Vukosavljevica, k. 235—V. Brdo—Sedlarica, te da se time razbije i cijela neprijateljska druga ofanziva na mostobran kod Virovitice.

Napad 36. divizije otpočeo je ovog dana u 0,6 sati i to sa jednom brigadom pravcem: Lozan—Babino brdo—Sv. Jelena (k. 131)—Kuturište—Sedlarica, a sa jednom brigadom pravcem: Radotić (k. 238)—k. 235—V. Brdo—Karšanj. Težnja je bila da se neprijateljske snage opkole i unište.

Čim su jedinice krenule u napad, naišle su odmah na jak otpor neprijatelja, koji je svuda bio dobro ukopan. Oba krila dobro su napredovala. Desna kolona ubrzo je zauzela Sv. Jelenu i produžila nadiranje dalje prema s. Sedlarici. Lijeve kolone naišla je na jak otpor neprijatelja na Radotiću (k. 238). Poslije podne ovog dana neprijatelj je bio prinuđen da bez borbe napusti Radotić, kao i ž. st. Vukosavljevicu, zbog opasnosti da bude otsječen na ovom odsjeku od strane naše desne kolone, koja je uspješno i dosta brzo dalje nadirala prema s. Sedlarica i Turnašica.

Na ostalom napadnom frontu jedinice 36. divizije su polako, ali sigurno napredovale i neprijatelj je (na) tome sektoru došao postepeno u tešku situaciju. On je ovdje ubacio u borbu skoro sve svoje raspoložive snage tako, da na svom komunikacijskom pravcu Pitomača—Kloštar—Đurđevac nije imao skoro nikakve rezerve. Zbog ovoga bacio je neprijatelj u toku ovoga dana 1. pukovnju PTS sa Bilo Gore u Podravinu u Kloštar.

19. siječnja 1945. godine:

Preko cijelog dana produžava se napad 36. divizije na neprijatelja na sektoru Turnašica—Sedlarica. Divizija uspijeva da ovlađuje k. 235 — V. Brdo. Oko 16 sati neprijatelj je uspio da artiljerijskom vatrom prikrije svoje izvlačenje i konačno je napustio cijeli sektor i povukao se prema s. Otrovanec i Pitomači. Na ovaj način razbijeno je neprijateljsko lijevo krilo, koje je imalo glavni zadatak u cijeloj ovoj ofanzivi.

Zbog situacije u Podravini, kao i neuspjeha u ofanzivi na širokom frontu, neprijatelj ovog dana napušta Grubišno Polje, V. Barnu i V. i M. Zdence, kao i Kovačicu, te svoje snage s ovog sektora rokira prema zapadu na prostor: Pavlovac—V. Grđevac i V. Pisanicu.

Ovo izvlačenje neprijateljskih snaga zapaženo je s naše strane dosta kasno, te je poduzeto gonjenje od strane naših snaga bilo neefikasno.

Čim su dobiveni podaci da se neprijatelj povlači, naređeno je od strane ovog štaba odmah gonjenje neprijatelja i to: 32. divizijom i 18. brigadom. U ovom gonjenju brigada 'Pavleka Miškine' zauzima istočni dio s. Pavlovca, dok je u zapadnom dijelu ostao neprijatelj. Brigada 'Braće Radića' zauzela je s. V. Jasenovaču, dok je brigada 'Marije Gubca' zaposjela Grubišno Polje. Daljnje gonjenje neprijatelja nije više bilo moguće, jer se on na liniji: Pavlovac—V. Grđevac — V. Pisanica već sredio i dovoljno učvrstio, te je pružao jak otpor.

Na taj način 19. o. mj. konačno je slomljena neprijateljska druga ofanziva na ovome sektoru na svim odsjecima i našim protivnapadom, te razbijanjem njegovog lijevog krila u Podravini, natjeran je neprijatelj na prelaz u defanzivu. Tim je postignut cilj ove operacije u potpunosti.

20. siječnja 1945. godine:

U toku ovog dana, osim obostrane izviđačke aktivnosti nije bilo važnijih događaja.

Sa naše strane vršene su pripreme za opći napad, da se neprijatelj odbaci dalje prema zapadu.

XXXII divizija goneći neprijatelja izbila je 19. o. mj. na liniju s. Pavlovac — V. Zdenci—Grubišno Polje.

II brigada 33. divizije održala je svoje položaje u G. Kovačici, a III brigada na liniji Bačkovica—Mladine.

Neprijatelj je napao iz V. Pisanice položaj I. Zagorske brigade kod Prokopa, k. 220, a istovremeno sa sektora Ribnjačka i Bedenička I. brigadu kod Čađavice i Poloma. Kod Prokopa neprijatelj je odbijen a I. brigada morala se povući na Javorovac (k. 233).

21. siječnja 1945. godine:

Ovoga dana do podne na cijelom frontu samo obostrana izviđačka aktivnost. Naše jedinice spremaju se za izvršenje novog zadatka.

Po izvlačenju snaga na komunikaciju Bjelovar—Pavlovac neprijatelj se ograničio na obranu.

U 16 sati 36. i 40. divizija i 12. proleterska udarna brigada zauzele su u Podravskom sektoru polazne položaje za napad na Pitomaču, Otrovanec i

Dinjevac. Na Bilogorskom sektoru, radi osiguranja leda ovim napadnim snagama — 32. i 33. divizija zauzele su položaje na liniji: Grubišno Polje—V. Barna-G. Kovačica (k. 176) - k. 220 - k. 208-227 - Turski Grobovi.

U toku noći na Podravskom sektoru 36. divizija uspjela je probiti se u Otrovanec, a 12 ud. brigada zauzela je Đuretinu. Neprijatelj se uporno branio.

22. siječnja 1945. godine:

Jedinice 36. i 40. divizije i 12. proletherske udarne brigade ne uspjevši u toku noći likvidirati neprijateljske objekte, zbog jakog neprijateljskog otpora, povukle su se 22. o. mj. pred zoru na polazne položaje, radi izvršenja priprema za protivnapad.

U toku dana izviđanja neprijateljskih položaja.

U 18 sati ovog dana izvršen je ponovno napad, koji zbog ogorčenog otpora neprijatelja nije uspio, te su se jedinice u toku noći 22/23. I povukle na svoje polazne položaje.

Na južnom odsjeku fronta kod 32. i 33. divizije jaka vlastita izviđačka djelatnost u pravcu Garešnice i Bačkovice, gdje se osjećaju neprijateljski pokreti.

Radi pojačanja južnog sektora, jedna brigada 36. divizije prebačena je na sektor Turski Grobovi - Bogaz, a I. i III. brigada prebačene su na liniju: Topolovci—Gakovo, kao rezerva.

23. siječnja 1945. godine:

Tog dana pred noć i u toku noći napustili su Cerkezrsektor Grubišno Polje, M. i V. Zdence i Hercegovac, kamo su stigli u toku dana, a povukli se u pravcu Pavlovca i Garešnice.

24. siječnja 1945. godine:

U 07,30 sati neprijatelj nepoznate jačine napao je sa pravca G. Kovačica položaje I. Moslavačke brigade kod M. Grđevca, koja je taj napad odbila. Istovremeno neprijatelj je vršio pritisak na s. Zrinsku i povremeno gađao artiljerijom položaje I. Zagorske brigade na Bubnju. Napad jedne satnije PTS na odsjeku Turski Grobovi takođe je odbijen.

U 0,8 sati izvršila su napad dva bataljona I. Donskog puka na položaje 33. divizije kod M. Grđevca i uspjela potisnuti naše prednje dijelove iz zapadnog dijela sela i tu se zadržati do 15 sati, kada je koncentričnim napadom naših jedinica neprijatelj protjeran uz vrlo osjetljive gubitke u G. Kovačicu i V. Grđevac.

Istovremeno je prema položajima 32. divizije nastupala 1. bojna 21. pukovnije, kao osiguranje desnog boka kozačkih snaga, a prema položajima I. Zagorske brigade na Bubnju jedna satnija 21. pukovnije. Nakon kratke borbe neprijatelj je protjeran u svoje ishodne baze.

Na Podravskom sektoru obostrana izviđačka aktivnost.

25. siječnja 1945. godine:

Na našem sektoru, osim obostrane izviđačke aktivnosti, ništa nova.

Sa pravca Garešnice krenuo je neprijatelj nepoznate jačine u pravcu Hercegovca i Klokočevca.

U toku današnjeg dana 40. divizija smjenjuje snage 33. divizije i Zagorske

brigade. 33. divizija odlazi na sektor Grubišno Polje, radi izvršenja novog zadatka, a Zagorska brigada u Viroviticu, kao rezerva.

26. siječnja 1945. godine:

U toku dana samo obostrana izviđačka djelatnost.

U noći 26/27.1, kratka obostrana aktivnost artiljerije, radi uznemiravanja.

Na južnom odsjeku fronta neprijatelj je vršio prisilna izviđanja prema položajima 40. divizije kod M. Grđevca i 32. divizije kod Grbavca od pravca Pavlovca. Neprijatelj je odbijen bez vlastitih gubitaka i protjeran u ishodne baze. Zarobljen je jedan kozak.

27. siječnja 1945. godine:

25. o. mj. Moslavački odred djelujući u pozadini neprijatelja postavio je nagazne mine na prostoriji Dišnik, na koje je naišla neprijateljska patrola, od koje je ubijeno 5, a ranjen 1 nepr. vojnik.

Noću 25/26. I. jedan bataljon Moslavačkog odreda sa diverzantima porušio je 5 mostova na sektoru Hercegovac—Pavlovac—Dražice. Iste noći postavljene su mine na cesti s. Voloder, gdje su dijelovi Moslavačkog odreda postavili i zasjedu, na koju je naišao neprijatelj i tom prilikom je ubijeno 17 neprijateljskih vojnika, bez vlastitih gubitaka.

Inače na cijelom frontu nije bilo važnijih događaja.

28. siječnja 1945. godine:

Na južnom sektoru fronta neprijateljska kozačka grupa sa prostora Pavlovca i V. Grđevca izvršila je jednim dijelom snaga rokiranje preko V. Zdenaca prema Končanici. Istovremeno je jedna kozačka kolona neutvrđene jačine nastupala iz Garešnice preko Sokolovca za Brestovac i dalje prema s. Končanici. Točna namjera ovih neprijateljskih snaga nije poznata.

Naša 33. divizija, koja je sa sektora Šibenika bila upućena preko Grubišnog Polja, Končanice i Hercegovca u desni bok i pozadinu I. hrvatske udarne divizije na prostoru Pisanica—Bedenička—Ribnjačka—Lasovac, zbog novo nastale situacije zadržana je na sektoru Končanica — G. Daruvar sa zadatkom da spriječi daljnje neprijateljsko nadiranje prema Daruvaru i da aktivnim djelovanjem odbaci neprijatelja sa tog pravca.

U toku dana 33. divizija imala je sukob s neprijateljem kod s. Končanice i kote 175 (2 km ist. od Brestovca). U ovim borbama zadržano je daljnje neprijateljsko nadiranje prema Daruvaru.

Na ostalim sektorima fronta, osim izviđačke djelatnosti, nije bilo važnijih događaja.

29. siječnja 1945. godine:

Na sektoru kod Daruvara 33. divizija energičnim protunapadom izbacila je neprijatelja iz Brestovca i kod s. Končanice desnom napadnom kolonom divizije izbila je na k. 173 kod sredine samog sela. Uslijed jakog neprijateljskog otpora, daljnje nadiranje ove kolone bilo je zadržano. Isto tako intervencija brigade 32. divizije od Grubišnog Polja preko V. Zdenaca u pozadinu neprijateljskih snaga kod Končanice nije uspjela, zbog jakog otpora neprijatelja u dobro izgrađenim položajima na raskrsnici puteva s. V. Zdenci.

Na ostalom dijelu fronta samo izviđačka djelatnost.

30. siječnja 1945. godine:

Na sektoru Daruvara neprijatelj dovlači pojačanja sa pravca Garešnice i pravca V. Grđevac—Pavlovac, te ponovo zaposjeda s. Dežanovac i Brestovac, odakle u zajednici sa snagama u Končanici vrši jak pritisak na položaj 33. divizije. Svi neprijateljski napadi odbijeni su. Obzirom da neprijatelj na južnom odsjeku našeg fronta prikuplja jake snage i time ugrožava za nas najvažniji pravac prema Suhopolju, odnosno Virovitici, to je u cilju bolje organizacije stavljena 40. divizija opet pod komandu svojeg VI. korpusa i naređeno je njeno rokiranje sa odsjeka Brzaja—Zrinska na sektor Grubišno Polje. Na njeno mjesto upućena je 32. divizija sa sektora Grub/išno/ Polje, kao i Zagorska brigada, koja je do tada bila u rezervi u Virovitici.

Na ostalim sektorima izviđačka i artiljeriska djelatnost.

31. siječnja 1945. godine:

Poslije podne ovog dana pod pritiskom naše 33. i 40. divizije neprijatelj napušta Končanicu, Brestovac, V. i M. Zdence i Pavlovac, te se povlači prema Garešnici.

Na ostalom sektoru fronta samo izviđačka djelatnost.

XXXIII. divizija upućena je na prostor Drljanovac—Bulinac—Rača u cilju napada u bok i pozadinu I. Hrvatske Udarne Dr/izije na prostoru V. Pisanica—Bedenik—Lasovac, kako je to ranije bilo predviđeno.

Inače u toku dana nije bilo važnijih događaja.

Iz saslušanja zarobljenika naknadno je utvrđeno, da su na prostoru Brestovac—Končanica operirali 2. sibirski, koji je došao sa pravca Garešnice, IV. kubanski i dijelovi I. donskog puka sa prostora Pavlovac—V. Grđevac.

Neprijateljski i vlastiti gubici:

U vremenu od 16. do 31. I. 1945. jedinice X. korpusa (32. i 33. divizije, Zagorska brigada i Moslavački odred) zadale su neprijatelju slijedeće gubitke:

Ubijeno: 351 neprijateljski vojnik, ranjeno 630 i zarobljeno 5 neprijateljskih vojnika.

Plijen: 2 šarca, 1 puškomitraljez, 21 puška, 1 šmajser, 1 pištolj i 6200 pušanih metaka.

Vlastiti gubici iznosili su:

Poginulo: 71, ranjeno 288, zarobljeno 19 i nestala 23 borca.

Izgubljeno: 15 puškomitraljeza, 69 pušaka, 5 šmajsera, 2 pištolja (uništeno većinom neprijateljskom artiljerijskom i minobacačkom vatrom).

Prilog: Skica rasporeda u razmjeri 1 : 200.000.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:

Komandant, generalmajor:

V. Matetić

M. P.«¹²²

¹²² VII, tom V, knjiga 37, str. 29-36.

Što je o borbama na mostobranu tih dana izvještavao neprijatelj?

»U Podravini neprijatelj dovodi pojačanja u područje Grubišnog Polja i južno (misli se na dolazak 36. div. 12. korpusa, koja je 17. 1. smijenila 33. diviziju na tadašnjim njezinim položajima — R. B.). Odbijeno je nekoliko nepr. protunapadaja na postave naših podhvatnih skupina i zapadni dio Malog Grđevca.

Nepr. gubitci: 197 poginulih izbrojeno, 5 zarobljeno i 2 prebjegla. Plien: 4 puške i 1 strojosamokres. Vlastiti gubitci: 15 poginulih i 36 ranjenih.«¹²³

Neprijatelj nastavlja izvještaj:

»U Podravini i jugozapadno Virovitice odbijeni su svi neprijateljski protunapadaji. Neprijatelj je pretrpio gubitke od 108 poginulih pronađeno, a cieni se da su gubitci znatno veći.

Naše borbene skupine ponovno su zauzele Cađavac (4 km. s. i. V. Pisanica) koji je dan prije bio napušten. Vlastiti gubitci: 4 poginula i 21 ranjen (3 častnika).«¹²⁴

Sljedećeg dana »U Podravini bilo je samo mjestne borbene djelatnosti«.

I narednih dana neprijatelj će samo konstatirati da je: »...više neprijateljskih napadaja na V. Grđevac, Pitomaču, Dinjevac i Otrovanec, podpomognutih jakim topničtvom, odbijeno je uz velike gubitke po neprijatelja«.

Međutim, za situaciju od 22. i 23. I 1945. neprijateljsko saopćenje glasi:

»Nakon što je slomljen neprijateljski odpor u Vel. i Malim Zdencima (12 km s. z. Daruvara), zauzet je zapadni dio Grubišnog Polja 22. I. Dne 23. I. produžen je napadaj u smjeru sjevera u suradnji s borbenim skupinama iz Vel. Grđevca i Vel. Pisanice. Više neprijateljskih noćnih napadaja s težištem na Otrovanec (3 km j. Pitomača) odbijeno je uz krvave gubitke po neprijatelja.«¹²⁵

Neprijatelj nastavlja neistinito prikazivati situaciju:

»Borbene skupine napredujući s juga i zapada slomile su žestok neprijateljski odpor kod V. Barne i nastavile napadaj na M. Grđevac i Zrinsku.

Jedna borbena skupina slomila je neprijateljski odpor kod Ribnjačke i M. Crešnjevica, te zauzela G. Kovačicu i M. Crešnjevicu. (Neprijatelj je tada protunapadom izbačen iz G. Kovačice uz osjetne gubitke. — R. B.)

Jači odpor daje neprijatelj kod Turskih Grobova. Neprijateljski gubitci: 32 poginula i 10 zarobljenih. Plien: 3 strojnice i 16 pušaka. Vlastiti gubitci: 7 poginulih i 12 ranjenih.

Neprijatelj se iz područja južno Dinjevca, Otrovanca i Prugovca povukao lievim krilom na crtu: V. Crešnjevica — vis. 143 — 131 i Šumsko područje iztočno i sjeveroiztočno Pitomače.«¹²⁶

»Napadaj na iztočni dio M. Grđevca obustavljen je, budući je neprijatelj s jugoiztoka i sjevera dovukao znatna pojačanja. Bobena skupina povučena je po zapoviedi u G. Kovačicu. Neprijatelj je oštro slijedio odmicanje. Zauzet je Prokop.

¹²³ »Dnevno izvješće« I a broj 21/45 od 21. I. 1945. - VII, tom V, knjiga 37, dok. 156, str. 711.

¹²⁴ »Dnevno izvješće« I a broj 22/45 od 22. I. 1945 - VII, tom V, knjiga 37, dok. 157, str. 713.

¹²⁵ »Dnevno izvješće« I a 25/45 od 25. I. 1945 - VII, tom V, knjiga 37, dok. 160, str. 722.

¹²⁶ »Dnev. izvješće« 26/45 od 26. I. 1945 - VII, tom V, knjiga 37, dok. 161, str. 725-726.

Odbijen je napadaj neprijatelja iz jugoistočnog smjera na Dinjevac, a neprijateljske predstraže iz istočno Pitomače odbačene su u šumu zapadno starog Gradca.

Neprijatelj je napustio postave na rubu šume kod Banovog Broda.

Neprijateljski gubitci: 111 poginulih, 6 zarobljenih i 4 prebjegla. Ima i pliena. Vlastiti gubitci: 8 poginulih, 17 ranjenih i 3 nestala pripadnika Orsa.«¹²⁷

»Jedna borbeni skupina nadirući iz Poljana i Garešnice preko Uljanika i Sokolovca imade cilj doći Končanicu. Borbeni skupina iz Garešnice zauzela je Zdence i čisti područje oko tog mjesta. Snage iz Velikog Grđevca zauzele su V. Jasenovaču (5 km j. i. V. Grđevca)«. (Jedinice I. kozačke divizije su 28. 1. 1945. zauzele Končanicu, Velike i Male Zdence 28. 1. 1945, a 31. 1. 1945. 33. i 40. divizija prešle su u protunapad i prisilile neprijatelja da napusti Končanicu, Brestovac, Velike i Male Zdence i Pavlovac i da se povuče prema Garešnici — R. B.)¹²⁸

Zatim:

»Južno Zdenačkog Ribnjaka, poslije žestokih borbi, raspršene su part. skupine kod Končanice. 21 partizan je poginuo, 18 ih je zarobljeno, dok vlastiti gubitci iznose 26 ranjenih.

Namjeravani prodor preko istočnog ruba Ribnjaka u smjeru Grubišnog Polja nije se mogao provesti radi velikog sniega.

Odbijena su četiri nepr. napadaja iz Grubišnog Polja. Noću 28/29. I. odbijeno je više neprijateljskih napadaja na sjevero-istočni dio V. Grđevca. Jedna udarna skupina povučena je iz G. Kovačice u V. Pisanicu.«¹²⁹ (Prema depeši Štaba 10. korpusa od 30. januara, upućenoj Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske, 40. NO divizija je 28/29. januara napala dijelove njemačkoga 1. kozačkog korpusa u Vel. Pisanici i Vel. Grđevcu i pri tom ubila 60, ranila 125 i zarobila 6 vojnika i zaplijenila 2 šarča, 20 pušaka i 18.000 metaka. Divizija je imala 7 mrtvih i 44 ranjena.)¹³⁰

Neprijatelj:

»U Podravini nastavljaju se borbe s partizanima. Partizani su zauzeli Brestovac (5 km j. Zdenaca) i sada napreduju s jilga i iztoka prema Končanici (5 km j. z. Zdenaca) odbijen je napadaj na istočni rub Končanice.«¹³¹

Dan kasnije izvještaj neprijatelja glasi:

»Oslobođeno je područje Brestovca (5 km j. Zdenaca) i neprijatelju nanieti gubitci od: 49 poginulih i 6 zarobljenih partizana. Vlastiti gubitci: 4 poginula i 54 ranjena.

Vlastite snage povučene su na crt: Pavlovac—V., Grđevac.«¹³²

Iako je od prvog dana stvaranja mostobrana njemački 69. rezervni korpus pokrenuo 1. kozačku diviziju, 1. hudiv i 5. ustaško-domobransku, a kasnije i

¹²⁷ (»Dnevno izvješće« 27/27. I. 1945) - VII, tom V, knjiga 37, dok. 162, str. 729.

¹²⁸ (»Dnevno izvješće« 30/30. 1. 45. od 30. I. 1945) - VII, tom V, knjiga 37, dok. 166, str. 744-746.

¹²⁹ VII, tom V, knjiga 37, dok. 167, str. 750.

¹³⁰ Arhiv VII, reg. br. 1/13-2, k. 1199.

¹³¹ VII, tom V, knjiga 38, dok. 84, str. 563-564.

¹³² VII, tom V, knjiga 38, dok. 85, str. 567-568.

2. kozačku diviziju, front obrane mostobrana je bio stabiliziran i neprijatelj nije mogao računati na njegovo uništenje bez dovlačenja novih snaga.

Vjerojatno je njemačka vrhovna komanda zbog svog plana protuofenzive na području Blatnog jezera u Mađarskoj, te zbog situacije u dolini Drave, gdje je 3. armija kontrolirala desnu obalu od Pitomače do Donjeg Miholjca i pojačano se aktivirala u pozadini sremskog fronta, nastojala okončati iscrpljujuće borbe i odbaciti partizanske snage od rijeke Drave. Na taj način bi se desno krilo vlastitih trupa u Mađarskoj ojačalo, a oslabio lijevi bok 3. ukrajinskog fronta Crvene armije.

Njemačko komandovanje je očigledno žurilo da što prije uništi virovitički mostobran. Komanda grupe Armija »E« 31. decembra 1944. god. telegramom izdaje naređenje 34. armijskom korpusu za operativno djelovanje u širem rajonu virovitičkog mostobrana. U tom se naređenju, među ostalim, kaže:

»LXIX rez. korp., posle znatnih početnih uspeha, zauzeo je Kloštar - Pitomača, za sada u pregrupisanju za nastavljanje napada u pravcu Virovitice.

XXXIV AK hitno će uputiti jednu borbeni grupu iz rejona Moslavine u pravcu Virovitice kako bi:

a) potpomogla napad LXIX rez. korpusa,

b) dosadašnje uspehe i formirana neprij. težišta ispred LXIX rez. korpusa iskoristila za sopstveni iznenadni napad. Prvi cilj napada Podrav. Slatina.

Za ovu operaciju pridaje se 68. izv. bat., koji treba pridavanjem drugih raspoloživih snaga odgovarajuće ojačati.

Odlučujuće je što skoriji početak operacije.

Raspored i prekomanda jedinica prema ovd. naredb. Ia. str. pov. br. 12. 772 od 31. 12. 44. ne smeju se odlagati.¹³³

K-da XXXIV AK javiće, što je moguće pre, termin za pokret na Podrav. Slatinu.

Nakon toga posle usaglašavanja sa namerama 69. rez. korpusa, narediće se pokret.

K-da Gr-A 'E', Ia, str. pov. br. 12.774

od 31. 12. 44.

(Smit-Rihberg (Erich — R. B.) gen. — maj.)

20,00.«¹³⁴

U početku februara su za tu operaciju ovako grupirane snage: njemačka 297. pješadijska divizija, 7. SS divizija, 1. i 2. kozačka konjička divizija, borbeni grupa »Fišer«, ojačana jednim pukom 11. poljske zrakoplovne divizije, 1. hudiv i dijelovi 5. ustaško-domobranske divizije. Sve te snage prešle su 6. februara u koncentrične napade na položaje jedinica koje su branile mostobran.

Tada su na položajima koje su branile 32. i 33. divizija 10. korpusa i 40. divizija 6. udarnog korpusa, otkriveni pokreti jedinica 2. kozačke divizije iz pravca Banova Jaruga—Veliki Zdenci. Upravo ti pokreti omeli su ostvarenje

¹³³ (Nijemci nisu zauzeli Podravsku Slatinu tada, nego 8. 2. 1945. nakon uvođenja novih snaga - vidi VII, tom V, knjiga 37, dok. br. 14 i 52 - R. B.).

¹³⁴ VII, tom XII, knjiga 4, dok. 190, str. 771-772.

namjere Štaba 10. korpusa da sa 33. divizijom na cesti Vel. Grđevac—Bjelovar, udarom iz pozadine spriječi prikupljanje neprijateljskih snaga koje su uz pojačanu izviđačku aktivnost sve do 8. februara 1945. godine nastojale zauzeti neki od taktičkih položaja na odsjecima fronta 32. divizije koja je bila ovako raspoređena: brigada »Pavlek Miškina« Siječica — k. 248—233; 1. zagorska na liniji Bujanj — k. 220 — k. 176, zapadni dio sela Zrinske; Udarne brigada »Braća Radić« na zapadnom i južnom rubu Zrinske — zapadnom rubu šume Grđevac i k. 165 i brigada »Matija Gubec« na istočnom dijelu M. Grđevca i V. Barnskih Vinograda.

40. divizija je 1. februara imala raspored:

18. brigada, bez jednog bataljona, u s. Pavlovcu, a 1. bataljon u Jasenovaci; Virovitička brigada sa 3 bataljona u Vel. Barni; Omladinska brigada sa tri bataljona u Malim Zdencima, a 1. bataljon u Grabovcu.

Baterija 40. divizije iz Vrijeska stigla je u Grubišno Polje, gdje je stigla i baterija 36. divizije.

Poslije podne je Virovitička brigada u G. Kovačici vodila borbu i imala uspjeha. Ubila je 50, a ranila 70 neprijateljskih vojnika i zaplijenila 50 mina za teški bacač mina. Istog je dana poslije podne 18. brigada pokušala spriječiti neprijatelja da posjedne sjeverozapadni dio Pavlovca, ali u tome nije uspjela.

U pozadini neprijateljskih koncentracija u Moslavini, 33. divizija je 3. februara izvela napad na selo Ladislav. Borba u Ladislavu trajala je do 5. februara, ali neprijateljska uporišta u samom selu i susjednim selima nisu bila likvidirana. Neprijatelju su naneseni gubici od 60 mrtvih, 120 ranjenih i 1 zarobljenog. Vlastiti gubici: 30 mrtvih, 119 ranjenih i 1 borac nestao.

Među poginulima bili su: komandant 2. bataljona 1. brigade kapetan Teodor Ivanišević, komandant 1. bataljona 2. brigade poručnik Drago Crnić, dok je među ranjenim bio komandant 1. brigade major Dušan Corković, politkomesar 1. brigade Zvonko Zupančić Tarzan i načelnik Štaba kapetan Pero Simatović (svi ranjeni od jedne minobacačke mine).

Nakon tih borbi 33. divizija se ponovo našla na pravcu Vel. Zdenci—Daruvar, zatvarajući taj pravac za vrijeme posljednjih borbi za virovitički mostobran.

Četvrtog februara 1945. god. je 18. brigada vodila borbu s Čerkezima u Pavlovcu. Gubici neprijatelja: 50 mrtvih i 85 ranjenih, a Brigade: 2 mrtva i 34 ranjena. Napadu su sadejstvovala Virovitička i Omladinska brigada koja je bila na osiguranju iz pravca Hercegovca. Oko 450 Čerkeza naišlo je na Omladinsku brigadu iz pravca sela Trnovitice. Neprijatelj je bio razbijen.

Virovitička brigada imala je 10 mrtvih i 36 ranjenih.

O tim borbama neprijatelj će u svojim izvještajima kazati:

»Odbijeni su svi nepr. napadaji na pojedina uporišta kod V. Grđevca noću 4/5. II., koja je neprijatelj izvršio iz istočnog smjera i iz smjera Trnovitice.

Neprijateljski gubici: 49 poginulih i 16 zarobljenih. Plien: više pušaka, 1 strojosaмокres i 2 strojopuške. Vlastiti gubici: 17 poginulih (2 časnika) i 48 ranjenih (3 časnika).«¹³⁵

Uslijed poboljšanja situacije 6. februara je 40. divizija zauzela položaje:

¹⁰¹ VII, tom V, knjiga 36, dok. 163, str. 721.

Omladinska brigada .selo Zdence, Virovitička brigada željezničku stanicu Vel. Zdenci - k. 144 - Grbavac - k. 157; 18. brigada k. 159 - crkvu V. Barna — k. 173 gdje upostavlja vezu sa 32. divizijom.

Štab 33. divizije procjenjuje da neprijatelj jednom kolonom namjerava prodrijeti u Grubišno Polje, a drugom odsjeći snage koje su u Vel. Zdencima. Stoga Omladinska brigada dobiva zadatak da se povuče u Končanicu.

U toku 7. februara neprijatelj je ušao u Vel. i Male Zdence.

Toga dana vrijeme je bilo lijepo i sunčano, što je neprijatelj iskoristio za manju aktivnost i zaposjeo Vel. Barnu. Budući da je neprijatelj prodrio sa istoka u Orahovicu i Voćin, Omladinska brigada krenula je u tom pravcu, a njezin položaj zauzela je 12. proleterska brigada i smjestila se u selu Rašenici. Pod njezinu komandu stavljen je jedan bataljon Omladinske brigade.

Pravac prema Daruvaru kod sela Lončarice zatvorila je jednim bataljonom 12. proleterska brigada.

Iznenadnim napadom iz pozadine na Raševicu 3. donski puk je 8.februara 1945. god. iznenadio 12. proletersku brigadu i nanio joj osjetne gubitke: 30 mrtvih, 51 ranjenog i 33 nestala borca. Od oružja je izgubila: 15 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez, 24 puške i 2 automata. Koristeći se takvom situacijom neprijatelj je ušao u sela Ivanovo i Rastovac.

Virovitička i 18. brigada spriječile su neprijatelja da zauzme Peratovicu i Dapčevicu.

Neprijatelj je, očito, namjeravao preko sela Bastaji prodrijeti u Suho Polje i spojiti se sa snagama koje sa istoka prodiru prema Virovitici.

U toj situaciji je 40. divizija zajedno sa 12. proleterskom brigadom zauzela ove položaje: 12. proleterska brigada k. 202 - Sv. Anu (dva bataljona brigade Ozne) - M. Maslinjaču - k. 143 - k. 198 - Ilovu potok, s tim da brani Vriesku, Maslinjaču i Bastaje: 18. udarna brigada Munije — k. 198 — Rastovac, s tim da brani prilaz selima Dapčevici i Lončarici.

Situacija se na položajima 32. divizije 8. februara razvijala prema slijedećem:

1. pukovnija PTS-a u 07.45 otpočela je napad na desno krilo brigade »Pavlek Miškina« — Turski Grobovi. Brigada je prihvatila borbu, ali se uslijed jakog pritiska mnogo nadmoćnijeg neprijatelja počela pod borbom povlačiti na svoje glavne položaje za obranu.

U 08.00 sati 21. pukovnija 1. hudiva sa 69. divizionom počela je napad iz s. Gornje Kovačice. Glavni napad usmjerila je na južni rub sela Zrinske, koji je branila Udarne brigada »Braća Radić«. Iako potpomognuta jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom, nije postigla nikakve uspjehe. Nakon toga neprijatelj ojačava svoje desno krilo koje je napadalo položaje zapadno od M. Grđevca. Zahvaljujući dobroj pošumljenosti, ustaše su obuhvatnim manevrom odbacile jedinice 32. divizije sa zapadnog ruba šume Grđevice ali su ove čvrsto držale položaje nešto istočnije, k. 165 — M. Grđevac i odbile sve napade neprijatelja nanijevši mu i gubitke.

Istog je dana oko 12.00 sati neprijatelj jačim snagajna iz V. Pisanice počeo frontalni napad na Bujanj, koji je nakon dvosatne žestoke borbe odbijen.

Na desnom krilu su se jedinice 36. divizije povukle s pravca Pitomače na uži mostobran na desnoj obali Drave ispred Barcsa, u skladu s planom 3.

armije o povlačenju jedinica 12. korpusa na lijevu obalu Drave. O početku svog povlačenja Divizija nije obavijestila brigadu »Pavlek Miškina«. To je neprijatelj vješto iskoristio i uspio Brigadi zaci s leđa. Njezino se desno krilo oko 17.00 moralo povući s položaja Siječica na Bogaz k. 228–224. Odmah nakon toga izvršen je uspješan protunapad i na tom odsjeku neprijatelj više nije napredovao.

Kad mu nije uspio proboj, neprijatelj je u sumrak počeo pregrupirati jedinice ispred položaja 33. divizije. Bilo je očito da namjerava djelovati u toku noći.

Uslijed prodora njemačkih snaga na pravcu Podravska Slatina–Virovitica, Štab 10. korpusa istog dana u 17.30 sati izdaje naređenje Štabu 32. divizije da jedinice pokrene na položaje: Razbojište–V. Peratovica–Velika i Mala Dapčevica, i ovako rasporedi: brigada »Pavlek Miškina« — Razbojište, sjeverni dio V. Peratovice; 1. zagorska brigada — južni dio V. Peratovice; brigada »Matija Gubec« — V. Dapčevica, Udarne brigada »Braća Radić« — M. Dapčevica. Na tim je položajima Divizija imala dosta oštire borbe u kojima je bilo mrtvih i ranjenih.

Vlastiti gubici: 9 mrtvih, među kojima zamjenik komandanta bataljona u brigadi »Braća Radić« poručnik Uroš Platiša i 55 ranjenih boraca i rukovodilaca.

Neprijatelj je imao 86 mrtvih i 219 ranjenih.

Zaplijenjen je jedan karabin i 500 metaka.

Neprijateljska »Dnevna izvješća« tih će dana o borbama pisati:

»U nastavku podhvata borbene skupine, koje napreduju s iztoka, zauzele su Soplje i Medince (17 km s. s. i. 8 km s. i. Podr. Slatine) i očistile su područje južno od Crnaca (16 km i. Podr. Slatine). Nakon što je slomljen jak neprijateljski otpor 8. II zauzeta je i Podr. Slatina (297. njemačka pješ. divizija — R. B.). U svom daljem nadiranjju prema Virovitici motorizirani dijelovi ušli su u Sladojevce (5 km s. i. Podr. Slatine). Prema posljednjim viestima zauzeta je 8. II i Virovitica (Nijemci su ušli u Viroviticu 9. II 1945 — R. B.).

Borbene skupine koje napreduju preko Papuka, zauzele su Lukovac, Voćin i Lisičine (5 km j. z. 16 km jz. i 15 km z. j. z. Podr. Slatina), te nadiru dalje prema Kornašu i Pivnici. (7. SS njemačka divizija — R. B.) (19 i 20 km z. Podr. Slatine).

Zapadne borbene skupine napreduju lomeći polako ogorčen neprijateljski otpor. Hrvatske borbene skupine zauzele su 6. II Gornju Kovačicu (5 km s. i. Vel. Grdevca) i odbile sve protunapadaje. Neprijateljski gubici: 31 poginuo, 4 zarobljena. Plieni: 2 strojopuške, 9 pušaka. Vlastiti gubici: 1 poginuo i 13 ranjenih.

Južnije zauzeti su Grubišno Polje, te Sokolac i Imsovc (13 i 18 km z. Daruvara)...¹³⁶

U »Dnevnom izvješću« Ia br. 42/45 od 11. 2.1945. kaže se:

»U Podravini obkoljena je jedna jača nepr. skupina u šumskom području s. i. Podravske Slatine. Do sada je zaplijenjeno 8 topova 7.62 cm (ruskog podrijetla).

¹³⁶ VII, tom V, knjiga 38, dok. 93, str. 593-594.

Iztočna borbena skupina napreduje na j. obali r. Drave dok su skupine, koje su preko Podr. Slatine i Suhog Polja napredovale (borbena grupa »Fišer« — R. B.), uspjele uz pomoć skupina, koje nadiru preko Vočina i Pivnice zatvoriti južni luk obkoljavanja, te u brzom naletu 9. II. na juriš zauzeti Viroviticu.

Sjeverno krilo zapadne skupine brzim prodorom preko Špišić Bukovice (Jedinice su 36. divizije napustile položaje i prolaz je bio nebranjen. — R. B.) odbacilo je neprijatelja prema Virovitici i spojilo se sa Iztočnom skupinom, te na taj način spriječilo mogućnost neprijatelja da se povuče ka sjeveru. (36. divizija nije bila uopće u planu da ostane na desnoj obali Drave, jer je bilo predviđeno da se sve snage 12. korpusa povuku na lijevu obalu r. Drave. — R. B.)

Gubitci neprijatelja pred Iztočnom skupinom u toku 7. II. iznose: 282 poginula, 27 zarobljenih partizana te 17 strojnica zaplijenjeno. Na neprijateljskom uzletištu u Vočinu, zaplijenjena su dva zrakoplova.

Neprijatelj drži mostobran na j. obali Drave j. Barča.

Zapadna skupina slomila je nepr. odpor i dostigla 7. II crt: Ivanovo Selo (9 km s. si. Daruvara) južni rub Vel. Peratovice—Mali Grđevac—Zrinska—Brzaja-Vis. 228 (6 km s. i., 8. 11. 15 i 17 1/2 km s. Grubišnog Polja).

Jači nepr. prodor bio je izpred borbene skupine generala Moškova.

Neprijateljski gubitci ispred Zapadne borbene skupine u toku 7. II iznose: 303 poginula, 61 zarobljen. Plien 37 strojopušaka, veći broj pušaka i strjeljiva.

Gubitci hrvatskih oružanih snaga: 9 poginulih (među njima puk. Šimić), 56 ranjenih (7 častnika...)¹³⁷

I dalje, u »Dnevnom izvješću« Ia broj 43/45 od 12. 2.45. g. nastavlja se:

»Nastavlja se čišćenje Dravske doline i područja između Drave i Bilo-Gore.

U Bilo-Gori Zapadna skupina dostigla je 9. II. crt: Dapčevica—Vel. Peratovica—Topolovica—Srednja Zanova (15 km j. z — 12 km z. Virovitice). Dok neprijatelj samo na pojedinim mjestima pruža žestok odpor, njegove snage odmiču pod borbom dielom u smjeru Barča, a dielom u smjeru juga.

U području Vočina razbijene nepr. skupine napale su bezuspješno tamo ostavljenu posadu.

Izpred borbene skupine gen(erala) Moškova nepr. je izgubio: 36 poginulih i 2 zarobljena. Zaplijenjeno je: 2 strojnice, 4 strojopuške i 14 pušaka. Vlastiti gubitci: 4 poginula i 61 ranjen...¹³⁸

U »Dnevnom izvješću« Ia 44/45 od 13. II. 1945. o borbama za Virovitički mostobran donosi se i ovo:

»U Podravini borbene skupine nastavljaju čišćenje zemljišta od razbijenih partizanskih skupina. Jedna ojačana bojna iz Pivnice nalazi se u borbi s jakim neprijateljem na visovima 4 km. s. Gjulavesa.

Južno krilo Zapadne skupine promienilo je smjer prema Daruvaru, dok susjedna skupina nadire preko Bastaja (10 km s. si. Daruvara) prema Gjulavesu.

¹²⁰ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 290-297.

¹²¹ VII, tom V, knjiga 37, dok. 60, str. 289-297.

Borbena skupina generala Moškova u suradnji s njemačkom skupinom sjeverno od nje, dostigla je crtu: Lončarica—Ribnjak (12 k. j. ji. i 5 km. j. z. Virovitice) i visove j. Špišić Bukovice (1. hudiv. i dijelovi 2. kozačke div. dostigli su tu liniju još 9. 2. 1945. kad se povukla 32. divizija. — R. B.).

Neprijatelj je izpred Zapadne skupine u vremenu od 5—10. II izgubio 572 poginula izbrojeno (1 sovjetski častnik), 173 zarobljenih (3 sovj. častnika), dok je zaplijenjeno 69 strojica i 214 pušaka. (Posljednje jedinice 233. divizije povukle su se iz Virovitice 20. januara 1945. i od tada su mostobran branile jedinice 6, 10. i 12. korpusa. Podaci su izmišljeni, jer u to vrijeme nijedan sovjetski oficir nije bio pri našim jedinicama. — R. B.) Gubitci ispred Istočne skupine još nisu javljeni.¹³⁹

Poslije ulaska neprijateljskih jedinica u Viroviticu 9. februara 1945. g. jedinice 10. korpusa (32. divizija) izvukle su se s pravca Grubišno Polje—Dapčevica i prebacile južno od rijeke Ilove u Daruvarsku kotlinu. Tada su se 32. i 33. divizija (u međuvremenu je 1. udarna zagorska brigada ušla u stalni sastav 32. divizije kao Četvrta brigada) našle zajedno sa 40. divizijom 6. korpusa na zatvaranju pravca koji vodi u Daruvarsku kotlinu, u Daruvar i od Grubišnog Polja preko Bastaja za Suho Polje i Viroviticu.

OBRANA VIROVITIČKOG MOSTOBRANA USPJEŠNO VOĐENA

Ne ulazeći u široku i svestranu analizu aktivnosti svih jedinica koje su se borile puna 62 dana (od 8. 12. 1944. do 9. 2. 1945. god.) na virovitičkom mostobranu (nedostaju podaci o djelovanju na pravcu Virovitica—Osijek), rekapitulirat ćemo neke osnovne momente koji će još više, rasvijetliti zadatke i ulogu jedinica 6. i 10. korpusa i 3. armije u cijelosti.

Period borbi može se podijeliti u tri faze:

I faza obuhvaća borbe do 1. januara 1945. god.; II faza od 2. januara do 6. februara 1945. i III faza - napuštanje obrane i ulazak neprijatelja u Viroviticu.

Od samog početka borbi na virovitičkom mostobranu bilo je evidentno da je neprijatelja zabrinjavalo približavanje trupa Crvene armije rijeci Dravi i komandant 69. rezervnog korpusa njemačke armije stalno je pratio razvoj situacije u širem rajonu Barcsa. Prije nego što je 32. divizija forsirala rijeku Dravu kod Bukevja (9./10. 12. 1944), bila je pokrenuta 1. kozačka njemačka divizija do Koprivnice. Istog dana kad je Udarne brigada »Braća Radić« s proširenog mostobrana na lijevoj obali Drave kod sela Repaša prešla u napad na Zdal (13. 12. 1944), 1. kozačka divizija krenula je u napad općim pravcem Koprivnica—Đurđevac—Virovitica. Od prvog su dana forsiranja Drave elitne ustaške jedinice 5. ustaškoga stajaćeg zdruza svim sredstvima nastajale uništiti mostobran i spriječiti prodor 32. divizije u Mađarsku kod sela Zdale.

Pokušaj neprijatelja da kod sela Ferdinandovca okruži 32. diviziju koja se izvlačila s mostobrana i nastojanje 5. ustaškog zdruza da očisti područje mostobrana na lijevoj obali Drave, bili su potvrda da je komandant 69.

¹³⁹ VII, tom V, knjiga 38, dok. 96, str. 605-606.

njemačkoga rezervnog korpusa raspolagao tačnim podacima o prisutnosti 32. divizije i 1. zagorske brigade na području Podravine i zapadne Bilogore. Tog su se trenutka na glavnom pravcu djelovanja 1. kozačke divizije i dijelova 5. ustaškoga stajaćeg zdruga našle 32. divizija i 1. zagorska brigada. Neprijatelj je u svom sastavu imao konjicu, tenkove, mnogo nadmoćniju artiljeriju, minobacače i živu silu, a što je najvažnije i veliko ratno iskustvo u vođenju borbi na terenu kao što je Podravina. Pokretljivost njegovih jedinica omogućavala mu je izvođenje manevara i priređivanje raznoraznih iznenađenja.

Brojna i tehnička nadmoćnost neprijatelja bila je od samog početka borbi faktor koji je radio protiv jedinica 32. divizije i 1. zagorske brigade. Nakon teških borbi na mostobranu 32. divizija, izmorena od teških uvjeta borbe koje je nametala zima i bez jednog dana odmora, morala je prijeći iz hoda u pozicionu obranu, što nije bilo nimalo jednostavno i lako, pogotovu jer je neprijatelj stalno, danju i noću, napadao. U danima tih borbi partizanski način djelovanja naših jedinica bio je zamijenjen upornom obranom zaposjednutih položaja u poljskim uvjetima.

Gubici Divizije kod Kalinovca i Kloštra Podravskog bili su prva i najsurovija škola, konačna prijelomnica shvaćanja da je za takvu obranu ukopavanje izuzetno važno za uspjeh. U tim je trenucima pomoć oficira Crvene armije, kao savjetnika za uređenje položaja u fortifikacijskom smislu, bila dragocjena. Tako su naši rukovodioci počeli i brže stjecati stručna znanja o vođenju obrambenih borbi u uvjetima frontalnog načina zatvaranja pojedinih pravaca.

Na položajima ispred Pitomače, gdje se branio jedan puk 233. sovjetske divizije neprijatelj je tek nakon 10 dana mogao ući u neposrednu borbu s jedinicama tog puka. Taj vremenski period puku je stvorilo njegovo pretpolje koje su branile jedinice 32. divizije i 1. zagorske brigade, i to je vrijeme bilo značajno. Ta činjenica daje osnova za pretpostavku kako je upravo zbog sporosti prodiranja 1. kozačke divizije prema Virovitici ubrzano dovlačenje 1. hudiva, divizije koja se iz pravca Bjelovara preko Sandrovca približavala Kloštru Podravskom i Pitomači. Čvrstina borbi kojom su jedinice 32. divizije i 1. zagorske brigade odolijevale na svom lijevom krilu koje je bilo ugroženo, u trenutku dok su bočno zauzimale položaje prema Pitomači, s osloncem na brdski masiv Bilogore, bila je vrlo značajna za daljnji tok borbe. Razvoj situacije i borbe do kraja obrane mostobrana potvrdili su koliko su bili važni istočni obronci zapadne Bilogore od Špišić Bukovice do Suhe Katalene.

Padom Pitomače bi 1. kozačka divizija bila ostvarila svoj cilj, prodor prema Virovitici, da njezino daljnje nastupanje nisu zadržale jedinice 32. i 40. divizije i 1. zagorske brigade. U tom najkritičnijem momentu je Štab 10. korpusa povukao odmornu 33. diviziju na istočne padine Bilogore, čime je uspostavljena stanovita ravnoteža. Tehnička nadmoćnost neprijatelja tada nije bila toliko efikasna, budući da su se naše jedinice znale vješto koristiti zemljištem koje su dobro poznavale.

Uključivanje artiljerije za podršku i jednog dijela snaga 233. streljačke divizije za obranu na pravcu Gradac radi neposredne obrane Virovitice postignuta je veća stabilnost, sve dok neprijatelj nije 31. 12. 1944. god. prodro do Špišić Bukovice.

Protunapad 10. korpusa, 2. i 3. januara 1945. godine izveden 32. i 33.

divizijom i 1. zagorskom brigadom, uz djelimično učešće jedinica 40. divizije, otklonio je opasnost po Viroviticu. U frontalnoj borbi osigurali smo do tada najznačajniju pobjedu, jer je neprijatelj morao odstupiti i obustaviti dalje pokušaje da iz pravca Pitomače i s oslonom na Bilogoru, ovlada Viroviticom.

Ta pobjeda nije imala samo vojne efekte, nego je postala i snažna moralna poticajna snaga koja je našem kadru i jedinicama vratila samopouzdanje i ojačala borbeni moral, što će imati pozitivnih odraza na daljnji tok obrane mostobrana.

U II fazi borbe bilo je jasno da je neprijatelj odustao od svoje težnje da iz pravca Pitomače zauzme Viroviticu. Uspjeh protunapada 2./3. 1. 1945. ubrzava i odluku komandanta 69. rezervnoga njemačkog korpusa da, u skladu s direktivom komande grupe Armija »E« od 31. decembra 1944. godine pomakne (pomjeri) 1. hudiv i dade joj zadatak da glavnim snagama prodire općim pravcem Veliki Grđevac, Brzaja, Šibenik, Špišić Bukovica, a ubrzo nakon toga i 2. kozačkoj njemačkoj diviziji da iz pravca Banove Jaruge usmjerava nastupanje općim pravcem Vel. Zdenci, Grubišno Polje, Virovitica. Glavne snage kreću se prema Grubišnom Polju, Bastajima i Suhom Polju.

Smjena 33. divizije i ojačanje pravca prema Pitomači brojnjom 36. divizijom 12. vojvođanskog korpusa, osigurali su još više taj pravac. Kasnije je dolazak 33. i 40. divizije na pravac Veliki Zdenci—Grubišno Polje i Veliki Zdenci—Darugar dovoljno osnažio obranu tog pravca i neprijatelj, koji je zabilježio samo manje uspjehe u osvajanju pojedinih zemljišnih objekata nije ni jedanput mogao ozbiljno dovesti u pitanje osnovne položaje naših jedinica za obranu. Naprotiv na tom odsjeku fronta, kao i prema Pitomači, stalna aktivnost i česti protunapadi naših jedinica bitno su doprinijeli čvrstini i žilavosti obrane.

Tok borbe do 6. februara 1945. god. nije neprijatelju davao nikakve perspektive da će ovladati virovitičkim mostobranom s pravca Pitomače i Grubišnog Polja.

Ali prodor Nijemaca s istoka, preko Podravske Slatine, sa 50 tenkova i jakim snagama koje su djelovale na tom pravcu od 6. do 9. februara 1945. godine, učinio je bespredmetnom daljnju upornu obranu mostobrana, pogotovu kad su u tim borbama jedinice 16. i 51. divizije 12. korpusa pretrpjele osjetne gubitke. Neprijatelj je očito tako nastupio zbog svoga sve težeg položaja na srijemskom frontu i težnje da oslobodi što više snaga za pripremani protuudar od Blatnog jezera prema Budimpešti.

U borbama za virovitički mostobran bila je sretna okolnost što je u trenutku najveće krize u njegovoj obrani, formirana 3. armija JA, koja je preuzela komandovanje nad tri korpusa i tako u najboljem smislu osigurala koordinaciju i sadejstvo. Držanje mostobrana stvorilo je povoljnu mogućnost za evakuaciju ranjenih boraca i naroda s ugroženog područja 6. i 10. korpusa u Bačku.

Uspješna obrana virovitičkog mostobrana ući će u anale narodnooslobodilačke borbe u Hrvatskoj, a mislim i Jugoslaviji, kao trajno poučan primjer kako partizanska vojska vodi rat s regularnim armijama zahvaljujući u prvom redu moralu, svijesti, hrabrosti, smjelosti i vještini njezinih boraca u izvođenju napada i manevra. Visok stupanj idejno-političke osviješćenosti naših boraca

stalno je jačao mržnju i otpor prema okupatoru i domaćim izdajnicima, što je tih dana bilo na svakom koraku i u svakom trenutku očito.

Gubici koje su jedinice pretrpjele bili su, za naše prilike, vrlo veliki. Oni su u mnogo slučajeva prepolovili brojna stanja jedinica, ali ipak nisu ni jednu jedinicu učinili borbeno nesposobnom za dalje izvršenje zadatka.

Podatke o mrtvima, ranjenima, nestalima i zarobljenima nije moguće tačno utvrditi, ali realni su ovi: jedinice 10. korpusa NOVJ 370 mrtvih, 1.696 ranjenih, 188 nestalih i 39 zarobljenih; 6. udarni korpus (40. divizija i 12. proleterska brigada) — 120 mrtvih, 385 ranjenih, 73 nestala i 3 zarobljena, i jedinice 12. udarnog korpusa: 212 mrtvih, 360 ranjenih i 547 nestalih boraca i rukovodilaca.

Neprijateljski gubici: prema njegovim »izvješćima«: 77 mrtvih i 296 ranjenih, a prema našim podacima 2.369 mrtvih, 3.658 ranjenih i 79 zarobljenih vojnika i oficira.

O našim se gubicima u neprijateljskim »izvješćima« navodi da smo imali 2.545 mrtvih i 515 zarobljenih drugova.

Iako naši podaci o gubicima neprijatelja nisu dokraja precizni, ti su gubici neusporedivo veći od onih što ih iskazuje neprijatelj pišući o sebi. Ustaška saopćenja nisu pominjala gubitke kozačkih divizija.

Neprijatelj je iz propagandnih razloga redovito umanjivao vlastite gubitke. Ni u jednom se slučaju ne podudaraju sa stvarnim gubicima. U pravilu, neprijatelj u svakoj borbi zarobljava partizane, pa čak i onda kad odstupa i po nekoliko dana, dok ne spominje vlastite gubitke iako vodi teške i ogorčene borbe. Takvo ponašanje neprijatelja uvijek je imalo za cilj dezinformaciju vlastite javnosti i demoralizaciju partizanskih jedinica koje su se, uglavnom, popunjavale s terena gdje su se vodile borbe.

Navedeni podaci pokazuju da je u tim borbama bilo najmanje zarobljenih, što najbolje potvrđuje koliko su borbe bile bespoštedne i ogorčene. Surovi zimski uvjeti obrane virovitičkog mostobrana više su išli na ruku neprijatelju, ali, zahvaljujući visokom moralu, borbenosti i žilavosti naših boraca, mi smo ga dugo uspješno branili.

OBRANA DARUVARA

(od 14. do 18. 2. 1945. god.)

(Sekc. Bjelovar i Podravska Slatina 1 : 100.000)

Ulazak neprijatelja u Viroviticu nije značio i prekid borbi 10. korpusa na prilazima Virovitici iz pravca Grubišnog Polja preko Bastaja i cestom Daruvar—Suhopolje.

Stab 10. korpusa je 14. februara 1945. godine izdao zapovijest u kojoj 32. i 33. diviziji određuje zadatak da onemoguće neprijatelju slobodan saobraćaj cestom Garešnica—Grubišno Polje—Bastaji.

Radi osiguranja ceste Grubišno Polje—Bastaji dijelovi 2. brigade 1. kozačke divizije zaposjeli su položaje južno od rijeke Ilove, k. 202, Sv. Anu i mlin južno od Ilovskog Luga, s isturenim snagama u kućama južno od mlina prema Cikoš salašu.

32. divizija dobiva zadatak da sa tri bataljona 1. zagorske udarne brigade, u svojstvu korpusne rezerve, napadne neprijatelja na koti 202 i crkvi Sveta Ana i kad likvidira, poduzme opći napad na neprijatelja na liniji most na Ilovi—M. Maslenjača—Bastaji i uništi mu uporišta. Ostale snage 32. divizije da vrše pritisak i po mogućnosti likvidiraju uporište u M. Maslenjači na odsjeku komunikacije Bastaji—Rašenica i zauzmu most na Ilovi između Ivanova Sela i M. Maslenjače.

Snage 33. divizije da odbace neprijatelja na južnu stranu Ilove s položaja koji je 14. februara neprijatelj zauzeo na sektoru te divizije, a u 24.00 sati da napadnu na D. Rašenicu radi presijecanja komunikacije Ivanovo Selo—Grubišno Polje, i na taj način pomognu 32. diviziji u izvršenju njezina zadatka.

Opći napad određen je za 17. sati, 14. februara 1945. godine.

Cilj tih napada bio je odbaciti neprijatelja s položaja južno od rijeke Ilove, i kasnije s komunikacije Bastaji—Grubišno Polje.

Prije izvršenja tog zadatka, 33. divizija je 1. brigadom kontrolirala i branila prijelaze preko Ilove od sela Klokočevca do Cikoš salaša, od mlina južno od Ilovskog Luga i Cikoš salaša do k. 194. Treća brigada »Nikola Demonja« bila je odbijena. Neprijatelj je potisnuo njezin 1. i 2. bataljon nakon trosatne borbe i zaposjeo k. 194 i 202, te ubacio neke dijelove u selo Borovu Kosu. Poslije svih borbi neprijatelj je pojačao položaje na liniji k. 202, M. Maslenjača, koje je i zadržao.

Neprijatelj je u borbi pretrpio gubitke od 60 mrtvih i 80 ranjenih. Vlastiti gubici: 14 mrtvih drugova, među njima komesar bataljona Dragutin Mađarić, komandir čete Luka Zrlić i Stjepan Zužić, i vodni delegat Stjepan Huzjak. Ranjeno je 22 i 7 nestalo drugova, među njima i pomoćnik komesara bataljona Franjo Rožić.

Od oružja izgubljeno je: 3 puškomitraljeza, 1 šmajser, 1 engleski laki bacač mina kad je neprijatelj noću iznenadio 1. bataljon 3. brigade.

Uslijed jakog otpora neprijatelja, 32. divizija nije izvršila postavljeni zadatak. Zapoviješću određene tačke napada nisu zauzete. U toj je borbi 32. divizija imala jednog mrtvog - Nikolu Mikulaša, pomoćnika komesara bataljona, i 20 ranjenih boraca.

Na cesti Grubišno Polje—Ivanovo Selo 15. februara više nije bilo jedinica Kozačke divizije. Smijenila ih je 20. pukovnija 1. huda. U toku noći neprijatelj je stalno napadao radi uznemiravanja naših jedinica. Jedinice 33. divizije usmjerile su glavnu obranu na zatvaranje pravca Ivanovo Selo - Daruvar i na kontrolu pravca Dežanovac—Daruvar i svih prijelaza preko rijeke Ilove.

U toku dana smijenjene su jedinice na položajima 32. divizije: 3. brigada je preuzela k. 186 isključno do k. 194 zaključno; 2. brigada: Cikoš salaš zaključno s k. 176 i 1. brigada sjeverozapadni dio položaja Končanica—Otkopi i prijelaze preko Ilove. U 18.30 sati neprijatelj je smjenjivao svoje položaje i žestoko napao na položaje 3. brigade. U toku noći u 20.00 sati i 22.00 sati neprijatelj je ponovio napade, ali su svi bili odbijeni.

Borba je nastavljena 16./17. februara. Bilo je nekoliko uzajamnih protunapada, uz podršku artiljerije i minobacača.

Postavljeni zadatak: zadržati neprijatelja sjeverno od Ilove — bio je ostva-

ren. O toj borbi neprijatelj će u »Dnevnom izvješću« 50/45 od 19. 2. 1945. napisati:

»...Borbena skupina Generala Moškova odbila je 16. II sve nepr. napadaje na borbenoj crti sjeverno Daruvara. Vlastiti gubitci 8 poginulih i 47 ranjenih (4 časnika). Neprijateljski gubitci nisu ustanovljeni. 17. II popustila je neprijateljska napadačka djelatnost prema 'Skupini Moškov'.«¹⁴⁰

Naši gubici: 6 mrtvih i 19 ranjenih boraca i rukovodilaca. Poginuli su: komandant bataljona kapetan Mile Krnić, operativni oficir 2. bataljona 3. brigade poručnik Nikola Radošević, komandiri čete Ivan Simenić i Milan Kopjar i politički delegat Drago Sedmak.

Na dan 18. februara 1945. godine u 04.00 sati 32. divizija trebala je da smijeni 33. diviziju na položajima na kojima je prethodnih dana vodila borbu. Smijenjene jedinice 33. divizije imale su zadatak da zatvore pravac Garešnica—Dežanovac—Daruvar, odakle se očekivao napad kozačke divizije. Istovremeno trebalo je da Divizija stavi pod kontrolu sve prijelaze na r. Ilovi od Hrastovca do istočne ivice Ribnjaka sjeverno od Cikoš salaša.

Dok je 1. zagorska udarna brigada smjenjivala jedinice 33. divizije, neprijatelj je uz jaku artiljerijsku i minobacačku pripremu napao na Cikoš salaš, kota 194, i uspio odbaciti jedinice koje su se smjenjivale. Druga brigada 33. divizije odmah je dobila naređenje da zaposjedne položaje kod Podbor Kravjaka i da prihvati jedinice 1. zagorske brigade 32. divizije.

Oko 08.00 sati 3. brigada je povučena s tih položaja i prebačena na raskršće Končanica—Brestovac Daruvarski. Prva brigada 33. divizije je u 05.00 sati vodila borbu s neprijateljem koji je pokušao iz Vel. Zdenaca preko Sigeta preći u Končanicu. Bataljon iste brigade, koji je u toku noći upućen u Dežanovac, prihvatio je borbu s neprijateljem u južnom dijelu Dežanovca oko 8 sati, ali je odbačen u pravcu sjeveroistoka do linije Dežanovac — k. 182, Brestovac Daruvarski.

Bataljoni iste brigade koji su se nalazili u Otkopu i na Sigetu, stigli su oko 12 sati u jugozapadni dio Brestovca Daruvarskog. Bataljon koji je krenuo da pojača položaj na k. 182, prihvatio je borbu u susretu. Uz jaku artiljerijsku i minobacačku vatru neprijatelj je oba bataljona potisnuo s kote 182, odakle su se povukli u šumu Kolarušu. Manjim dijelom svojih snaga neprijatelj je produžio gonjenje jedinica Divizije, dok je druga kolona brzo napredovala preko Ivanova Polja i Gornjeg Daruvara prema Daruvaru. Oko 14.00 sati neprijatelj je napao i na zapadni dio Brestovca i odbacio bataljon koji je prihvatila 2. brigada. Istovremeno je jedna kolona jačine oko 400 kozaka stigla u selo Imsovac i odatle odbacila pionirsku četu 33. divizije do Stražanca.

Prodor te kolone u Imsovac omogućio je napredovanje druge kolone koja je kretala preko Dežanovca za Brestovac.

U 15 sati je Štab 33. divizije dobio odobrenje od Štaba 10. korpusa da povuče svoje jedinice u rejon Stražanca i odatle preko Ilove prebaci u Moslavinu.

U 16 sati je inženjerijski bataljon 33. divizije počeo graditi most na Ilovi za prijelaz jedinice. Već u 17 sati jedinice su se počele prebacivati preko mosta za

¹⁴⁰ VII, tom V, knjiga 36, dok. 85, str. 405-406.

Crni Lug i Zdenački Gaj. Neprijatelj iz Imsovcu je opazio pokrete jedinica i počeo se utvrđivati očekujući napad. Zaštitnički dijelovi 3. brigade stalno su do 19 sati održavali borbeni kontakt s neprijateljskim snagama.

Pri izvlačenju jedinica iz borbe najveće gubitke nanijela je komori neprijateljska artiljerija i minobacači iz Velikih Zdenaca i Brestovca. Neprijatelj je najviše gađao po Borisovu salašu, šumi Polomu i Gaju, jer su se jedinice iz njih počele izvlačiti.

Jedinice su preko Zdenačkog Gaja i Trnave 19. II 1945. god u 01.00 sati stigle u Veliku Trnoviticu. Opazivši izvlačenje naših snaga preko Ilove, neprijatelj je u 3.30 sati zaposjeo Hercegovac i Trnovu da im presiječe put, ali to je učinio sa 2 sata zakašnjenja.

U borbi su jedinice 32. divizije imale 13 mrtvih, 30 ranjenih i 16 nestalih boraca, pri čemu 5 mrtvih boraca nije bilo evakuirano uslijed brzine povlačenja. Poginuo je pomoćnik komesara bataljona u 3. brigadi Zeljko Radančić.

Budući da joj je smjena zakasnila, 32. divizija nije na vrijeme stigla zauzeti položaje za obranu Daruvara tako da je jedan puk 1. kozačke divizije brzo prodro u Daruvar i došao iza leđa našim snagama koje su branile glavni pravac za Daruvar, kojim je nadirala 1. hudiv. Pod borbom se 32. divizija morala povući na prostoriju sela Bijele i Pakrana, a nekoliko dana kasnije zajedno sa štabom 10. korpusa, preko Vranog kamena i Bilogore vratiti u Moslavinu.

Brz uspjeh neprijatelja u osvajanju Daruvara bio je posljedica stanovite zasićenosti i zamorenosti jedinica uslijed obrambenih borbi. Činjenica da je neprijatelj napad uslijedio u trenutku kad su se na položajima smjenjivale 32. i 33. divizija, bila je također jedan od razloga što divizije nisu uspjele usporiti neprijateljsko nastupanje prema Daruvaru.

Snage 1. kozačke i 1. hudiv. divizije ušle su 18. februara u Daruvar. O tim svojim akcijama neprijatelj u »Dnevnom izvješću« I a broj 51/45 od 20. II 1945¹⁴¹, kaže:

»...18.11 u jutro Kozačka borbeni skupina u saradnji s borbenom skupinom generala Moškova odpočela je napadaj na crti: Blagorodovac (8 km i. s. i. Garešnice) — visovi južno Ivanovog Sela. Nakon što je slomljen jak nepr. otpor desno krilo dostiglo je Daruvar, koji je oslobođen. Neprijatelj je pretrpio jače gubitke, koji još nisu točno ustanovljeni. Hrvatski gubitci: 12 poginulih (1 častnik), 47 ranjenih i jedan nestao. Izgubljena je jedna strojopuška 4 strojosamokresa i dva samokresa.«

Sve do 15 sati 32. divizija izdržavala je teške napade, ali se ipak morala povući, jer nije više mogla zadržavati neprijateljsko nadiranje. Divizija je imala dosta velike gubitke — 18 mrtvih i 97 ranjenih drugova. Među poginulim nalazili su se: komandant bataljona u 1. zagorskoj brigadi Nedeljko Frndić, politkomesar bataljona Nikola Mikolaus, komandir čete Zvonko Balaž, komesar čete Zvonko Božo Gašparić, politički delegat Josip Sabolić i vodnik Đuro Posavec.

S područja Papuka su 32. divizija i Stab 10. korpusa krenuli 20. februara 1945. god. preko Bilogore i 21/22. februara kod sela Pavlovca prešli cestu Vel.

¹⁴¹ VII, tom V, knjiga 38, dok 103, str. 634-635.

Desno: Rukovodioci saniteta Trideset treće divizije pod konac 1944.
Dolje: Sanitetsko osoblje u partizanskoj bolnici u Podgariću 1944.

Lijevo: Ranjenici Desetog korpusa na liječenju u bolnici u Podgariću, ljeta 1944.
Dolje: Grupa rukovodilaca Saniteta i Vojnog suda Trideset druge divizije u jesen 1944.

Desno: Kirurg Trideset druge divizije dr Vilibold Horvat.
U sredini: Sanitet Trideset druge divizije ukazuje prvu pomoć na položaju 1944.
Dolje: Izvlačenje ranjenika Trideset druge divizije s položaja u jesen 1944. u Podravini.

Raskužna stanica Prve brigade Trideset treće divizije, ljeta 1944.
Sanitet Zagrebačkog partizanskog odreda, septembra 1944, Oborovo.

Desno: Josip Hrnčević i narodni heroji Petar Drapšin i Anka Berus na Papuku 1943.

U sredini: Članovi Oblasnog komiteta KPH, NOO i JNF za Zagrebačku oblast, jesen 1944.

Dolje: Natjecanje u rukovanju oružjem u Trideset drugoj diviziji povodom Svjetskog omladinskog tjedna (21-26. 3) 1945. u Bereku.

Lijevo: Oblasni komitet KPH za Zagrebačku oblast u jesen 1944.

Gore: Vojni i politički rukovodioci u Hrvatskom zagorju 1944.

Dolje: Proslava Svjetskog omladinskog tjedna u Trideset drugoj diviziji u Bereku 1945.

Desno: Komandant Trideset druge divizije narodni heroj Rade Bulat sa skojevcima Martinom Lončar-Tinom, Maricom Jurinec, Milkom Slijepčević i Icom Simčićem u selu Vlajslav, septembra 1944.

U sredini: Ivo Robić, narodni heroj Grga Jankez, Paula Martinčević-Seka i Miloš Korać, jesen 1944, Bilogora.

Dolje: Grupa skojevaca brigade »Matija Gubec« u pokretu 1944. na Kalniku.

Sudionici partijske konferencije Oblasnog komiteta KP za Zagrebačku oblast u oslobođenom Ludbregu, oktobra 1943. Sjede slijeva nadesno: Buneta, Ivan Božičević, Stjepan Puklek i dr.

Učesnici Oblasne partijske konferencije u Ludbregu, oktobra 1943.

Desno: Moslavački odred osigurava žetvu jula 1944. u Moslavini.

U sredini: Stjepan Selendić, komesar Zagrebačkog partizanskog odreda govori narodu sela Glavnica u Prigorju o izdajnicima hrvatskog naroda, »bijeloj gardi«.

Dolje: Narod Bilogore i Moslavine odlazi u zbjegove koncem 1944. u Slavoniju.

Upoznavanje grupe boraca Trideset druge divizije s dnevnim informacijama na Bilogori 1945.
Vojna glazba Druge brigade Trideset treće divizije 29. 11. 1944. u Čazmi.

Agitprop Trideset druge divizije na Zapadnoj Bilogori u ljeto 1944.
 Agitprop Trideset druge divizije u ljeto 1942. na Bilogori za vrijeme kratkog odmora.

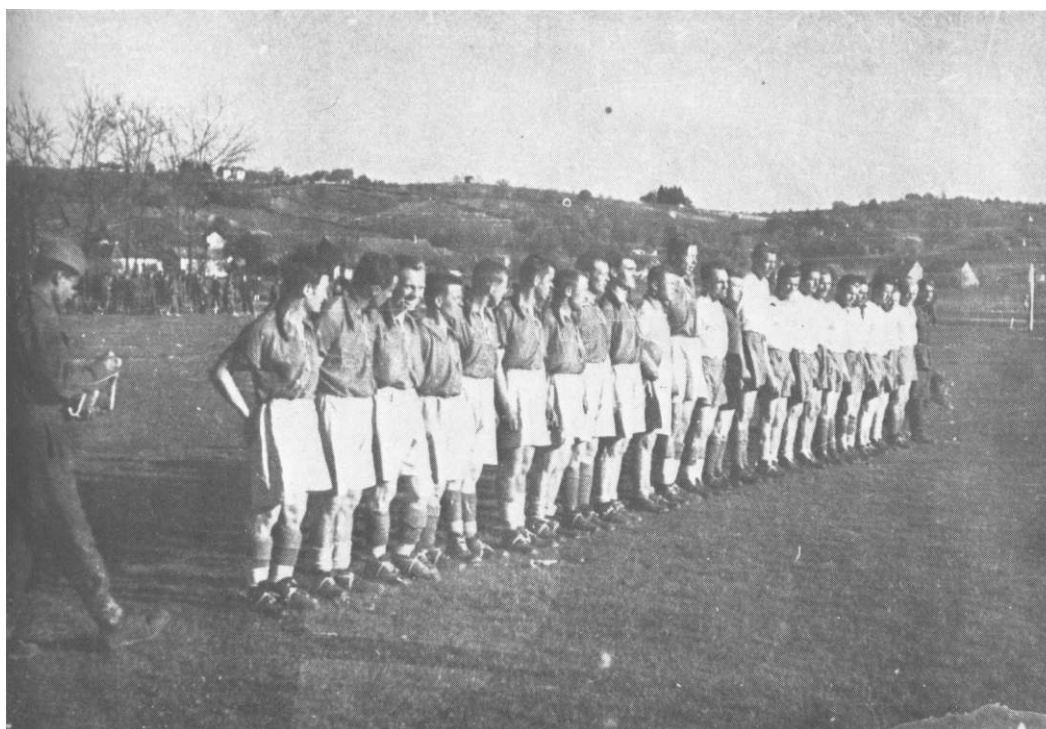
Lijevo: Kazališna grupa moslavačkog područja u Čazmi 1944.
Dolje: Kazališna grupa bjelovarskog područja u jednom popaljenom selu I na Bilogori 1944.

Kapetani nogometnih timova Biškup i Mutak izmjenjuju zastavice. U pozadini je sudac Marijan Matančić. Veliki Zdenci, 16. 4. 1945.

Nogometna utakmica Trideset druge i Trideset treće divizije 16. 4. 1945. u Velikim Zdencima.

Bubnjar i transparent najavljuju oslobodenje Osijeka i napredovanje JA prema Donjem Miholjcu aprila 1945.
Muzika Trideset druge divizije s Dukom Lončarićem u pokretu kod Seseveta za Zagreb, 9. maja 1945.

Desno: Neprijatelj nije štedio partizansku DUBRAVU 26. 2. 1944.

U sredini: Brigada »Braća Radić« uništava prugu Križevci-Koprivnica krajem septembra 1943.

Dolje: Partizani Posavskog partizanskog odreda pripitomili su lane 1944.

Lijevo: Borci Prve moslavačke brigade na oborenom avionu prilikom oslobodjenja Čazme u novembru 1943.

U sredini: Spašeni saveznički piloti u Đurđevcu, februara 1944.

Dolje: Septembra 1944. domobrani masovno napuštaju Pavelića. Protuavionci iz Zagreba dolaze u Trideset drugu diviziju u selo Zaistovac septembra 1944.

Zdenci-Bjelovar, na putu u Moslavinu. Dolaskom na to područje jedinice 32. divizije razmjestile su se duž ceste Čazma—Bjelovar: Udarne brigade »Braća Radić«, Štab Divizije i prištapske jedinice u selo Stefanje; brigada »Matija Gubec« u Sišćane; brigade »Pavlek Miškina« u Zdenčec i 1. udarna zagorska brigada u selo Nartu. Vrijeme do prvih borbi s neprijateljem iskorišteno je za odmor, popunu i sređenje jedinice.

Pošto je osigurala prolaz jedinice 32. divizije i Štaba Korpusa između sela Pavlovca i Hercegovca, 33. divizija ponovo se vratila u Malu i Veliku Trnoviticu.

OBRAMBENE BORBE U MOSLAVINI

(februara—marta 1945. god.)

Sekc. Čazma i Bjelovar 1 : 100.000

Neprijatelj je 23. februara 1945. u 07.00 sati zaposjeo sela Dražicu i Ladislav ispred položaja 33. divizije. Oko 09.00 sati počela je nailaziti neprijateljska motorizacija iz pravca Veliki Zdenci—Veliki Grđevac. U 10.00 sati je neprijateljska pješadija iz sela Klokočevca ušla u selo Hercegovac i produžila za Ladislav i Dražicu, dok su pobočnice kretale željezničkom prugom od željezničke stanice Hercegovac za Dražicu.

Treća brigada, koja je bila ispod sela M. Trnovitice na položajima Selište, već u 09.00 sati prihvatila je borbu koja je trajala do 17.00 sati. U tri je navrata neprijatelj pokušavao dalje prodirati, ali je uvijek bio uz gubitke odbijen.

Gubici neprijatelja: 4 mrtva i 17 ranjenih.

Na dan 24. februara 33. divizija je premjestila jedinice: 3. brigadu u Novu Plošč. Vinograde; 1. brigadu u Trnovitičke Vinograde i 2. brigadu u Koštanjevac. Štab 33. divizije i prištapske divizije u selo Šimljanicu.

Toga dana primijećeni su pokreti jedinica 1. huda-a, koje su ušle u sela: Dražicu, Pavlovac, Orlovac, Ladislav, Hercegovac i Garešnicu, ali već oko 10.00 sati vidjelo se da se neprijateljske kolone kreću u pravcu Bjelovara.

U toku noći 26/27. 2. brigada je napala na 22. ustaški stajaci združ koji je imao uporište od 250 ljudi u Garešnici. Nakon četiri sata borbe neprijatelj je dijelom pobjegao, dijelom bio zarobljen ili uništen. Neprijateljski gubici: 27 mrtvih, 47 ranjenih i 27 zarobljenih, među kojima i jedan satnik. Zaplijenjeno je 15 pušaka i nešto spremice.

Naše jedinice nisu imale gubitaka.

Nakon oslobođenja Garešnice jedinice 33. divizije su se opet premjestile: 2. brigada u Garešnicu; 1. brigada u Hercegovac; 3. brigada u Palešnik i Štab Divizije s prištapskim jedinicama u Hercegovac. Približavanje cesti Daruvar-Bjelovar omogućilo je veću kontrolu neprijateljskog saobraćaja i njegovo onemogućavanje. Tom se cestom neprijatelj često koristio za snabdijevanje i pokret jedinica iz Daruvarske kotline.

Nakon duljeg odmora i djelomične popune 32. divizija 3. marta je također krenula prema cesti Bjelovar-Veliki Grđevac-Veliki Zdenci.

Cestu na odsjeku Bjelovar—Bulinac osiguravala je 37. ustaška bojna radi pomoći ZEMPRO pri rekvizaciji poljoprivrednih proizvoda i stoke na terenu.

Trećeg marta u 21.00 sati brigade »Braća Radić« i »Pavlek Miškina« trebale su napasti neprijatelja u Severinu i istovremeno se osigurati iz pravca Bjelovara kod Ciglenskog potoka južno od sela Patkovca.

Brigada »Braća Radić«, koja je napadala na 37. bojnu 3. gorskog zdruga u Severinu, nije imala tačne podatke o rasporedu neprijatelja. Bataljoni koji su krenuli od Bulinca malo su zakasnili, u borbi nije moglo biti postignuto sigurno sadejstvo. Napad je samo djelomično uspio. Koristeći se prednošću svoga utvrđenog položaja, neprijatelj je odbio nekoliko napada Brigade iako je imao gubitaka. Nije bio protjeran iz Severina.

Jedinice neprijatelja koje su krenule iz Bjelovara, pokušale su kod sela Prespe i na Ciglenom potoku probiti osiguranje brigade »Pavlek Miškina« i pomoći napadnutom uporištu u Severinu, ali nisu uspjele. Brigada je odbila nekoliko napada na svoje položaje. Neprijatelju je nanijela gubitke i on u toku noći više nije napadao u pravcu Severina.

U 06.00 sati 4. marta 1945. godine, po naređenju Štaba 33. divizije, prekinut je napad i jedinice su povučene: brigada »Pavlek Miškina« u sela Međuraću i Nevinac, a brigada »Braća Radić« u selo Đurđić.

Gubici neprijatelja: 28 mrtvih, 28 ranjenih i 13 zarobljenih. Zaplijenjeno je 6 pušaka i druge opreme. Vlastiti gubici: 5 mrtvih, 28 ranjenih i 14 nestalih boraca. Među mrtvima i stariji vodnik Ivan Hajetić.

Štab 10. korpusa je 6. marta 1945. god., zapoviješću najavio divizijama izvođenje ofenzivnih operacija. U vezi s tim vrši njihovo pomjeranje i izdaje direktive:

— 32. diviziji da se premjesti na liniju Veliki Grđevac—Gornja Kovačica s dvije brigade; jednu brigadu da zadrži u Narti i jednu da uputi u Garešnicu. U vidu partizanskih prepada trčba da pritišće na neprijatelja u okolini Bjelovara, izviđa istočne padine zapadne Bilogore, s naročitom pažnjom na odsjeku Budrovac, Kloštar Podravski, Pitomača. Brigada iz Garešnice treba svoju aktivnost da usmjeri na izvođenje diverzantskih akcija na pruži Banova Jaruga—Novska i Banova Jaruga—Kutina. Diviziji se još daje zadatak osiguranja komunikacije Garešnica—Veliki Zdenci radi snabdijevanja naših jedinica hranom i materijalom. U takvom rasporedu Štab 32. divizije dolazi u južni dio sela Veliki Grđevac.

— 33. diviziji da se razmjesti na prostor: Grubišno Polje—Mali Zdenci—Pavlovac. Izviđačke dijelove da uputi na komunikaciju Virovitica—Pitomača. Štab Divizije se smješta u Male Zdence.

Štabovima divizija naročito se skreće pažnja na savjesno izviđanje i prikupljanje podataka o neprijatelju.

Štab 10. korpusa s prištapskim jedinicama dolazi u Velike Zdence.

Dan kasnije, pošto su jedinice Korpusa zauzele nove rajone, neprijatelj je snagama »borbene skupine Gregorić«, sastavljene od 20. i 21. udarne pukovnije 1. hudiva, 2. pukovnije 1. tjelesne divizije PTS-a, u 08.00 sati od Bjelovara otpočeo ofenzivu na sektoru Moslavine prema Narti gdje se nalazila brigada »Matija Gubec«. Neprijatelj je na nekoliko mjesta prešao Česmu i izbio na liniju: Sišćani—Blatnica—Gornja Narta—Kolarevo Selo. Po primitku izvještaja o početku neprijateljske ofenzive, Štab, 32. divizije je odmah 8. 3. 1945. god., po naređenju Štaba 10. korpusa, izdao zapovijest da brigada »Pavlek Miš-

kina« i 1. zagorska udarna brigada napadnu lijevo krilo neprijatelja u Galovcu, Starim i Novim Pavijanima i Kolarevu Selu, istog dana u 18.00 sati. Razdaljinu od preko 30 km od gornje Kovačice i Velikog Grđevca trebale su brigade savladati u maršu i odmah napadati.

Prvi dodir s neprijateljem u Kolarevu Selu uspostavila je 1. zagorska brigada u 00.30 sati 9. marta. U napad je krenula bez jednog bataljona koji se nalazio u divizijskog rezervi i kretao se zajedno sa Štabom divizije koji je, u trenutku izbijanja brigada na liniju Đurić—Novi Pavijani, bio u Medurači.

Brigada je iz hoda napala na ustaše u Kolarevu Selu. U prvom nastupu zauzela je neke položaje u selu, ali ju je neprijatelj odmah protunapadom odbacio na polazne položaje izvan sela. Napad je ponovljen, ali uslijed jake mitraljeske i minobacačke vatre nije uspio. Nakon toga 1. zagorska brigada organizira položaje za obranu sela Đurđići.

Potpomognut snažnom vatrom artiljerije i minobacača, neprijatelj je snagama jedne bojne istog dana odbacio Brigadu do sela Bereka. Brigada nije sredila položaj za obranu, jer je neprijatelj, spoznajući da se ona povlači, krenuo za njom. Brigada je, ipak, na vrijeme zaposjela položaje iznad sela Šimljanice na k. 168 — k. 164.

U svom se nastupanju brigada »Pavlek Miškina« u selu Galovcu sukobila s izviđačkim neprijateljskim dijelovima 1. bojne 24. pukovnije 5. hrvatske udarne divizije PTS-a. Brigada je napala na neprijatelja u Obrovnici. Tri sata se tukla i nije ga uspjela protjerati. Po naređenju Štaba Divizije prekinula je napad i zaposjela položaje: sjeverno od k. 170—s. Ruškovac—raskršće putova s. Ruškovac—s. St. Ploščica—s. N. Ploščica.

Dobro osmišljena ideja Štaba Divizije nije mogla biti ostvarena jer su brigade nakon dugog i napornog marša prešle odmah u napad, a da prethodno nisu izvidile, niti utvrdile snage neprijatelja na koje su napadale. Čim je borba počela, odmah je bilo jasno da su brigade napale na brojno jače i odmorene neprijateljske snage, koje su imale inicijativu u svojim rukama, bolju i masovniju artiljerijsku i minobacačku podršku.

Istovremeno kad je neprijatelj od Bjelovara započeo napad, jedna njemačka jedinica, jačine 800—1000 vojnika, krenula je iz pravca Vukovja preko Kaniške Ive prema Garešnici, gdje se na položajima južno, na liniji k. 109 — Ciglenica, sukobila s udarnom brigadom »Braća Radić«. Nakon sedmosatne borbe neprijatelj je odbačen, počeo se utvrđivati za obranu u selu Kaniškoj Ivi. U toj borbi neprijatelj je imao 28 mrtvih i 42. ranjena. Uslijed jačeg pritiska neprijatelja na položaje brigade »Matija Gubec«, ona se preko Laminca povukla u Šušnjaru. Brigada »Braća Radić« povučena je s položaja južno od Garešnice i upućena u selo Šimljane, dok je njezine položaje preuzela 2. brigada 33. divizije.

Zbog situacije stvorene prodiranjem neprijatelja u unutrašnjost slobodnog teritorija Moslavine 9. marta 1945. god., Štab 10. korpusa izdaje naređenje 32. diviziji da organizira položaje za upornu obranu na liniji: Šimljanica—s. Krivaja-Mladine-trig. 204-Lišćine k. 177.

Neprijatelj je 10. marta 1945. godine produžio jačim snagama napad od Petričke u pravcu k. 207, od Bereka na Krivaju i od Bereka u pravcu Šimljanice. Brigada »Pavlek Miškina« nije stigla zaposjesti predviđene polo-

žaje na Liščinama, jer ju je neprijatelj preduhitrio. Bila je prinuđena posjesti položaje na lijevom krilu Udarne brigade »Braća Radić«, na k. 207, sjeverno od sela Šimljanika.

Borba te brigade počela je 10. 3. u 11.00 sati i nije prestala do 18.00 sati istog dana. Sutradan je nastavljena u 07.00 sati i s malim prekidima trajala sve do 19. sati. U selu Samarici nalazio se jedan bataljon 3. brigade OZN-e, koji je neprijatelj potisnuo. Zaprijetila je ozbiljna opasnost brzog prodora neprijatelja prema selu Podgariću, gdje su se nalazili bolnica i glavna skladišta Moslavačkog područja, pa je 2. bataljon Brigade protunapadom izbacio neprijatelja iz Samarice i zatim se vratio na kotu 207.

Koristeći se pošumljenim zemljištem, neprijatelj je 10. 3. 1945. g. uspio izbaciti s položaja k. 204, Mladine, brigadu »Matija Gubec«. Protunapad Brigade odmah nakon toga nije uspio i ona se zaustavila na sjevernom dijelu sela Krivaje gdje je organizirala obranu.

Toga dana neprijatelj je ovladao linijom: Mladine, k. 204 i Liščine i tako stvorio povoljne položaje za daljnje napade na položaje 32. divizije, čija je linija obrane bila: k. 176-Bela zemlja-sjeverni dio s. Šimljane-k. 182.-k. 164.

Pošumljeno zemljište i više mrtvih uglova neprijatelj je znao dobro iskoristiti. Iz pravca Baračke kose napada 11.3. mnogo jačim snagama na k. 176 — Bela zemlja. Napad je bio snažan pa su se brigade »Braća Radić« i »Pavlek Miškina« povukle na nove položaje. Brigada »Pavlek Miškina« na kotu 207 i dalje na istok; brigada »Braća Radić« u Šimljansku šumu; 2. brigada (»Matija Gubec«) na Manduševac—Šimljanski Lug; 4. udarna brigada (1. zagorska) Rastovac—zapadni dio Ruškovca. Odmah nakon toga 2. brigada je povučena u divizijsku rezervu u rajon sjeverni dio Oštrog zida—Krčevina.

U toku dana 11.3. 1945. god., neprijatelj je poduzeo nekoliko napada, ali je uvijek bio odbijen. Jedino se uspio zadržati u sjevernom dijelu Šimljanske šume. U borbi su bila zarobljena 2 ustaše, koji su dali dragocjen podatak da jedinice 1. hudiva i 2. pukovnije PTS-a koje napadaju na položaj Divizije u toku noći treba da budu smijenjene svježim snagama iz pozadine. Da bi spriječio provođenje neprijateljeva plana i preduhitrio ga, Štab 32. divizije je u toku noći na svim položajima Divizije naredio protunapad.

Prva udarna brigada 12. marta u zoru izvodi iznenadni napad na jednu neprijateljsku bojnu u selu Šimljaniku. Nakon vrlo oštire borbe izbacuje neprijatelja iz sela, nanosi mu osjetne gubitke i zarobljava 2 teška bacača mina i 2 radio-stanice.

Tada 2. brigada dobiva zadatak da zauzme vrlo jake taktičke položaje koje je držao neprijatelj u selu Šimljanima. Nakon snažne minobacačke vatre njezina dva bataljona se probijaju u Šimljane, ali naišavši na vrlo čvrst i snažan otpor ustaške jedinice bili su prisiljeni da se uz 30 izbačenih boraca iz stroja povuku na polazne položaje. S obzirom na to da 2. brigada nije očistila Šimljane, ni 1. udarna brigada nije mogla držati položaje u Šimljaniku, i Štab 32. divizije povlači jedinice na nove položaje: Sečevina—sjev. dio Šimljanika—Krčevine—k. 180, Trudovo Brdo.

Na lijevom krilu Divizije neprijatelj je iz Samarice preko Šimljanika dovlačio nove snage, pa je 3. brigada morala posjesti položaje k. 213—196.

Neprijatelj 13. marta nije dalje nadirao, već samo artiljerijskom i minoba-

čackom vatrom tukao položaje 32. divizije. Toga je dana 3. brigadi naređeno da uz pomoć 2. brigade 33. divizije protjera neprijatelja iz Simljanika. Međutim, napredujući preko Kaluđerova Groba neprijatelj je ugrozio Podgarić. Već je bio zauzeo k. 213 i 260 i preko tih položaja povezao se sa snagama koje su sa zapada nadirale u Podgarić.

Napad na Simljanik ne bi uspio ako se prethodno ne bi protjerao neprijatelj s kota 213, 255 i 260. Treća brigada sa svoja dva bataljona napala je na k. 260, ali je nakon nekoliko uzastopnih pokušaja morala odustati od daljeg napada, pretrpjevši gubitke od 50 izbačenih boraca iz stroja.

U toku toga dana neprijatelj je sredio i učvrstio položaje i dovlačio svježe snage, tako da je 14. marta s najvećom žestinom napao na čitavom odsjeku obrane 32. divizije. Težište napada bio je Oštri Zid i Krčevine. Nakon dvosatne borbe, potpomognut snažnom artiljerijskom i minobacačkom vatrom, uspio je potisnuti 2. brigadu s položaja i ukliniti se u naš obrambeni položaj. Obrana Divizije bila je jako oslabljena, i pravac prema Podgariću nije bio više čvrsto zatvoren, pogotovu kad je neprijatelj, koji je sa zapadne strane prodirao kroz Moslavačku goru, zauzeo Humku, trig. 489 i Garić-Grad, odbacivši bataljon 2. brigade 33. divizije. Tako se otvorio put u Podgarić. Ocjenjujući nastalu situaciju Štab 10. korpusa naređuje da 32. divizija pod borbom napusti te i zauzme nove položaje Rastovac—Kostanjevac, okrenute frontom prema zapadu. Jedan bataljon 2. brigade ostao je na Cukovcu da uz pomoć 2. brigade 33. divizije ugrožava neprijatelja s te strane.

Na desnom krilu rasporeda 32. divizije bila je 4. udarna brigada na položaju Gradina—Trudovo Brdo, koja je kod Rastovca uspostavila kontakt s jedinicama 33. divizije. Zapadno od Kostanjevca i V. Mlinske zaposjela je položaje 3. brigada. Prva udarna brigada nalazila se u selu Pašijanu. Kad je neprijatelj počeo uznemiravati položaje 4. udarne brigade, 1. udarna brigada dobila je zadatak da posjedne položaje u Trnovitičkim Vinogradima kako bi osigurala pozadinu i desni bok 4. udarne brigade. Neprijatelj je, iskoristivši nedovoljnu budnost, naših jedinica pošumljenost terena i rastresit raspored jedinica u obrani napao na položaj 4. udarne brigade i prisilio je da se pod borbom povlači u Kostanjevac i u mraku izvuče iz borbe. Budući da je neprijatelj ovladao Gradinom i Plošćić Vinogradima, 32. divizija se morala povući na liniju s. Hercegovac i s. Palešnik.

Gubici neprijatelja na položajima 32. divizije bili su: 497 mrtvih, 691 ranjen i 7 zarobljenih. Zaplijenjeno je: 2 teška minobacača, 14 pušaka, 37.000 metaka 157 mina za bacače i dvije radio-stanice.

Vlastiti gubici: 61 mrtav, 293 ranjena, 39 nestalih i dva zarobljena druga. Poginuli su rukovodioci: Ignac Novosel, komesar čete, Ivan Hajdić i Vilim Maleši, komandiri čete, Zlatko Kletuš, komandant bataljona u 4. udarnoj brigadi, Mima Požgaj, zamjenik referenta saniteta 3. bataljona 4. udarne brigade, Fabijan Ovedić, komandant 4. bataljona 4. udarne brigade, Emil Mihić, komandir čete, Ljudevit Rudman, komesar bataljona i Ivan Piskač, komandant bataljona u 3. brigadi.

Ranjeno je 50 rukovodilaca, od komandira i komesara četa do rukovodilaca bataljona i brigada.

Izgubljeno je 8 puškomitraljeza i 62 puške, dok su bila uništena 2

puškomitraljeza i 11 pušaka. Utrošeno municije: 246.000 komada engleske, 70.000 mauzer i 2.800 talijanske, 2.490 mina za teški minobacač, 1.000 mina za laki minobacač, 74 mine za John Buli i 530 ručnih bombi.

U toku borbi vodenih od 8. do 12. marta 1945. g. u Moslavini 33. divizija je iz svojih rajona uglavnom izviđala. U jeku najžešćih borbi Štab 10. korpusa izdao je naređenje Štabu Divizije da 11. 3. 1945. g. uputi 3. brigadu u N. Ploščicu, a 1. brigadu u Dražicu. U 22.00 sati istog dana 3. bataljon 3. brigade zaposjeo je selo Mali Potok. Isti bataljon je u 0.30 sati 12. marta zauzeo k. 164, ali su je ustaše protunapadom opet zauzele. Istog dana u 08.00 sati ponovljen je napad na k. 164 i Brigada je ponovo zaposjela te položaje. Tada neprijatelj jednom bojnom iz sela Sredske preko šume Drlješ na Mali Potok, a dio snaga upućuje u selo Berek. Napad ustaša je odbijen. Naneseni su im veliki gubici.

U 18.00 sati 12. marta 1. i 3. brigada 33. divizije napadaju: 1. brigada zauzima selo Sredsku, a 3. brigada je počela prodirati u Berek sa sjeverne strane. U toku noći, 13. marta oko 01.00 sati ustaše su izvršile protunapad na jedan bataljon 1. brigade u Sredskoj, izbacile ga iz sela i nanijele mu osjetne gubitke. Istovremeno je neprijatelj vratio k. 182, pa je 3. brigadi naređeno da prekine napad i povuče se iz sela Bereka, jer nije imala osiguran bok. U toku dana neprijatelj više nije jače pritiskao na položaje 33. divizije.

Prva brigada je 14. marta u 04.00 sati napala 1. i 2. ustašku bojnu u selu Sredskoj. Odlučnim i silovitim napadom razbila je 2. ustašku bojnu, ali zbog energičnog protunapada 1. ustaške bojne, naše jedinice su morale napustiti selo. Napadom na Sredsku bio je onemogućen ustaški napad na položaje 1. brigade u St. Ploščici planiran za 14. marta 1945. god. U 13. sati su 1. i 3. brigada zauzele položaje na liniji: Krnjača—Rastovac—Ruškovac—N. Ploščica, jer je već bilo jasno da na lijevom krilu 32. divizija neće održati svoje položaje.

Ustaše su sa četiri bojne, 15. marta 1945, počele napad širokim frontom na sve položaje 33. divizije. Napad je počeo u 07.00 sati i trajao sve do 19 sati. Uslijed energičnog pritiska neprijatelja jedinice 33. divizije su u 12.00 sati napustile Hrastovac i Ruškovac i pojačale položaje na liniji Krnjača — Sv. Jakob—N. Ploščica. Prva udarna brigada je do 16.00 sati uspješno odbijala ustaške napade, a onda je jednim bataljonom prešla u protunapad iz N. Ploščice. Usprkos početnim uspjesima, protunapadom nije postignut cilj, jer je tada neprijatelj ovladao Sv. Jakobom trig. 186, produžio nastupanje i u 19.00 sati, uz podršku snažne artiljerijske i minobacačke vatre, zauzeo Krnjaču, najdominantniju tačku u rasporedu naših snaga. Nakon toga, po naređenju Štaba Korpusa, 33. divizija se izvukla iz borbe na liniju: Zdenački Gaj—pruga—željez. stanica Pavlovac—Dražica, s osloncem na rijeku Česmu.

U tim borbama je 33. divizija imala: 11 mrtvih i 88 ranjenih boraca. Izgubljeno je 2 puškomitraljeza i 3 puške. Utrošeno 53.605 mauzer, 46.000 i 8.910 šmajser metaka, 744 mine za teški bacač mina, 196 mina za laki bacač i 57 mina za John Buli.

Prema procjenama Štaba 33. divizije neprijatelj je imao 181 mrtvog, 99 ranjenih i 10 zarobljenih. Zarobljena su 2 puškomitraljeza, 3 teška minobacača sa 135 mina, 42 puške sa 20.000 metaka i razne druge vojničke spremne.

Od 12. do 15. marta 1945. godine 2. brigada 33. divizije vodila je borbe

na prostoru Dišnika i Podgarića. Na dan 12. marta u 13.30 sati, dijelovi neprijateljske borbene grupe »Brehner« bili su u borbenom izviđanju kod Kaniške Ive. Nakon kratke i odlučne borbe 2. brigada ih je protjerala nanijevši im gubitke. Brigada je zajedno s jedinicama Moslavačkoga parztizanskog odreda 13. marta napadala na položaj Humka, kote 489, 260 i 213 koje je u Moslavačkoj gori držao neprijatelj, odatle prodirao u Podgarić. Ti napadi, međutim, nisu bili uspješni. Nakon borbi na Kozari, k. 371 i na Crkvištu, 15. marta Brigada se u Cukovcu sukobila s neprijateljem, odbacila ga i produžila u pravcu sela Pašijana i dalje u Veliki Grđevac.

U tim je borbama 2. brigada ubila 39, ranila 84 i zarobila 4 neprijateljska vojnika, zaplijenila 1 puškomitraljez, 6 pušaka i 3 pištolja. Brigada je imala 4 mrtva i 39 ranjenih boraca.

U noći 15/16. marta 32. i 33. divizija su zajedno sa Štabom 10. korpusa napustile Moslavinu i zauzele položaje na liniji: s. V. Zdenci-s. Pavlovac, a jedna brigada 32. divizije razmještena je u selo Vel. Peratovicu, radi kontrole neprijateljskih aktivnosti u Podravini.

Ofanziva neprijatelja u Moslavini još nije bila okončana, a 10. marta 1945. god. Štab 10. korpusa izdaje naređenje za ofenzivno djelovanje u pozadini neprijateljske grupacije u Moslavini, s osnovnim težištem na pravac prema Bjelovaru.

Štab 33. divizije je 17. marta izdao zapovijest za uništenje neprijatelja u uporištima Prespi i Brijegu u blizini Bjelovara, u kojoj se kaže:

»Neprijateljska ofanziva na sektoru Moslavine je pred završnom fazom. Da ne bi neprijatelj u potpunosti mogao izvršiti svoj zadatak, jedinice naše Divizije pojačane sa I. brigadom XXXII. Divizije preći će u kontraofanzivu. Kao prvi zadatak kojega će izvršiti naša Divizija jeste likvidacija neprijateljskih uporišta Prespa i Tomaš Brijeg (Postoji samo s. Tomaš i Brijeg. - R. B.)...

Štab Divizije donesao je odluku da se još u toku ove noći izvrši prepad na ove neprijateljske snage da bi oteretio sektor Moslavine sa neprijateljskim snagama... «¹⁴²

Zadaci jedinica bili su:

1. 3. brigada »Nikola Demonja«, ojačana sa 6 t. bacača i protutenkovskim topom 50 mm, da likvidira neprijateljske snage u s. Prespi,

2. 2. brigada, ojačana sa 6 bacača, napada na s. Tomaš i Brijeg. Naročita se pažnja skreće da se pokuša zarobiti štab neprijateljske jedinice u Brijegu. Jednim bataljonom brigada se osigurava između sela Novoseljana i Prokljuvana na k. 174, dok na lijevom krilu održava vezu s jedinicama 1. udarne brigade u šumi Obršine;

3. 1. udarna brigada, ojačana sa 6 bacača, daje osiguranje prema uporištu Bjelovaru na liniji: šuma Obršine i preko ceste do Dolina, s isturenim patrolama u s. Zdralovima. Te položaje posjeda sa dva bataljona, a jednim organizira osiguranje između sela Stari i Novi Pavijani. Jedno odjeljenje jurišnih pionira, pridodano Brigadi, presijeca željezničku prugu između sela Galovca i N. Pavijana.

¹⁴² VII, tom XI, knjiga 3, dok. 12. str. 71.

4. 1. udarna brigada 32. divizije (»Braća Radić«) nalazi se u divizijskoj rezervi u s. Kokincu, bez jednog bataljona koji je u selu Ciglenu.

Početak napada određen je za 03.00 sati 18. 3. 1945. g.

Jedinice su krenule u napad poslije 25 km prevaljenog puta i prilično zamorene. Napad je počeo u 04.00 sati. U prvom naletu zauzele su jaku upornu tačku Brijeg, gdje su zarobljeni prvi neprijateljski vojnici. Nakon toga neprijatelj se povukao na drugu otpornu tačku zapadno od kote 212. Drugi napad nije bio dovoljno organiziran i neprijatelj je prinudio jedinice na povlačenje nanijevši im ozbiljne gubitke. Oko 11 sati je uz djelovanje protutenkovskog topa, teških bacača i automatskog oružja izvršen i treći juriš, ni taj nije uspio, jer je vatra vlastitih bacača i topa nanijela najviše gubitka vlastitoj pješadiji. Tek nakon 12 sati i dobro organiziranog napada naše jedinice uspjele su upasti u rovove neprijateljske odbrane zapadno od k. 212. Borbom prsa u prsa očišćena je kota od neprijatelja koji se u paničnom bijegu počeo povlačiti prema Velikoj Maglenči. Jedinice 2. brigade odmah su krenule da gone neprijatelja pri čemu su mu nanijele osjetne gubitke.

U Prespi je neprijatelj pripremljen za borbu dočekao jedinice 3. brigade. Tu iznenađenja nije bilo, iako se napadalo noću. Uz podršku minobacača jedinice su uspješno likvidirale obranu predstraža. Međutim, sadejstvo pješadije i minobacača nije bilo dovoljno čvrsto i precizno. Neprijatelj se uporno branio u bunkerima pokrivenim zemljom i do 1 m debljine. U 14 sati, koristeći se svim raspoloživim teškim oružjima, Brigada je uspjela zauzeti nekoliko neprijateljskih tačaka, a oko 15 sati je obustavila napad, jer je neprijatelj probio osiguranje 1. udarne brigade 32. divizije i pritekao u pomoć svojim u uporištu u Prespi.

Dvije bojne iz borbene skupine »Bjelovar« bile su još u noći 18. 3. 1945. god. upućene pravcem s. St. Ploščica—s. Međuraća—s. Nevinac—s. Ciglenu. Trebalo je da tuku bok i pozadinu partizanskih snaga koje su napadale na dijelove 1. pukovnije PTS i 5. hrvatske udarne divizije na području s. Ciglenu, s. Prespe, s. Kokinca, s. Obrovnice. Štab 33. divizije nije računao na mogućnost takvog manevra u bok i pozadinu, pa je uz to iznenađenje i slabu organizaciju jurišao na Prespu. Stoga, iako je Brigada imala više teških minobacača nego neprijatelj (6:1), Prespa nije bila zauzeta u rane jutarnje sate. 1 udarna brigada 33. divizije na osiguranju kod Bjelovara u 10.00 sati odbija pokušaj neprijatelja iz pravca s. Zdralova. 1 bataljon Brigade prešao je u protunapad i gonio neprijatelja do crkve u selu Novoseljanu.

U borbi je neprijatelj imao 103 mrtva, 77 ranjenih i 7 zarobljenih ustaša, a zaplijenjena su 2 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza 55 pušaka, 1 šmajser i 3.000 metaka.

Gubici divizije; 18 mrtvih, 90 ranjenih i 12 nestalih boraca. Poginuli su pomoćnici komesara četa Stanko Cučman i Alojz Sloboda.

Od oružja oštećena su 2 puškomitraljeza i 3 puške.

Sanitetska služba i evakuacija ranjenika u toku borbe bili su dobro organizirani.

Organizacija veza bila je također vrlo dobra, tako da su za vrijeme borbe sve jedinice bile dobro povezane.

Napadi na spomenuta neprijateljska uporišta u neposrednoj blizini Bjelo-

vara djelomično su uspjeli, jer procjene snaga neprijatelja nisu bile realne, a pripreme za napad nisu bile pravodobne. Za dva uporišta nije prethodno utvrđeno brojno stanje i sistem obrane neprijatelja, a naše jedinice su napale nakon relativno dugog i zamornog marša, s nedovoljnim osiguranjem na vjerojatnim pravcima neprijateljske intervencije i slabo iskorištavajući vatru vlastitih minobacača itd.

Ofenziva neprijatelja na slobodni teritorij Moslavine od 8. do 15. marta 1945. god. bila je sastavni dio plana 69. armijskog korpusa njemačke okupacijske armije o čišćenju međurječja Save i Drave. Osnovni cilj joj je bio osigurati prolaze za povlačenje okupacijskih trupa iz Jugoslavije.

Nakon likvidacije virovitičkog mostobrana i završetka borbi u Podravini i Slavoniji, neprijatelj je u Bjelovaru i duž pruge Dugo Selo—Banova Jaruga počeo ponovo koncentrirati snage za ofenzivne operacije u Moslavini. Zarobljenici su izjavljivali, a to je u toku borbe i potvrđeno, da je neprijatelj imao za cilj uništenje naših snaga, pljačku hrane, prisilnu regrutaciju vojnih obveznika, uništenje vojnopozadinskih ustanova i baza 10. korpusa, prvenstveno bolnica i tajnih skladišta hrane, i generalno čišćenje tog prostora od partizana. Ofenziva je počela jednovremeno i koncentrično iz svih pravaca.

Stab njemačkog 69. korpusa tu ofenzivu izvodi pod nazivom »Bergwind« (Planinski vjetar). Komandant Korpusa general Helge Auleb zahtijeva od glavnoga poglavnikovog stožera da se od ustaško-domobranskih snaga formira jedna operativno-taktička grupa. Naredbom str. pov. br. 13. od 5. februara 1945. god.,¹⁴³ stvara se Poglavnikov tjelesni sbor (korpus)-PTS sastava: 1. tjelesna divizija, 1. hrvatska udarna divizija, 5. hrvatska udarna divizija (tada preimenovana u udarnu) i, od 5. marta, Brzi zdruk.¹⁴⁴ Zbor je imao i ostale pripadajuće dijelove. Neposredno je bio potčinjen Poglavniku, a u vojno upravnom pogledu Minorsu. Komandant Zbora bio je general Ante Moškov. U njemačkim dokumentima ta se grupa spominje i kao »borbena grupa Moškov«. U operativnom pogledu PTS je bio potčinjen generalu Aulebu, komandantu njemačkoga 69. korpusa.

Za operaciju »Bergwind« formirana su, od jedinica PTS-a, četiri borbene grupe (skupine): »Bjelovar«, »Gregurić«, »Schlasher« i jedna manja borbena grupa.¹⁴⁵

Glavne neprijateljske snage prešle su preko rijeke Česme na odsjeku D. Narta—Siščani i produžile nadirati općim pravcem: Ivanjska—Berek—Garešnica; pomoćne snage nadirale su pravcem: Ivanić-Grad—Čazma—Bosiljevo, gdje su forsirale Česmu, i iz Popovače krenule prema Podgariću. Iz pravca Banove Jaruge djelovala je borbena skupina »Brehner« prema Garešnici i Kaniškoj Ivi.

Neprijatelj je imao više od 10.000 vojnika i veći broj artiljerije i minobacača. U početku neprijateljskog napada u Moslavini su se nalazile dvije brigade 32. divizije (u rajonu Narte i Garešnice) i dva partizanska odreda (Moslavački i Zagrebački), korpusna vojna oblast i komanda područja.

¹⁴³ Arhiv VII, reg. br. 8-26-1, k 114A.

¹⁴⁴ AVII, reg. br. 51-26, k. 114A.

¹⁴⁵ AVII, reg. br. 26-27, k. 114A: naređenje komandanta njemačkog 69. korpusa za početak operacije »Bergwind«.

Ostale jedinice, 33. i 32. divizija (bez dvije brigade) i Štab 10. korpusa, bile su izvan Moslavine, na području Bilogore i Slavonije (V. Grđevac, Pavlovac, V. i M. Zdenci i Grubišno Polje). Jedinice su krenule u taj rajon u skladu s naređenjem Štaba Treće armije radi ofenzivnih borbi u Podravini i rasterećenje jedinica 12. vojvođanskog korpusa i Prve bugarske armije, koje su vodile obrambene borbe na lijevoj obali Drave, na mostobranu formiranom od njemačkih jedinica na odsjeku kod Valpova i Donjeg Miholjca. Jedinice su krenule u pravcu Podravine dan prije početka neprijateljske ofenzive. Nema objašnjenja kako je neprijatelj mogao u neposrednoj blizini prikupljati velike snage i iznenada započeti ofenzivu, a da obavještajna služba prethodno ničim na to ne upozori. Obavještajni organi divizija i Štaba Korpusa u ovom slučaju su pokazali krajnju neaktivnost. Neprijatelj je iskoristio trenutak kad je na pravcu njegovih mnogo nadmoćnijih snaga, na glavnom pravcu napada Narta-Berek-Garešnica, bila samo jedna brigada. Iznađenje koje je postigao i njegova nadmoćnost prvog dana borbe osigurali su neprijatelju početne uspjehe i dublji prodor na slobodni teritorij. Od tog trenutka neprijatelj je nametnuo jedinicama 32. divizije iscrpljujuće obrambene borbe u vrlo nepovoljnim uvjetima. Pokušaj 32., divizije da s dvije brigade (3. i 4.) istog dana izvrši protunapad na Kolarevo Selo, Nove Pavijane i Galovac nije mogao dati veće rezultate, jer je izveden bez izviđanja, bez tačnih podataka o snagama neprijatelja i bez dovoljne pripreme i odgovarajuće organizacije napada u noći, što je imalo za posljedicu da vlastiti minobacači nisu pružali odgovarajuću podršku.

Od početka borbe neprijatelj je držao inicijativu sve do povlačenja jedinica 32. i 33. divizije iz Moslavine i izbijanja njegovih snaga na liniju: N. Ploščica—V. Trnovitica—V. Pašijan—Garešnica.

Ubacivanje svih jedinica 33. divizije 11. marta u borbu radi napada pozadine neprijatelja u selima Berek i Sredskoj, nešto je usporilo napad neprijatelja, čime se dobilo dragocjeno vrijeme za evakuaciju ranjenika iz bolnice u Podgariću i znatnih količina municije i hrane.

Neprijateljska aktivnost nije popuštala od prvog dana borbi. Njegovi napadi na položaje bili su dobro pripremljeni i potpomognuti jakom artiljerijskom i minobacačkom podrškom, jednakom po danu i po noći. Na dostignutim linijama brzo se utvrđivao. Na napade jedinica 32. i 33. divizije odmah je odgovarao protunapadima i u najviše slučajeva imao uspjeha, jer je uvodio u borbu stalno svježije snage iz pozadine.

Odbacivši jedinice 10. korpusa iz Moslavine, neprijatelj je počeo detaljno pretraživati teritorij. Otkrivao je naše bunkere hrane i municije, rekvirirao stoku, pljačkao što stigne i hvatao vojne obveznike. Istovremeno je neprijatelj popalio sve objekte i bolnice u Podgariću, stambene i ostale zgrade u selu Podgariću, Novom Selu i okolici. Nastojao je što više ekonomski uništiti to područje i tako otežati položaj i život naroda u tim krajevima, neposredno pred konačno oslobođenje.

Način obrane 32. a kasnije i 33. divizije, zaslužuje da se potpunije rasvijetli, jer pokazuje izrazitije slabosti nego na virovitičkom mostobranu, gdje su borbe vođene mnogo dulje i pod težim okolnostima (zima, snijeg, niska temperatura, uporna nastojanja neprijatelja da uništi mostobran i

odbaci naše snage s desne obale Drave, te ograničena sloboda manevra jedinica koje su branile mostobran).

Od početka ofenziva neprijatelj je nametnuo borbu i odstupajućim jedinicama 32. divizije nije više dao predaha. Na određenim linijama te se jedinice zaustavljaju, organiziraju obranu na brzinu i idu u protunapade kad nema realnih izgleda na uspjeh. Posebno pada u oči da je prilikom protunapada bila slabo organizirana i iskorištena minobacačka podrška. Sadejstvo minobacačke i mitraljeske vatre najčešće nije bilo dovoljno usklađeno s pokretom pješadije u jedinicama u napadu ili protunapadu. Napadalo se na neprijateljske položaje bez dovoljne pripreme (izviđanja i osmatranja, izbora pravca glavnog udara, organizacije vatrene podrške) i nije bila sinhronizirana aktivnost svih jedinica na drugim odsjecima borbe s neprijateljem.

To nameće više pitanja: je li način obrane bio dobar i svrsishodan? Zašto su štabovi divizija i Štab Korpusa dopustili da neprijatelj samo potiskuje jedinice koje pokušavaju da na svim linijama organiziraju upornu obranu iako za to nije uvijek bilo dovoljno vremena, snaga, vatrenih sredstava i opravdanja?

Posljedica pogrešnog načina vođenja borbe bila je masovno izbacivanje iz stroja boraca i rukovodilaca i uništenje velikog broja oružja, najviše od neprijateljske artiljerijske i minobacačke vatre.

Postupno ubacivanje u borbu pojedinih brigada također nije moglo dati veće rezultate iako su ponekad urodili uspjehom. Međutim bilo je to samo lokalnog značenja i kratkotrajno. U takvim slučajevima neprijatelj bi protunapadima uglavnom uspijevao uspostaviti ranije stanje.

Obrambene borbe u Moslavini pokazale su da štabovi brigada, divizija i Štab Korpusa nisu bili uvijek dovoljno elastični. Donosili su odluke neprilagođene situacije i mogućnostima jedinica za obranu. Nakon prvog dana borbe bilo je očito da je neprijatelj mnogo nadmoćniji i da je čvrsto odlučio prodrijeti na slobodni teritorij Moslavine iz svih pravaca. Trebalo je mnogo elastičnije prilagođavati taktiku vlastitih jedinica u obrani položaja i protunapadima. Nedovoljno je iskorištena prednost terena čija je pošumljenost pružala mnogo mogućnosti manevriranja i udara u bok i pozadinu neprijatelja. Takve okolnosti nudile su mnogo šire mogućnosti za napadnu aktivnost jedinicama 32. divizije, ali pod uvjetom da one ne prihvate nametnutu borbu i pod njom stalno odstupaju.

Kombinacijom partizanskog načina djelovanja s težištem napada jačim snagama na bok i pozadinu, a s čela održavanja samo borbenog kontakta s neprijateljem, sigurno bi se usporavalo njegovo napredovanje i dalo bi veće i pozitivnije rezultate. Takav bi način djelovanja umnogome umanjio gubitke 32. divizije: (79 poginulih, 383 ranjena, 51 nestao i 2 zarobljena). Brojno stanje četa i bataljona 32. divizije, koje se smanjilo još za vrijeme borbi na virovitičkom mostobranu još je više opalo, nakon teških iscrpljujućih borbi u Moslavini, tako da u mnogim četama nije bilo više od 15 do 17 boraca, a u nekima samo 7. Što je najteže, uslijed gubitka kadra, desetari su morali preuzimati rukovođenje četama, a nedovoljnoiskusni komandiri komande nad bataljonima.

U početku neprijateljske ofenzive Štab se Korpusa našao u dilemi kako

izvršiti naređenje Štaba Treće Armije o aktivnosti u Podravini i usporiti, odnosno razbiti, započetu neprijateljsku ofenzivu u Moslavini, Štab Korpusa je pri tome izgubio malo vremena, a onda počeo ubacivati jedinice u borbu po dijelovima.

U stvorenoj situaciji bi jedna od mogućih varijanti djelovanja 32. i 33. divizije bila da određene jedinice štite prilaze Podgariću, a druge maksimalno napadaju na neprijateljske kolone koje su prodirale na slobodni teritorij, u prvom redu na glavne snage na cesti Bjelovar—Ivanjska—Berek—Garešnica. Takva bi varijanta svakako imala za posljedicu manje vlastitih gubitaka.

Takav način aktivnosti sigurno bi stvorio dovoljno vremena za evakuaciju ranjenika iz Podgarića, usporio bi tempo neprijateljskog napredovanja, a možda i odgodio njegove daljnje napade i ubrzao povlačenje s većeg dijela slobodnog teritorija i, što je najvažnije, mnogo bi umanjio gubitke koji su naročito bili teški u rukovodećem kadru 32. divizije, a mogućnosti za njegovu popunu bile su vrlo ograničene.

Nakon tih borbi je, usprkos pokazanom visokom moralu i požrtvovanju boraca i rukovodilaca, borbena sposobnost 32. i 33. divizije, bila znatno oslabljena.

Borbe u Moslavini također su pokazale nedovoljnu osposobljenost jedinica i kadrova za brzo prelaženje iz napada u obranu. Još nismo bili spoznali potrebu stalnog praćenja razvoja situacije i djelovanja neprijatelja, niti naučili vješto primjenjivati taktiku kombinacije partizanskih napada i prepada i frontalnih borbi.

Na kraju treba reći i to da između jedinica na položaju i njima susjednih nije uvijek i u dovoljnoj mjeri ostvarivano sadejstvo niti je bilo inicijative za protuakcije. Široki frontovi i malobrojnost jedinica stvarali su velike nebranjene međuprostore, a na pravcima djelovanja glavnih snaga neprijatelja vatra naših teških oružja, naročito minobacača, bila je samo djelomično koncentrirana. Na tom pravcu jedinice 32. divizije često nisu imale dovoljno jake rezerve za zaštitu povlačenja i svoje protunapade, zbog čega su u povlačenju trpjele najveće gubitke.

Kad su se divizije povukle iz Moslavine, ustaše su u njoj zadržale i nastavile pljačkati, terorizirati, hvatati vojne obveznike i napadati na naše jedinice. Na cestama Bjelovar—Berek—Garešnica i Bjelovar—Čazma—Ivančić-Grad neprijatelj je uspostavio svoja uporišta iz kojih je pretraživao teren i krstario uzduž i poprijeko snagama od jedne satnije do bojne.

Napad 33. divizije na Ravneš, Breg i Prespu nije pasivizirao neprijatelja. Naprotiv, već 22. marta 1945. godine, stožer 1. huda¹⁴⁶ izdaje zapovijest da 1. tjelesna divizija (ojačana 1. tjelesna pukovnija i 1. pukovnija 5. hrvatske udarne divizije) nastupa obuhvatno na selo Pavlovac, a zatim preko sela Ladislava prodire u V. Trnoviticu. Istovremeno 1. hudiv. napada pravcima s. Dražica—s. Ladislav—s. Trnava i s. Zdenčac—s. Hercegovac i u sadejstvu sa 1. tjelesnom divizijom uništava »neprijatelja« na prostoru s. Hercegovca s. Trnave, s. Ladislava, dok 2. tjelesna pukovnija i 1. tjelesna divizija napadaju pravcem ž. st. Zdenčac—s. Hercegovac, a borbena skupina Schlacher (brzi

¹⁴⁶ Vidi AVII, reg. br. 14-27, k. 114 A.

zdrug i padobranski bataljon) pravcem s. Kajgana—s. Tomašica—s. Klokočevac. U tom rajonu nalazile su se jedinice 33. divizije.

Neprijateljske snage jačine 1. satnije 2. bojne 23. pukovnije napadale su pravcem s. M. Pisanica—Torine — k. 126, 3. satnija je prodirala sa sjevera, a 2. satnija koja se nalazila u rezervi - uz pomoć jedne bojne 24. pukovnije koja je nastupala pravcem s. D. Kovačićac-s.v. Grđevac - zauzele su V. Grđevac u 07.30 sati nakon zauzeća V. Grđevca, 1. bojna 24. pukovnije produžava nastupanje općim pravcem: s. V. Grđevac—s. Pavlovac—s. Ladislav—šuma Zdenački Gaj, izbija na cestu s. Veliki Zdenci-s. Hercegovac, gdje stiže u 17.00 sati, a odatle pravcem s.V. Trnovitica—Krnjača—Sv. Jakov u s. Ruškovac. U 23.00 sati, 2. bojna 3. pukovnije, koja je štitila lijevi bok 1. bojne 24. pukovnije, zauzela je ž. st. V. Zdenci, a zatim je preko Trnove i V. Trnovitice, izbila na Krnjaču (k. 187) gdje je zanoćila. Druga bojna 23. pukovnije i 1. bojna 24. pukovnije 5. udarne hrvatske divizije sačinjavale su »Borbenu skupinu Maričić«.

Inženjerijski bataljon, koji je branio položaje u V. Grđevcu, povukao se na položaje jugoistočno od Morovog mlina, gdje je u zasjedi s bataljonom 1. brigade uspio razbiti neprijateljsku kolonu koja je iz V. Grđevca kretala u tom pravcu. Druga neprijateljska kolona iz Grđevca bila je u pokretu za Pavlovac i ona je oko 9 sati ušla u selo.

U 07.00 sati napadnut je bataljon 3. brigade koji se nalazio na položaju na k. 140 prema sjeveru do Česme, kod željezničke stanice Dražica—Pavlovac. Neprijatelj je šumom Roviški Konak jednom kolonom zašao tom bataljonu iza leđa. Bataljon se počeo u neredu povlačiti trpeći gubitke u ljudstvu i materijalu. Prvi bataljon iz te brigade, koji se nalazio na lijevom krilu ovog bataljona, također se povukao do zapadnog ruba sela Pavlovca.

Bataljon 2. brigade, na predstraži kod crkve u selu Ladislavu, prihvatio je borbu također u 07.00 sati, ali se zbog nepovoljnog razvoja situacije kod bataljona 3. brigade odlučio povući na prugu.

Nakon toga je Štab Divizije u 12.30 sati pregrupirao jedinice tako da je 1. brigada prebačena u Gornju Kovačicu, a 3. brigada u V. Jasenovaču da udaraju u bok ukoliko bi neprijatelj i dalje nadirao, dok je 2. brigada zauzela položaje od zavijutka željezničke pruge preko k. 146 do istočnog ruba sela Pavlovca i dalje putem Pavlovac—Grbac s osnovnim zadatkom da prihvati borbu s nastupajućim neprijateljem i stvori potrebno vrijeme 1. i 3. brigadi za izvođenje manevra i napada u bokove nastupajućih neprijateljskih kolona.

Međutim, neprijatelj je u 17 sati napustio Pavlovac i V. Grđevac i povukao se preko Ladislava u Bjelovar. Imao je oko 20 mrtvih i 38 ranjenih.

Gubici divizije: 2 mrtva, 20 ranjenih, 3 zarobljena i 11 nestalih boraca i rukovodilaca.

Neprijatelj je uspio iznenaditi jedinice 3. brigade i svojom pojavom na pravcu odakle se nije očekivao izazvati pometnju izbivši na njihove položaje. Vojni rukovodioci te brigade tada se nisu snašli, što se vidi i po tome da su uglavnom ranjeni politički rukovodioci (komesari i pomoćnici komesara četa), koji su u tim trenucima uglavnom preuzeli komandu nad jedinicama.

Divizija se 25/26. marta prebacila na sektor Velike i Male Bršljenice sa zadatkom da 27/28. marta napadne neprijateljsko uporište Čazmu. Preko

Moslavačke gore produžila je 27. marta pokret prema Čazmi. Neprijatelj je pratio i izviđao kretanje Divizije. Dana 27. 3. 1945. god. u 21.00 sati neprijatelj je još imao manje kontakte s nekim jedinicama 33. divizije. U Čazmi se nalazila 2. bojna 22. pukovnije iz sastava 1. hudiva PTS-a. Uz 1. bojnu 24. pukovnije, po naređenju stožera 1. tjelesne divizije, u selo Ivansku, a zatim i u G. i D. Nartu, upućena je 2. bojna 23. pukovnije. Odatle se kamionima prebacila u Čazmu, gdje je stigla u 22.00. sati.

Napad na Čazmu izvela je 1. brigada s dva bataljona, a jedan bataljon je bio u brigadnoj rezervi. Brigada je raspolagala sa 6 teških bacača mina. Druga brigada postavila je osiguranje kod sela Stefanje na liniji: istočni dio s. Vagovine — k. 124 — južni dio šume Lipov Potok, dok je 3. brigada osiguravala na obali Česme pravac od uporišta u selu Sumečanima.

Početak napada bio je određen u 22.00 sata 27. 3. 1945. godine.

Borba je prvo počela kod 2. brigade. Prilikom izlaska na položaje Brigada je na cesti kod sela Vagovine napala 4 kamiona koji su se vraćali iz Čazme. Od zarobljenog vojnika saznali su da su u Čazmu prevezli dvije satnije za pojačanje. Tri kamiona su uništena, a jedan je uspio pobjeći.

U 22.30 sati bataljon 1. udarne brigade, koji je nastupao cestom od s. Draganca prema Čazmi, napao je začelje ustaške kolone. Iskoristivši zabunu izazvanu tim napadom u redovima neprijatelja, bataljon je prodro do groblja i žandarmerijske stanice u Čazmi. Organizirana vatra neprijatelja zadržala ga je od daljnjeg nastupanja. Bataljon koji je nastupao iz pravca Bosiljeva, sa zapadne strane, prodro je do centra Čazme i istjerao neprijatelja s položaja oko crkve. Međutim, tempo napada bataljona tada je popustio, što je neprijatelju stvorilo mogućnost za predah i brzo sređivanje. Zahvaljujući pojačanjima, u 03.00 sati 28. marta neprijatelj protunapadom odbacuje bataljone na prvobitne položaje i uspostavlja svoj narušeni sistem obrane. Brigadna rezerva je iz Grabrovnice uslijed krivih podataka upućena u Draganac, gdje nije bilo neprijatelja još 27. 3. u 23.00 sata. Tako je zbog slabe veze ta rezerva ostala neiskorištena.

Štab 33. divizije je 28. marta u 04.00 sati imajući u vidu da je neprijatelj dovukao pojačanje u uporište, da su bataljoni odbačeni na polazne položaje za napad, a ljudstvo jako zamoreno, donio odluku da prekine napad i jedinice povuče u rajon: Pobjenik, Vrtlinska, Stara Straža.

Prilikom posjedanja položaja za osiguranje 3. brigada je na mostu protjerala neprijateljske zaštitne dijelove i srušila most.

Neprijateljska posada u Čazmi nije bila likvidirana. Odbivši napade 1. brigade 33. divizije neprijatelj iz istočnog dijela Moslavine dobija nova pojačanja za obranu Čazme.

Cijeni se da su u tim borbama gubici neprijatelja bili 60 mrtvih, 92 ranjena i 2 zarobljena, dok je zaplijenjeno 1 puškomitraljez, 9 pušaka, jedan pištolj, 3.000 metaka i 3 uništena kamiona.

Gubici 33. divizije bili su 8 mrtvih, 22 ranjena i 3 nestala druga.

Jedna od najvećih slabosti u toku borbe bilo je nepostojanje telefonske veze, koju četa za vezu 33. divizije nije uspjela u roku 3 sata uspostaviti. To je mnogo otežalo komandovanje.

U svom izvještaju od 3. 4. 1945. god. op. br. 102, Štab 33. divizije utvrdit će razloge neuspjeha. Među ostalim, kaže:

»Usljed pomanjkanja vremena nisu izvršene sve pripreme za napad u potpunosti. Naročito nisu izvršene dovoljne pripreme sa jedinicama za vezu. Nisu upućene na vrijeme na određena mjesta. Rezerva I. brigade nije iskorištena pravilno, radi pomanjkanja podataka o neprijatelju...

Samo komandovanje nije se snašlo u dovoljnoj mjeri...

Kao najveći nedostatak u ovoj operaciji bilo je pomanjkanje odlučnosti i korištenja već postignutih uspjeha. Do toga nije došlo, uzroke nalazimo u premorenosti ljudstva, tako da su pojedini borci još za vrijeme odlaska na zadatak padali od umora, a za vrijeme samog napada čim bi zauzeli stav ležeći, borci su i pored borbe koja se vodila, većinom zaspali. Ti momenti vidno su utjecali i na rukovodioce koji su morali pored ostalih prepreka da savlađuju te nedostatke.«¹⁴⁷

Napad na Čazmu izvršila je 33. divizija poslije dugog i napornog marša, bez prethodnog izviđanja i provjere osnovnih obavještajnih podataka o neprijatelju, međutim, podaci su se u toku dana nekoliko puta mijenjali s obzirom na to da je neprijatelj krstario po slobodnom teritoriju Moslavine i držao svoja uporišta duž glavne komunikacije Bjelovar—Čazma—Ivanić-Grad. Napad pod tim uvjetima nosio je sve rizike, a zamorenoj i kadrovski oslabljenoj 33. diviziji stvarao nove, koji su oslabili njezinu borbenu sposobnost i udarnu moć.

Analizirajući sve okolnosti tog napada dolazi se do zaključka da se nisu ni mogli očekivati bilo kakvi uspjesi, jer tih je dana neprijatelj u napadu bio sve agresivniji i žilaviji, a o tome se nije vodilo dovoljno računa i nisu se dovoljno kritički procjenjivale vlastite mogućnosti. Napad u danom momentu nije imao takvo operativno značenje da ga je trebalo ostvariti makar i s velikim žrtvama, pogotovu jer je divizija mogla mnoge neprijateljske kolone napadati na terenu kad su bile u pokretu, u pljački ili u potjeri za partizanima. Trebalo je više primjenjivati partizanski način borbe, koristiti se zasjedama i progoniti neprijateljske kolone kad su napadnute i počinju se povlačiti. Takav bi način borbenog djelovanja sigurno dao mnogo veće rezultate. Neprijatelj bi imao veće gubitke, morao bi se više koncentrirati na manji broj uporišta, a naše jedinice, posebno niži kadar, dobili bi više samopouzdanja, stekli dragocjena iskustva u izvođenju manevra i razvijanju vještine partizanskog načina borbe.

Nakon napada na Čazmu, 33. divizija nije imala mira za odmor. Već je 28. 3. 1945. u 16.00 sati morala prihvatiti borbu s ustaškim jedinicama koje su koncentričnim kolonama krenule da unište okruženu Diviziju. Ustaški general Šolc, koji se navodno nalazio u Čazmi, odmah je pokrenuo sve raspoložive snage oko Čazme da nanese nove udarce 33. diviziji. Istog je dana 20. pukovnija, koja je bila u pokretu prema Sisku, zaustavljena i vraćena u borbu.

Prva bojna 24. pukovnije još je 28. marta u 04.00 sati bila iz sela Čukovci pokrenuta pravcem G. Garešnica—Podgarić k. 357—Dapčeva Kosa—Stara Straža—Čabranjski Drum, da još u toku napada na Čazmu udari iz pozadine na 33. diviziju koja je iz sela Pobjenika i Vrtlinske razvijala svoje snage za napad na Čazmu.

¹⁴⁷ VII, tom XI, knjiga 3, dok. 29, str. 164-168.

Iz G. Jelenska primijećeni su pokreti neprijatelja prema Nasipu i Mjesecu, te pokret iz Samarice u pravcu Nasipa, oko 28. marta u 14.00 sati. Patrole bataljona 2. brigade su se oko 15 sati sukobile na Staroj Straži s neprijateljem koji je već bio zauzeo Dapčevu Kosu. U 16.00 sati naš je bataljon na Staroj Straži već vodio borbu. Bataljon je odbio dva napada, ali se u 17.30 sati morao povući, jer je napadnut preko k. 271 i iz pravca Cabranjskog Druma. Još jedan bataljon iste brigade, koji je pošao kao pojačanje na Staru Stražu, morao se povući u 18.30 sati zbog nadmoćnosti neprijatelja. Bataljoni su zauzeli položaje na istočnom rubu sela Vrtlinske. Odbijeno je nekoliko napada neprijatelja iz pravca Rečice i Mustafine Klade na južni rub Vrtlinske. U 19.00 sati neprijatelj je uspio prodrijeti u južni dio sela, ali je odmah protunapadom 2. brigade izbačen. Iz Pobjenika, gdje se nalazila 3. brigada, upućen je jedan njezin bataljon u Vrtlinsku da pojača obranu 2. brigade. Neprijateljski napadi na Vrtlinsku nisu prestajali sve do 24.00 sati kad su jedinice napustile te položaje.

Istovremeno dok je neprijatelj prodirao kroz Moslavačku goru u pravcu Stare Straže oko 17 sati primijećena je jedna ustaška kolona u pokretu iz Čazme. Ona je stigla u Grabrovnici i zaposjela kotu 188, Sv. Vid, i spojila se u Mikleušu s ustaškim jedinicama koje su zaposjele Mladinski Drum, gdje su stigle s Mjeseca. Uporno nastojanje neprijatelja da zauzme Vrtlinsku bilo je, vjerojatno, povezano s njegovim planom da se u trokutu Čazma-Vrtlinska-Mikleuš - uništi okružena 33. divizija.

U takvoj situaciji vršilac dužnosti komandanta 33. divizije major Dušan Ćorković donosi odluku da se u toku noći jedinice izvuku iz borbe i krenu u Dubravu, a odatle — zavisno od razvoja situacije — prebace na zapadnu Bilogoru ili ponovo vrata u Moslavinu.

Radi ostvarenja te odluke istog se dana u 20 sati 1. udarna brigada i Inženjerijski bataljon Divizije upućuju prema Pobjeniku—Palančanima da naprave most na Česmi i osiguraju prijelaz preko rijeke i ceste Čazma—Ivanić-Grad kod Palančana. U 22.00 sata je most na Česmi bio osposobljen za prijelaz pješadije, dok su konji i kola južnije od mosta pregazili rijeku. Sve pripreme za prijelaz preko ceste bile su gotove, ali 1. udarnoj brigadi još nije bilo dopušteno da zaposjedne položaje dok na Česmu ne stignu 2. i 3. brigada, koje su još vodile borbu u Vrtlinskoj i Pobjeniku. Kad su u 24.00 sata sve komore bile prebačene preko Česme, počelo je povlačenje 2. i 3. brigade iz borbe. Tada je na cestu krenula i 1. brigada. U tom trenutku je od sela Dabei naišla ustaška kolona kamiona koja je vozila pojačanje u Čazmu.

Iz izvještaja Glavnog stožera »Minorsa« br. 90 od 31. marta 1945. vidi se da je pojačanje upućeno u Čazmu i kod sela Dabei napadnuto i zbog nedostatka municije i žestoke borbe odbačeno u Kloštar Ivanić. Od 14 kamiona 4 su uništena, a ostali su u noći uspjeli pobjeći.

Oko 2 sata 29. marta su se 2. i 3. brigada prebacile preko Česme i nastavile pokret pravcem Palančani—Marčani—Marča—Mostari—Dubrava, gdje su se zaustavile. Prva udarna brigada zaposjela je Zetkan i Podlužaj, 2. brigada Ladinu, a 3. Novake.

U 10.00 sati jedinice su doručkovale. Neprijateljska 13. i 14. satnija 24. pukovnije, kojima je upućena još jedna satnija domobrana za pojačanje iz

pravca Sv. Ivana Žabno, napale su na 33. diviziju u Dubravi. Treća brigada, koja se nalazila na pravcu nastupanja ustaša, prva je prihvatila borbu i odmah razbila neprijateljsku kolonu, nanijevši joj gubitke od 10 mrtvih i 15 ranjenih. Brigada nije imala gubitaka. Neprijatelj priznaje da su se njegove jedinice morale povući zbog »jakog otpora«.¹⁴⁸ Razbijenog neprijatelja koji se povlačio gonila je 3. brigada do sela Srpske Kapele, gdje je nakon te borbe jedan njezin bataljon ostao na položajima.

Pokreti neprijatelja iz Čazme prema Dubravi primijećeni su oko 12 sati. Zagrebački partizanski odred, koji se nalazio u Cerini i Dragičevcima, prvi je prihvatio borbu i održavao je od Svinjarca do Podlužana. Neprijateljsku napadnu kolonu sačinjavali su 1. pukovnija PTS-a i dijelovi 21. pukovnije i brzi sklop. Oko 16.00 sati 1. brigada je na k. 134 južno od Zetkana prihvatila borbu. Neprijatelj je na tom pravcu ubacio dvije bojne protiv jednoga našeg bataljona i uspio ga u 18.00 sati odbaciti prema Dubravi. Protunapadom tog bataljona, jednog bataljona 2. brigade i prištapskih jedinica 1. brigade neprijatelj je izbačen iz Zetkana uz osjetne gubitke. Isto tako razbijena je i kolona koja je preko Radulca krenula za Veliko Brezje, koje položaje je od 17.00 sati branio 1. bataljon 2. brigade. Čim je 1. brigada prihvatila borbu kod Zetkana, jedan je bataljon 3. brigade upućen da zaposjedne selo Kostanj gdje je stigao u 18.00 sati. U isto vrijeme jedna neprijateljska kolona ulazila je u selo. Bataljon je odmah prešao u napad, razbio kolonu i zaposjeo Kostanj. Ta je neprijateljska kolona imala zadatak ući u selo Kundevac.

U 18. sati obavještajni organi 33. divizije izvijestili su da je neprijatelj zaposjeo prugu Bjelovar—Križevci noću 29. na 30. marta 3. bojna 24. pukovnije zaposjela je Sveti Ivan Zabno, a 2. bojna 24. pukovnije selo Crkvenu—bojna relacija stožera 5. hrvatske divizije za mart 1945. godine.¹⁴⁹ Gotovo u isto vrijeme Štab 10. korpusa obavijestio je štab 33. divizije da je 32. diviziji naređeno da prihvati njezine jedinice na cesti Bjelovar—Čazma, između sela Draganca i Stefanja i da će jedan bataljon 3. brigade 32. divizije uspostaviti vezu s jedinicama 33. divizije u selu Siščanima.

Usljed toga što je na pruzi Bjelovar—Križevci neprijatelj iz Bjelovara zauzeo položaj na kojem je očekivao pokret 33. divizije preko Crkvene i Sv. Ivana Zabno za Bilogoru, Štab 33. divizije, u vezi s naređenjem Štaba 10. korpusa da Divizija ne kreće za Bilogoru, odlučuje da u 20 sati krene u Moslavinu, južno od rijeke Česme, općim pravcem Novaki—Vukšina—Kabal-Zdenčec. Čelo divizijske kolone formirala je 3. brigada.

Prva i 2. brigada vodile su borbe oko Dubrave i kad su u 21 sat napustile Dubravu neprijatelj je ušao u selo. Na Česmi, u rajonu sela Zdenčeca, nije bilo mostova, ali je rijeka bila gazna. Inženjerijski bataljon je ubrzo uspostavio most za pješadiju. Zadržavši se u borbi u Dubravi, jedinice Divizije izbile su na Česmu 30. marta u 01.30 sati. Treća brigada i komore su već u 02.30 prešle preko rijeke. Očekivani pritisak 32. divizije na Stefanje i Draganac nije uslijedio 30. marta u 2 sata, niti ih je bataljon 3. brigade 32. divizije u Siščanima prihvatio.

¹⁴⁸ Bojna relacija stožera 5. hrvatske divizije za mart 1945. g. - AVII, reg. br. 24-30, k. 114 A.

¹⁴⁹ AVII, reg. br. 24-30 k. 114 A.

Pretpostavljajući da će 32. divizija ipak izvršiti predviđeni pritisak, Štab 33. divizije je usmjerio prijelaz preko ceste kod Vagovine, putem Zdenčec—Bojana, preko k. 127 i k. 124. Snage su raspoređene tako da 3. brigada napada na Vagovinu i Daskaticu, a u slučaju jačeg otpora njezin pravac proboja ojačava 2. brigada.

U 4 sata 30. 3. 1945. god. 1. i 2. brigada bile su već na južnoj obali Česme kad je 3. brigada krenula na izvršenje zadatka. U 4.30 primljena je od Štaba 10. korpusa depeša da je selo Štefanje prazno, a da će Vagovina biti osigurana. U to vrijeme jedinice 33. divizije izbile su u Daskaticu, u kojoj nije bilo neprijatelja, i tu su se spojile s patrolama 4. udarne brigade 32. divizije, koja se nalazila u selu Štefanje. Štab 3. brigade je u 4.45 sati 30. 3. 1945. god. bio obaviješten o toj situaciji, o stanju na cesti i mogućnosti prijelaza kod Daskatice. Međutim, bataljoni koji su krenuli u napad na Vagovinu bili su o tome obaviješteni tek u prvim trenucima napada na 20. ustašku pukovnicu, čije su se jedinice nalazile u selu Vagovini. U isto vrijeme na to uporište otpočele su napad s južne strane i jedinice 1. udarne brigade 32. divizije, s osnovnim pravcem napada na G. Draganac. Uslijed jakih neprijateljskih snaga u Vagovini, 1. udarna brigada odložila je napad na Draganac i zaposjela je položaj prema Vagovini na liniji: Sv. Franjo Ksaver — k. 127, pripremila taj položaj za obranu i jednim bataljonom krenula prema Vagovini. Neprijateljska osiguranja sa sjeveroistočnog dijela sela potisnuta su oko 500 metara. Iza sebe su ostavili 6 pušaka.

U prvom je naletu 3. brigada 33. divizije uspjela upasti u neprijateljske rovove, ali je nakon kraće borbe njezino lijevo krilo na istočnom dijelu Vagovine bilo razbijeno, a kasnije i oba bataljona koja su napadala na uporište, uz osjetne gubitke. Jedinice 33. divizije prošle su cestu u Daskatici 30. marta u 05 sati i produžile preko Pijeska na odredište. U pet sati su 1. i 2. brigada iz Zdenčaca krenule u Štefanje, a odatle 1. brigada za Martinec, a 2. brigada u Samaricu. U 5.20 sati je 3. brigada napustila borbu u Daskatici, jer su jedinice 33. divizije već prešle preko ceste. Bataljon koji se nalazio u napadu na Vagovinu krenuo je za G. Mikleuš, gdje se odmah po dolasku sukobio s neprijateljem koji je nastupao iz pravca Vučana. Bataljon se povukao prema selu Samarici i zaposjeo k. 209. Neprijatelj je iz Mikleuša produžio prema Martincu. U Martinec je stigla 1. brigada u 10 sati, a u 12 sati se povukla u Petričku, jer je neprijatelj nastavio nadirati prema Martincu.

Na položajima 1. udarne brigade 32. divizije u 7 sati neprijatelj je nastupao iz pravca Bojane preko šume Pijesak i cestom iz Vagovine. Nakon jednosatne borbe Brigada se pod jakim neprijateljskim pritiskom počela neorganizirano povlačiti. U povlačenju nije uspjela na vrijeme i solidno organizirati prihvatne položaje za obranu i usporiti napredovanje neprijatelja prema Šušnjari i Križiću.

Ustanovivši da u selu Štefanju nema neprijateljskih snaga, Štab 32. divizije naređuje 4. udarnoj brigadi da jednim bataljonom osigura Štefanje, a s dva bataljona napadne neprijatelja u selu Donjoj Narti, koje su branile snage 4. bojne 24. pukovnije iz sastava borbene skupine »Maričić«.¹⁵⁰

¹⁵⁰ Arhiv VII, reg. br. 24-30, k. 114 A - bojna relacija stožera 5. hrvatske udarne divizije za mart 1945.

Bataljoni 4. udarne brigade krenuli su s linije k. 132—Česma u napad. Podržavala ih je 2. brigada 32. divizije vatrom minobacača i automatskog oružja iz sela Paljevine, tukući centar kod crkve u Gornjoj Narti. U 6.30 sati bataljoni iz D. Narte potisnuli su neprijatelja na 500 metara od crkve. Uslijedio je silovit protunapad ustaša i bataljoni su se preko šume Ravneš u neredu počeli povlačiti trpeći osjetne gubitke.

Nakon ustaškog protunapada njihove su se jake kolone iz pravca Čazme kretale prema Bjelovaru, cestom preko G. Narte. Tu je kolonu osiguravala 7. satnija 2. bojne 23. pukovnije kao pobočnica, izviđajući prostor s. Laminca, s. Šušnjare, s. Križića i s. Ivanjske. Umorne i nesređene naše jedinice, vodeći zaštitničke borbe, povukle su se u Staru Ploščicu, Potok, u sjeverni dio sela Bereka, i na kotu 193, održavajući vezu s jedinicama 33. divizije na svom lijevom krilu.

Prema procjenama Štaba 33. divizije, ustaše su u borbama s tom divizijom od 28. do 30. marta 1945. god. imale: 252 mrtva, 219 ranjenih i 17 zarobljenih, dok mu je od oružja zaplijenjeno: 3 teška bacača mina, 6 automata, 125 pušaka, 30 mina za bacač, 3.000 puščanih metaka, 1 pištolj i 3 šmajsera.

U borbama s 32. divizijom ustaše su imale: 44 mrtva i 90 ranjenih, a zaplijenjeno im je 6 pušaka i razne vojničke spremne.

U tim je borbama 33. divizija imala 29 mrtvih, 104 ranjena i 184 nestala. Među ranjenim nalazio se i komesar 3. brigade major Milivoje Mičić, koji je ranjen ostao neevakuiran i pao živ u ruke neprijatelja, što je do tada bio prvi slučaj ostavljanja ranjenog rukovodioca. Ni poginuli prilikom napada na Vagovinu nisu bili evakuirani.

Divizija je izgubila 4 puškomitraljeza, 147 pušaka, 3 šmajsera i 1 John Buli. Utrošeno je 76.650 mauzer, 26.460 engleskih puščanih metaka i 11.870 šmajser metaka, 563 mine, 26 mina za laki bacač mina, 18 mina za John Buli i 21 ručna bomba.

Štab 33. divizije u svom operativnom izvještaju od 3. 4. 1945. god., op. br. 103, o tim borbama, uz ostalo, kaže:

»Postavljeni zadaci su izvršeni: Neprijatelju nije uspjelo da uništi našu Diviziju, premda je u dva maha napravio obruč oko nje. Za vrijeme tih borbi neprijatelju su naneseni veliki gubici u ljudstvu i materijalu...

Nekih detaljnih priprema za izvođenje ovih operacija nije moglo biti jer je bilo uvijek samo toliko vremena da se te operacije izvode. Sve odluke i izdate zapovjesti bile su u skladu sa razvojem situacije, osim odluke da se napadne Vagovina, što je tek kasnije razmatranjem razvoja situacije ustanovljeno. Do toga je došlo radi nedovoljnog poznavanja situacije i radi neimanja veze sa Štabom Korpusa, koji je imao bolji pregled stanja na cesti. Upravljanje i rukovođenje borbe bilo je pravilno. Komandovanje, naročito niže, nije imalo čvrsto jedinice u svojim rukama uslijed čega je došlo do ostajanja iza kolone za vrijeme pokreta a ujedno im je pružena mogućnost da dezertiraju. U ovim borbama veza nije funkcionisala, a niti su se dovoljno koristila sredstva za vezu. To njezino nekorištenje opet je došlo kao posljedica pomanjkanja

vremena. Telefonska veza. nije korištena jer su jedinice bile stalno u pokretu, a tako isto i radio veza korištena je u nedovoljnoj mjeri radi stalnih pokreta. Veza pomoću kurira nije bila dovoljno brza i odluke koje su na osnovu izvještaja donesenih po kuririma donošene nisu bile u duhu razvoja situacije. Sanitet je u svim borbama funkcionisao dobro, osim u borbi kod Vagovine, gdje je većina mrtvih drugova ostalo na položaju.

U posljednjih 15 dana naše jedinice popunile su se ljudstvom iz pozadinskih ustanova koja je bila u glavnom usposobljena za pozadinsku službu i za lakšu službu u operativnoj jedinici. Prilikom ovih pokreta koji su bili vrlo teški, iziskivali mnogo fizičke snage, to ljudstvo nije moglo da izdrži traženi napor.¹⁵¹

Na slabu fizičku kondiciju upozorava i Štab 32. divizije, što se naročito osjeća pri izvođenju protunapada.

Borbe posljednjih dana mjeseca marta 1945 pokazale su da su divizije sposobne da vode napadne i obrambene borbe, ali da još ne ostvaruju punu sadejstvo između jedinica u toku borbe, te da posebno slabo iskorištavaju vatru minobacača. Značenje izviđanja i stalnog praćenja neprijatelja, koji je svoj način djelovanja pojačao napadima, stalnim pokretima i manevrima, nije shvaćeno u potpunosti. Poučan primjer iz tih borbi je informacija iz koje Štab 33. divizije doznaje da je neprijatelj 29. marta posjeo prugu Križevci-Bjelovar, jer je logički očekivao izvlačenje Divizije na Bilogoru. Pokušaj prodora neprijatelja ujutro istog dana iz pravca Sv. Ivana Zabno prema Dubravi otkrio je njegov plan da jedinice 33. divizije nabaci prema Česmi pred snage koje su sjeverno od Česme također nastupale. Odluka da se Divizija vrati natrag u Moslavinu u noći 29/30. 3. bila je u danoj situaciji najrealnija. Izvlačenje Divizije dokraja je opravdalo takvu odluku.

Međutim, neprijatelj je pratio pokret 33. divizije prije napada na Čazmu i nakon neuspjelog pokreta odmah je počeo opkoljavati jedinice. Nema obrazloženja zašto se Divizija nakon povlačenja iz Čazme zadržala nadomak neprijatelja, oslanjajući se uglavnom na šumski masiv Moslavačke gore koji je uslijed širine prostora i nepreglednosti otežavao osmatranje, izviđanje i izvođenje manevra. Objektivno stvorena situacija 28. 3. 1945. uništila bi 33. diviziju, da Štab Divizije nije odlučio u toku noći prebaciti je na područje sela Dubrave. To je bio najkritičniji moment u borbi 33. divizije čije je rješenje zahvaljujući odlučnoj, pravilnoj i brznoj odluci, dobrom praćenju i procjeni situacije, te izvanredno odgovornom ponašanju svih boraca i rukovodilaca i njihovom velikom zalaganju, naročito Inženjerijskog bataljona, olakšalo izvlačenje jedinica i spasio Diviziju od većih gubitaka.

Posebno se nameće pitanje: zašto je trebalo napasti 27. marta Čazmu iz hoda i tog trenutka dovesti 33. diviziju u okruženje, pogotovu kad Štab nije imao nikakvih podataka o neprijatelju, koji je pratio pokret Divizije od Slavonije i cijenio njezine namjere, naročito kad je iz rajona V. i M. Bršljanice produžila bez borbe prema Čazmi i time mu dala mogućnost da procjeni što ona namjerava.

¹⁵¹ VII. tom XI, knjiga 3, dok. 30, str. 174-176.

Napad na Čazmu nije bio izraz realnih mogućnosti i potreba, nego želja. Ako čak pođemo od pretpostavke da je Čazma bila zauzeta divizija se ne bi u njoj mogla održati, niti bi neprijatelj odustao od svojih planova, jer su oni u završnim operacijama najneposrednije zavisili od njemačkog komandovanja, u konkretnom slučaju od komandanta 69. rez. armijskog korpusa koji je pod svoju neposrednu komandu stavio Zbor (korpus) generala Ante Moškova.

Očito je da su napad pod svaku cijenu i prihvatanje obrane kad ona nije bila nužna i neophodna sputali inicijativu štabova bataljona, brigada i divizija u izboru načina borbe. Samo prvenstveno nanoseći neprijatelju veće gubitke od onih koje trpe naše snage mogla se oslabiti borbena sposobnost neprijatelja i izazvati njegova demoralizacija, jer se on na trenutke ponašao kao da se bori za skoriju pobjedu i kao da se nije nalazio u samrtnom hropcu.

Neprijatelj je u tim danima bio ne samo nadmoćniji brojno i materijalno, nego je pokazivao i više elastičnosti u komandovanju. Brzo je reagirao, otpočinjao akcije, zabacivao se u pozadinu naših jedinica i naročito se dobro uklinjavao između jedinica, što je više puta imalo loših posljedica po borbenu čvrstinu naših jedinica i ishod borbi.

Isto tako se pokazalo da je 32. divizija loše organizirala prihvati 33. divizije na cesti Štefanje i Daskatica. Kad je u selu Daskatici uspostavljen kontakt 3. brigade 33. divizije i patrole 4. brigade 32. divizije, Štab 32. divizije nije brzo reagirao i nije donio pravu odluku. Kad je već propustio kontrolirati upućivanje bataljona 3. brigade u Sišćane, kad nije spriječio nepotreban napad na Vagovinu i obustavio napad 1. udarne brigade »Braća Radić« na Draganac, odnosno držanje položaja u rejonu Sv. Fr. Ksaver pošto su sve jedinice 33. divizije već prešle cestu i bile izvan domašaja neprijatelja duž ceste Čazma—Bjelovar, nije smio dozvoliti da brigada (»Braća Radić«) sačekuje napad neprijatelja koji je zatim goni i ona trpi nepotrebne gubitke.

Teško se može pravdati i zamišljeni fingirani napad s dva bataljona 4. udarne brigade na Nartu. Usprkos početnim uspjesima napad je nakon protunapada neprijatelja doživio neuspjeh, a bataljoni su se u neredu povlačili, iako ih je 2. brigada u početku napada podržavala vatrom, a kasnije, kad su bili u povlačenju, nije učinila ništa. Pojačani pritiskom i vatrom na neprijatelja u napadu Brigada je mogla olakšati izvlačenje bataljona 4. udarne brigade i tako spriječiti da ne trpi velike gubitke.

Odstupanje premorene, i k tome još malobrojne, jedinice još više je slabilo borbeni moral boraca i rukovodilaca te inače dobre jedinice.

POSLEDNJE BORBE U BILOGORI I SLAVONIJI

(aprila 1945)

- Sekc. Bjelovar, Slatina, Pakrac 1:100.000

U rajonu Šimljani-Samarica-Oštri Zid odmor 33. divizije nije dugo trajao. Neprijatelj (1. hudiv) je 2. aprila neutvrđenim snagama napao na Diviziju koja je zauzela položaje u neposrednoj blizini sela gdje je bila na odmoru. Glavni napad neprijatelja bio je usmjeren na Samaricu, gdje se nalazila 2. brigada. Uslijed velikog pritiska nadmoćnijih neprijateljskih snaga, podržanih jakom

artiljerijskom i minobacačkom vatrom, 2. brigada je napustila položaj. Na drugim odsjecima obrane 33. divizije neprijatelj nije imao uspjeha. Nakon toga se preko sela Mikleuša povukao prema Čazmi.

Neprijatelj je imao 30 mrtvih i 55 ranjenih. Gubici Divizije: 9 mrtvih, 47 ranjenih i 6 nestalih boraca i rukovodilaca.

U vezi s operativnim planovima 3. armije JA i situacijom stvorenom forsiranjem Drave kod Valpova i Donjeg Miholjca, te stvaranjem njemačkog mostobrana na lijevoj obali Drave, štab 10. korpusa dobio je direktivu da obje divizije uputi na Bilogoru.

Tako je 32. divizija, bez 3. brigade koja je ostala u Moslavini da održava kontakt s neprijateljem i tako stvara utisak o prisutnosti naših jedinica u Moslavini, napustila Moslavinu 3. aprila 1945. u 02.00 sati i razmjestila se ovako: 1. udarna brigada u Velikoj Barni, 2. brigada u Velikom Grdevcu i 4. udarna brigada u V. Jasenovači i Grubišnom Polju.

Pokret 33. divizije otpočeo je 4. aprila 1945. god. Jedinice se raspoređuju: 1. udarna brigada u M. Peratovici; 2. brigada u M. Barni i 3. brigada u V. Barni. Oba štaba divizije s prištapskim jedinicama, također su u selu V. Barni.

Četvrtog aprila 1945. god. 32. divizija ide dalje: 1. udarna brigada je u S. Zrinjskoj, s rajonom izviđanja s. Turnašice i V. i M. Črešnjevice u Podravini i s. Bedeničke na Bilogori; 2. brigada je u s. Bedeniku, s. Bulincu. Pravac izviđanja: Bjelovar. U selima Međurači i Đurđicu održava vezu s 3. brigadom.

4. udarna brigada je u Gornjoj Kovačici.

Četvrtog aprila Štab Korpusa izdaje zapovijest da divizije izbiju na komunikaciju Virovitica—Kloštar Podravski i likvidiraju neprijateljsko uporište Špišić Bukovicu, da izvrše diverziju na željezničkoj pruzi Virovitica —Đurđevac i da ometaju saobraćaj na komunikacijama od Virovitice prema Koprivnici.

Dan kasnije Štab Korpusa, u vezi s ofenzivom glavnih snaga JA započetom na sremskom frontu, mijenja prethodnu zapovijest i 5. aprila 1945. u 19 sati izdaje novu u kojoj se među ostalim naređuje da:

1. 32. divizija svoju 3. brigadu i dalje zadržava u Moslavini radi aktivnog djelovanja na komunikaciji Bjelovar—Čazma, jednu uputi u rejon Bedenik—Bulinac radi zatvaranja pravca Bjelovar—Veliki Zdenci—Grubišno Polje. U isto vrijeme jedna brigada (1. udarna) prebacuje se u rajon Đulovec, Pivnica, gdje treba da smijeni 18. brigadu 40. divizije 6. slavonskoga udarnog korpusa. Brigada mora do 01.00 sati 6. 4. 1945. god. biti na željezničkoj stanici D. Vrijeska, odakle se zatim prebacuje vlakom prema položaju. Brigada dobija zadatak da brani pravac Suho Polje—Daruvar i aktivno djeluje na podravskoj magistrali Virovitica—Osijek. Jedna brigada ostaje u divizijskoj rezervi u s. Pavlovcu a Štab Divizije se smješta u s. V. Zdenci.

2. 33. divizija mora odmah uputiti jednu brigadu na prostor Uljanik—Blagorodovac—Garešnica radi zatvaranja pravca Međurić—Garešnica i Međurić—Daruvar. Na tim položajima smjenjuje jednu brigadu (Češku brigadu) 6. korpusa. Jednom brigadom organizira obranu pravca Banova Jaruga—Pakrac i Okučani—Lipik. Brigada se razmješta u rajonu Gaj, Kukunjevac, Lipik. Jedna brigada kao divizijska rezerva raspoređuje se u rajonu Badljevina, Sredani. Štab divizije će biti u Pakracu.

Osnovni zadatak divizije je obrana Daruvarske kotline i aktivno djelovanje prema komunikaciji Banova Jaruga—Novska.

Štab Korpusa se od 7. 4. 1945. god. 08.00 sati nalazi u Daruvaru.

U zapovijesti je svim jedinicama naređeno da temeljito poruše komunikacije i objekte (mostove) na pravcima mogućeg djelovanja neprijatelja, da izgrade protutenkovske prepreke i utvrde položaje za obranu po dubini kako bi se postigla što veća upornost u obrani. Istovremeno da sve jedinice pokažu maksimalnu aktivnost u pravcu neprijateljskih uporišta i komunikacija kojima se neprijatelji služe pri povlačenju iz naše zemlje.

Nakon proboja sremskog fronta neprijatelj je povlačeći se dio svojih snaga usmjerio u dolinu rijeke Drave. U skladu s općom ofenzivom JA 3. armija dobiva zadatak da glavnim snagama forsira Dravu, a manjim snagama Dunav, da razbija neprijateljsku obranu u rajonu Valpovo—Osijek, potom da produži nadiirati prema jugoistoku radi obuhvatanja Osijeka s južne strane i brzog prodora na liniju Vinkovci—Stari Mikanovci gdje se povezuje s lijevim krilom 1. armije, a na prostoru Osijeka i Vukovara i s desnim krilom iste armije. U okviru takvog zadatka 6. udarni korpus treba da prodre na prostor između Našica i Valpova radi osiguranja djelovanja glavnih snaga 3. armije od pravca Našica i Đakova, a kasnije, nakon uspostavljanja veze s njezinim jedinicama, u skladu s nastalom situacijom prilagođava svoj plan općem napredovanju prema zapadu pravcem D. Miholjac—Virovitica—Varaždin.

Maršal Tolbuhin (komandant 3. ukrajinskog fronta CA) je 7. aprila 1945. izdao komandantu 1. bugarske armije zapovijest, koju Generalštab JA depešom od 7. aprila 1945. prenosi Štabu 3. armije:

»8. na 9. aprila 45, jedinice XII korpusa III Jugoslovenske armije (radi se o III armiji, pošto je štab XII korpusa rasformiran — prim, red...) forsiraće reku Dravu istočno od Torjanci i dalje nastupati uzvodno desnom obalom reke Drave u pravcu zapada.

Naređujemo:

Prvo: Jedinice III pešadijske divizije, sa jednim ojačanim bataljonom jednovremeno sa XII korpusom III Jugoslovenske armije forsiraće reku Dravu istočno od D. Miholjca i ovladati mestom Sv. Đurađ. Potom, zajedno sa 12 Jugoslovenskim korpusom ovladati D. Miholjcern.

Drugo: Jednim artiljerijskim divizionom sa severne obale reke Drave potpomognuti napad XII korpusa na desnoj obali Drave, po njegovom traženju.

Treće: O donetom rešenju izvestite br. 6143. Tolbuhin—Zeltov—Ivanov.

Prednje primite na znanje i postupak. Terzić.«¹⁵²

Za podršku 3. armiji pridodati su tenkovi i osigurana podrška avijacije JA.

Na dan 11. 4. 1945. u 23 sata 16,36. i 51. divizija počinju forsirati rijeku Dravu, stvaraju mostobrane i razvijaju aktivnost prema zapovijesti štaba 3. armije.

Nakon ostvarenih uspjeha u započetoj operaciji, Štab 3. armije 18. aprila 1945. god. izdaje zapovijest za nastupanje k Podravskoj Slatini, Daruvaru i

¹⁵² AVII, reg. br. 2-2, k. 44 - VII, tom XI, knjiga 3, dok. 38, str. 206.

Pakracu naglašavajući da će glavne snage produžiti energično nadiranje k Varaždinu i Bjelovaru.

U to su se vrijeme 32. i 33. divizija nalazile raspoređene u širem rajonu jugoistočno od Bjelovara u Daruvarskoj kotlini u skladu sa zapovijesti Štaba 10. korpusa od 5. aprila 1945. godine.

U početku aprila Štab 10. korpusa izdaje direktivu Štabu Kalničkoga partizanskog odreda da čim se stvore uslovi prijeđe u Međimurje. Odred je 4. aprila prešao Dravu kod Podbresta i stupio na tlo Međimurja. U Prelog ulazi 5. aprila, a dan kasnije u oslobođeni Čakovec. Bataljon brigade OZN-e, koji je također prešao u Međimurje zajedno s Odredom, pružio je podršku i pomoć narodnooslobodilačkim odborima u stvaranju vlasti, osiguranju industrijskih objekata i mobilizaciji boraca za popunu jedinica. Opće raspoloženje naroda dolaskom partizanskih jedinica i stvaranjem nove narodne vlasti bilo je vrlo povoljno, o čemu svjedoči nekoliko depeša poslatih Štabu 10. korpusa.

U Štab 10. korpusa je 10. 4. 1945. god. stigla depeša sljedećeg sadržaja:

»U svakom mjestu uspostavljena narodna vlast. Narod je oduševljen prema našoj vojsci, prema Bugarskoj nije jer ista pljačka. Za mobilizaciju ima dobrih uslova. Svakog časa ima dosta novopridošlih. Trebamo za 500 ljudi odijela i oružja. Uхватili smo tri šarca. U uskoj vezi smo sa štabovima Bugarske armije.«¹⁵³

Deseti korpus, koji je nakon likvidacije virovitičkog mostobrana izišao iz operativnog sastava 3. armije, 16. aprila 1945. god. ponovo je stavljen pod njezinu komandu i od nje dobiva zapovijest:

»Sa jednom divizijom odmah se postavlja na centralnu prostoriju bjelovarske kotline sa koje zatvara i izviđa pravce Bjelovara—Ivanić Grada i Banove Jaruge.

Sa drugom divizijom postavlja se na liniju Lončarica—Cremušina i čim se XXXVI i LI divizija primaknu Virovitici, napada bočno na Viroviticu u severoistočnom pravcu, presecajući neprijatelju odstupnicu iz Virovitice.«¹⁵⁴

Noću 17/18. aprila 32. divizija se pokrenula s prostora: Berek, Bulinac, Veliki Grđevac, Grubišno Polje na sektor: Hum, Voćin, Čeralije, Balinci radi uspostavljanja veze s jedinicama 16. i 36. divizije.

Neprijatelj je držao Podravsku Slatinu i uporišta Mikleuš, Aleksandrovac, Bukovicu i Kozice. Podravsku je Slatinu osiguravao jednim bataljonom u Četekovcu i Čojlugu i po jednim bataljonom u Sadovima, na k. 194 i u Bukovici. Bila je to grupa »Geiger«, sastavljena od razbijenih policijskih bataljona njemačke okupacijske vojske. Grupa je bila potčinjena 11. zrakoplovnoj pješadijskoj diviziji.

Štab 32. divizije je 19. aprila uspostavio vezu sa 16. divizijom od koje je saznao njezine namjere. Dvije brigade (1. i 2) 32. divizije nalazile su se u Balincima. Po noći 19/20. neprijatelj se povukao iz Četekovca za Čojlug. Brigade su dobile zadatak da odmah napadnu neprijatelja u Čojlugu i Sadovima, a nakon toga da se spuste u Aleksandrovac i odsjeku neprijatelja u Mikleušu. Time bi napredovanje ostalim jedinicama 3. armije preko novoga Dravskog kanala bilo olakšano.

¹⁵³ VII, tom V, knjiga 39, dok. 73. str. 426.

¹⁵⁴ VII, tom XI, knjiga 3. dok. 57. str. 300.

Nakon kraće borbe neprijatelj je potisnut iz Čojluga. Povukao se u Mikleuš uz gubitke od 6 mrtvih. Zauzimanje Sadova išlo je mnogo teže, jer je neprijatelj uporno branio položaje. Oko 14 sati, uz gubitke od 20 mrtvih i mnogo više ranjenih, neprijatelj je bio izbačen i iz Sadova.

Na dan 20. aprila u 13.00 sati, štabovi 16. i 32. divizije formirali su zajednički operativni štab za bolju organizaciju sadejstva i koordinaciju borbe. Operativni štab izdao je tada zapovijest koja je usmjerila daljnju aktivnost divizija.

Nakon zauzimanja Sadova 1. udarna brigada 32. divizije odmah je krenula prema cesti koritom potoka Dobrovine. Lijevo od Brigade nalazila se 5. brigada 16. udarne divizije koja je vodila žestoku borbu za osvajanje Bukovice. Čim je 1. udarna brigada 32. divizije ovladala položajima na Sadovima, neprijateljski otpor u Mikleušu počeo je slabiti. Tada je 2. brigada 32. divizije preko Čojluga, k. 137, krenula na Mikleuš i nakon kraće borbe zauzela ga i uspostavila vezu sa 6. brigadom 36. divizije.

Neprijatelj je u Aleksandrovcu još davao žestok otpor. Spajanjem s jedinicama na komunikaciji Virovitica—Osijek, prvi zadatak 32. divizije bio je izvršen. U isto vrijeme su se 3. i 4. udarna brigada nalazile u rajonu Cabune i ugrožavale neprijatelja. Nakon zauzeća Mikleuša 32. divizija jednom brigadom sadejstvuje 16. diviziji u napadu na Podravsku Slatinu s jugoistočne strane, a dvjema brigadama daje osiguranje prema Sladojevcima i Bukovici na liniji potoka Rakitovca. Tako je najneposrednije štitila napad jedinica na Podravsku Slatinu.

Podravska Slatina je napadnuta 20. aprila u 19 sati. Nakon kraće borbe otpor neprijatelja je savladan, jer su ga pružali samo njegovi zaštitni dijelovi.

Treća brigada 32. divizije, koja je osiguravala napad od Sladojevaca, napadala je neprijatelja u Sladojevcima i na položajima južno od Kupresa (k. 207). Iste noći likvidiran je neprijatelj i u Bukovici.

Spojivši se s jedinicama 16. i 36. divizije, 32. divizija 21. aprila u 14 sati napušta podravsku komunikaciju i raspoređuje se: Kusonje, Lukovac, Slana Voda, Hum Varoš, Maškovac. U tim je borbama Stab 1. udarne brigade, koji je trebao osigurati pravac prema Bukovici, zakasnio više od 5 sati, što je omogućilo neprijatelju da se izvuče iz Podravske Slatine s manje gubitaka.

U borbama koje je tih dana 32. divizija vodila bilo je očito da neprijatelj zaštitnim dijelovima nastoji dobiti što više vremena za izvlačenje svojih glavnih snaga. Naše jedinice su više od tri mjeseca imale teške obrambene borbe, posljedica čega je bila nedostatak inicijativnosti i ofenzivnosti rukovođećeg kadra i sporost u donošenju i provođenju odluka o napadu i gonjenju odstupajućeg neprijatelja, iako su njegove jedinice, umnogome prorijeđenog sastava i demoralizirane, mogle biti naš lak plijen.

U tim borbama je neprijatelj izgubio: 145 mrtvih i 200 ranjenih; 7 vojnika i podoficira zarobljenih. Zaplijenjeno je: 6 mitraljeza, 3 puškomitraljeza, 2 šmajsera, 20 pušaka i 11.000 metaka.

Gubici 32. divizije bili su: 26 mrtvih i 135 ranjenih drugova. Među poginulim bili su: komesar čete Vlado Bosiljevac, komandiri četa Valent Husnjak i Valent Erdeljac i zamjenik komandanta bataljona Stjepan Kušter.

Do 19/20. aprila, izuzev jačih izviđanja u širem trokutu Banova Jaruga-

—Pakrac—Daruvar 33. divizija nije imala značajnijih borbi. Te noći je 1. udarna brigada izvršila prepad na njemačku 181. diviziju u Međuriću, ubila 30, ranila 45 i zarobila 5 Njemaca i Talijana, i zaplijenila 3 kamiona, 2 puškomitraljeza, 1 teški bacač mina, dosta mina i granata za pancir faust i druge opreme.

Gubici 33. divizije bili su: 1 mrtav i 22 ranjena borca i rukovodioca.

Na dan 20. aprila 1. udarna brigada je kod sela Gaja i Antunovca vodila borbu s jedinicama 181. njemačke divizije. U borbi je učestvovalo oko 2.000 neprijateljskih vojnika s dva tenka. Borba je vođena u toku cijelog dana sve do 19 sati, kad je neprijatelj protunapadom izbačen iz sela Poljane.

Gubici 33. divizije bili su: 2 mrtva i 7 ranjenih, a neprijatelja 10 mrtvih i 2 ranjena.

U depeši Generalštabu JA od 20. aprila 1945. god. o borbama 16. i 32. divizije u rejonu Mikleuša i Podravske Slatine štab 3. armije kaže da su u toku noći nastavljene žestoke borbe sa dvije njemačke divizije i 111. lovačkim ojačanim pukom 11. zrakoplovne divizije, koji uporno brane zapadnu obalu Novoga dravskog kanala i Voćin potoka, da je na više mjesta došlo do borbe prsa u prsa, da su se jedinice 3. armije istočno od sela Mikleuša prebacile preko Voćinske rijeke i zauzele šumu Petrovac i na području sela Dobrovića i Adolfovcu uspostavile mostobran preko Voćin potoka, da su lijevokrilnim obuhvatom izbile pred Podravsku Slatinu i selo Bukovicu gdje se vodi oštra borba, da su jednom kolonom izbile na komunikaciju Suho Polje—Daruvar u visinu sela Đulovca dok su dvije kolone produžile ka liniji Daruvar—Pakrac, koja je u rukama jedinica JA.¹⁵⁵

U izvještaju 3. Armije Generalštabu JA o stanju na frontu 3. armije, uz ostalo se kaže:

»Karakteristika borbi u ovoj fazi naše ofanzive ogleda se u vrlo žilavom otporu neprijateljskih svežih snaga i upornom nastojanju, da na liniji Feričanci—Viljevo, a potom na liniji Mikleuš—Novi Dravski kanal, zaustave naš prodor ka zapadu.

Naše jedinice iako zamorene neprekidnim dano-noćnim borbama počev od prelaza preko Drave i Dunava 11. o.m. ne sustaju, već neodoljivo lome svaki neprijateljski otpor. Njihov moral, borbeni duh i prodornost rastu svakoga dana.

Ako se uzme u obzir da naša avijacija u toku ovih žestokih borbi nije bila aktivna, kao i da zbog štednje u municiji naša artiljerija nije mogla izdašno potpomagati pešadiju kao u prethodnoj fazi, onda se moraju pobjede u ovoj fazi borbe pripisati isključivo sve boljem kvalitetu naše pešadije, umešnosti i sve boljem snalaženju rukovodioca i izvođenju frontalnih borbi.

Procjenjivanjem situacije uočeno je odmah, da neprijatelj svoju odbranu u Podravini postavlja uglavnom na prostoru između glavne komunikacije i Drave. Uočavajući taj momenat, omogućeno je u ovoj operaciji pravilnim grupisanjem snaga, obuhvatanje neprijateljskog desnog krila i zadavanje glavnih udaraca u bok njegovog rasporeda, dok se je jednovremeno neprijatelj sa manjim snagama frontalno potiskivao.

¹⁵⁵ AVII, reg. br. 2. -138-1, k. 45.

Tim manevrima potisnute su uz velike gubitke jake neprijateljske snage od Našica do Virovitice za vrlo kratko vreme.»¹⁵⁶

Nakon oslobođenja Podravske Slatine, Mikleuša, D.Bukovice i drugih naseljenih mjesta Štab 3. armije 21. 4. 1945. u 10.00 sati izdaje zapovijest u kojoj se kaže: »U duhu osnovnog zadatka, naša Armija produžiće brzo nastupanje ka zapadu sa neposrednim ciljem ovlađivanja Viroviticom i izbija-nja do linije Đurđevac—Bjelovar«.¹⁵⁷

Istog dana u 21.00 sat štab 10. korpusa izdaje svoju zapovijest str. pov. broj. 42, u kojoj, uz ostalo, kaže:

»Naš korpus ima zadatak, da u sadejstvu sa jedinicama XII korpusa likvidira Suhopolje i Viroviticu.

Prema posljednjim podacima, neprijatelj drži kao stalnu posadu u Virovi-tici jednu bojnu ustaša i delove 5. Donskog puka. Verovatno je da je tokom zadnjih dana pridobilo nešto neprijateljskih snaga sa istoka. Pored toga zaštitni neprijateljski delovi drže liniju: Radotić (k. 238) — s. Jasenik—Tromeđak—Golo Brdo—Sv. Đurađ—Sv. Trojstvo.

U cilju izvršenja prednjeg,
NAREĐUJEMO:

1. 32. Divizija:

1. — Ima zadatak, da u sadejstvu sa 36. divizijom likvidira Suhopolje, a potom da se sa manjim delom snaga zaštiti sa pravca Cabune, u koliko do tog vremena cela komunikacija Slatina—Cabuna ne bi po 36. diviziji bila očišćena od neprijatelja, a masom divizije da napadne Viroviticu sa istočne strane.

Sa jednom brigadom smeniće 22. ov. m. do 4 sata jedinice 16. divizije na položajima južno od s. Zubrice i Pčelića.

Napad na Suhopolje izvršiće divizija sa tri brigade a jednu brigadu uputiće u korpusnu rezervu na raskrsnici puteva kod rib-njaka, 2,5 km. j. ist. od naslova »Tromeđak« tako, da ista do 20 časova 22. ov. m. bude na svome mestu.

Štab divizije pri napadu na Suhopolje (u) s. Suhop. Borovo (južne kuće u blizini k. 202), a potom po potrebi.

Desno održavati vezu sa 36, a levo sa 16. divizijom

Početak napada 22. ov. m. u 21 čas.

2. 33. Divizija:

2.-22. ov. m. do pada mraka izbija na otek Kozja gl. (isključno) — Golo Brdo (k. 223)-k 236 očišćivši pred sobom neprijateljske zaštitne delove na ovom pravcu.

Potom će sa jednom brigadom, u sadejstvu sa jedinicama 16. divizije, napasti Viroviticu sa severozapadnog pravca između cesta Virovitica-Šp. Bukovica i Virovitica-Barč (ove ceste zaključno) sa zadatkom da prodre u grad i likvidira posadu. Sa dve brigade zauzeće za odbranu stare položaje Crvene armije (Misli se na pješ. puk 233

¹⁵⁶ VII, tom XI, knjiga 3, dok. 58, str. 349-350.

¹⁵⁷ VII, tom XI, knjiga 3, dok. 60, str. 308.

divizije koji se nalazio u Virovitici i Pitomači za vrijeme obrane virovitičkog mostobrana. —R. B.) na liniji: kanal 3,5 km. sev. zapadno od Virovitice—s. Korića—Kobna Zemlja—Rastova Voda—k. 203—k. 236, u cilju sprečavanja intervencije sa pravca Sp. Bukovica i s. Lozan. Desna granica položaja: Odžin P.

Desno održavati vezu sa brigadom 16. divizije koja će napadati sa otseka Sv. Đurađ—Kozja Gl. (zaključno) na liniji: Kozja Gl.—k. 125—Ciglena—Cesta.

22. ov.m. do 21 čas ima da bude brigada određena za napad na svome polaznom položaju na otseku: raskrsnica puteva 600 metara sev. ist. od k. 132.—k. 117 (na cesti Virovitica—Barč) spremna za napad kao i brigade određene za odbranu na svojim položajima.

Napad na Viroviticu potpomagaće artiljerija 16. divizije, u kome cilju javiće se štabu divizije jedan artiljeriski osmatrač-oficir u cilju korekture vatre i potpomaganje pešadije artiljerijom.

Početak napada narediće se telefonom. Napadu prethodi artiljerska priprema napada.

Štab divizije za vreme napada na Viroviticu u grupi kuća 200 m. sev. od k. 223 ...

Štab korpusa (Operativni dio) biće kod lugarnice na raskrsnici puteva 3 km. j. zap. od Sv. Đurađa (k. 205) na putu Lončarica—Virovitica.

7. — Prijem zapovesti potvrditi

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:
Ivan Šibi

Komandant:
general-major
Mate Jerković.¹⁵⁸

Na dan 23. 4. 1945. u 13.30 sati Štab 3. armije izdaje naređenje štabovima 36. i 32. divizije, o čemu obavještava i štab 10. korpusa, da su 16. i 33. divizija — radi napada na Viroviticu — izbile do linije Sv. Trojstvo—Kozjak—Golo Brdo—Tromeđa, sa koje kreću u napad na Viroviticu. 32. divizija dobiva naređenje da najpovoljnijim pravcem odmah krene na sektor Virovitice i da pojača napad 33. divizije na Viroviticu. 36. divizija preuzima sektor 32. divizije; s. Kusanje, s. Lukovac, Slana Voda, s. Hum-Varoš, s. Mačkovac.

Štab 3. armije 23. aprila 1945. u 13.00 sati obavještava Generalštab JA o stanju na frontu i daljnjem planu Armije. U izvještaju se o tome kaže:

»Po ovladavanju Viroviticom, nameravamo težište naše ofanzivne aktivnosti usmeriti u pravcu Bjelovara u cilju likvidacije tog centralnog neprijateljskog uporišta na našem pravcu, čime bi se stvorila mogućnost za dejstvo po unutrašnjim pravcima ka Koprivnici, Križevcima i prema Zagrebu. Dalje prodiranje sa glavninom snaga Podravinom pravcem: Virovitica-Koprivnica-Varaždin, već sada nailazi na sve organizovaniji otpor jačih neprijateljskih

¹⁵⁸ VII, tom. XI, knjiga 3, dok. 61, str. 312-315.

snaga: kozački korpus (15. kozački konjički — R. B.) od tri divizije, ostatak 11. Luftwafe divizije (avijacijsko pješadijska — R. B.), Kamrgrupe Englbrecht (borbena grupa »Engelbrecht« - R. B.) ostatak II ustaškog stajaćeg zdruga što u stvari znači obezbeđenje osetljivog boka neprijateljske grupacije u rajonu Varaždina.

Istovremeno ćemo pomenute dve divizije (12. i 40. 6. udarnog korpusa — R. B.) iz prostora Pakrac—Daruvar orijentisati na liniju Čazma—prema Bjelovaru, kao istureno obezbeđenje sa pravca Križevci—Ivanić Grad.

Bilo bi stoga važno da desno krilo I Armije koje već preuzima prostor Pakraca (XV korpus), odmah obuhvati i prostor Garešnice...

Za brže i sa manje žrtava dalje prodiranje, molimo da nam se stavi na raspoloženje bataljon tenkova kako je to predviđeno, tim prije što sa artiljerijskom municijom sve više oskudevamo...

XVII diviziju trebalo bi odmah uputiti u sastav Armije, da bismo mogli imati bar jednu diviziju u rezervi i postepeno izvlačiti jednu po jednu diviziju iz prve linije, zbog odmora, sređivanja i popune što je neophodno potrebno obzirom na neprekidne pokrete, borbe i zamorenost jedinica.

Neprijatelj na pravcu svog nastupanja sistematski ruši komunikacije i objekte na njima. Preduzimamo sve za brzo osposobljavanje pozadinskog saobraćaja.¹⁵⁹

U borbama jedinica 3. armije od 22. do 27. aprila 1945. g. u izvještaju Štaba Armije poslanog Generalštabu JA piše da su jedinice 10. korpus i 16. divizije u svom napredovanju k Virovitici s juga zauzele uporno branjene dominirajuće visove kod Virovitice i nastavile pritisak na samu Viroviticu.

Štab 10. korpusa depešom,¹⁶⁰ broj 207 od 23. aprila 1945. g., obavještava štab 3. armije da su na sektoru Virovitice očišćena sela Sv. Trojstvo i Sv. Đurađ i da će napad na Viroviticu uslijediti uvečer, da je neprijatelj protunapadom odbacio 32. diviziju iz sela Suhopoljskog Borova, da se vrše pripreme za ovladavanje Pčelicom uz sadejstvo artiljerije 36. divizije, da je primijećeno povlačenje neprijateljskih dijelova k Špišić Bukovici i da je komandant 32. divizije major Petar Biškup Veno teško ranjen.

Istog se dana iz depeše štaba 3. armije¹⁶¹ Štabu 10. korpusa vidi da su 36. i 51. divizija u nastupanju jer se neprijatelj povlači, da su oslobodile selo Budakovec i primiču se Suhom Polju kojim trebaju istog dana popodne ovladati. U depeši se inzistira da 10. korpus i 16. divizija energično napadnu Viroviticu i u toku noći je oslobode. Konačno u depeši 213 od 23. 4. 1945. Štab Korpusa izvještava Štab 3. armije da je 32. divizija u 20 sati ovladala Pčelicom i Suhopoljskim Borovom i da je napad na Viroviticu počeo.

Radi rasterećenja Virovitice, neprijateljsko je komandovanje okrenulo jače snage 5. ustaško-domobranske i 1. hudiva, čije se sjedište nalazilo u Bjelovaru i Čazmi, na pravac s. Pavlovac, s. Velika Pisanica, s. Bačkovac. Iz Banove Jaruge je 181. njemačka divizija doprla do Garešnice i zatim manjim snagama produžila do rijeke Ilove i dalje prema Sokolovcu. U pokretu su se nalazile 1. bojna 20. pukovnije 1. hudiva prema Samarici, iz sela G. i D. Narte je 1. bojna

¹⁵⁹ VII, tom. XI, knjiga 3, dok. 68, str. 336-337.

¹⁶⁰ AVII, reg. br. 11,-11-1, k. 295.

¹⁶¹ AVII reg. br. 11-12-1, k. 295.

24. pukovnije doprla do s. Bereka, odakle produžava nastupanje prema Popovcu. U V. Pisanici neprijatelj se ukopao frontom prema Bubnju.

Štab 10. korpusa, depešom broj 208 od 23. aprila 1945,¹⁶² izvještava Štab 3. armije da su snage 5. ustaško-domobranske divizije od Bjelovara izbile na liniju: V. i M. Pisanica — s. Drljanovac i u s. Nova Rača, Međuraća i N. Ploščica, da iz Podravine preko s. Bačkovice i s. Ribnjačke nastupaju neprijateljske snage neutvrđene jačine i sastava prema s. V. i M. Pisanici, te da neprijatelj po svemu sudeći namjerava nastupati prema s. Bubnju.

U toj situaciji naređeno je 12. diviziji da iz Daruvara odmah krene preko Grubišnog Polja u pravcu V. Grđevca radi napada i odbacivanja neprijatelja na zapad. Divizija je pravcem Grubišno Polje — s. G. Kovačica — s. Čađavac krenula u napad na položaje 5. ustaško domobranske divizije.

Jedinice 40. divizije smijenila je 42. divizija 1. armije.¹⁶³

Štab 10. korpusa, depešom broj 217 od 24. aprila 1945, izvještava Štab 3. armije da je toga dana ujutro neprijatelj počeo dovlačiti pješadiju i konjicu od Pitomače i Špišić Bukovice, gdje se prikupilo oko 1.000 vojnika, da se u vezi s nastupanjem jačih snaga neprijatelja iz Bjelovara i Međurića može pretpostaviti da on ima krupnije namjere i da se 32. divizija povlači sa sadašnjeg prostora i rokira na lijevo krilo 33. divizije u rejon s. Gakova, s. Cremušine, s. Šibenika, s. Zrinske, čime se povezuje s desnim krilom 12. udarne divizije, koja izbija na zadani joj prostor.¹⁶⁴

Na dan 24. aprila 1945. godine Štab 10. korpusa izvijestio je Štab 3. armije da je oko 200 kozaka, uz jaku podršku artiljerije, u 14.00 sati napalo 1. brigadu 33. divizije na liniji k. 223—236 i da su je nakon dvosatne borbe potisnuli za 1 km unatrag na Dugu Račku—Malu kosu i da su 3. brigada 32. divizije i 2. i 3. brigada 33. divizije u protupanadu zauzele kote 223 i 226, dok je kotu 203 neprijatelj sam napustio. Divizija je zaposjela ranije položaje. Tada je 32. divizija zaposjela liniju k. 236, Tromedačak — k. 168—k. 239—k. 208—s. Topolovica—k. 162 zaključno, i gubici jedinica bili su 20 mrtvih i 38 ranjenih.

U žestokim borbama oko Suhog Polja i Pčelića je 32. divizija imala 21 mrtvog i 210 ranjenih boraca. Poginulo je 119, a ranjeno 210 a zarobljeno 8 neprijateljskih vojnika, te zaplijenjeno 2 puškomitraljeza, 12 pušaka, 16.000 metaka, 2 pištolja. Uprkos tim gubicima i napornu maršu do Bilogore, moralno osnažena Divizija je bila odmah spremna za još jače borbe.

Štab 3. armije je 24. aprila 1945. god. naredio 16. i 36. diviziji da pod svaku cijenu treba osloboditi Viroviticu u noći 24/25. aprila 1945. i za početak napada odredio 19 sati 24. 4. 1945. s jakom artiljerijskom podrškom. Istog je popodneva Štab 10. korpusa obavijestio Štab Armije da je neprijatelj u protunapadu probio položaje 33. divizije na liniji Kozja Glava; da će napasti s dvije brigade radi vraćanja izgubljenog položaja, dok će 32. divizija s dvije brigade bočno pritisnuti od sela Jasenika preko Zidina na Špišić Bukovicu, s. Topolovicu - k. 239, radi zaštite od neprijateljskih snaga koje nastupaju od s.

¹⁶² Vidi depešu br. 208 od 23. aprila 1945. štabu 10. korpusa od 1. armije - AVII, reg. br. 11-12-1, k. 295.

¹⁶³ AVII, reg. br. 11-11-1, k. 295.

¹⁶⁴ AVII, reg. br. 11-14-1, k. 295.

Bubnja u pravcu s. Šibenika i iz s. M. Grđevca u pravcu s. Topolovice i da će se Štab 10. korpusa nalaziti u s. Lončarici.

Depešom broj 143 od 24. 4. 1945. u 08.30 sati, Štab 3. armije zahtijeva od Štaba 10. korpusa da hitno prebaci 32. diviziju i sa obje svoje divizije — s osloncem na greben Bilu - čvrsto presiječe odstupnicu neprijatelju na pravcima povlačenja: Špišić Bukovici—s. T. Gracu—s. Turnašici, da jednim dijelom snaga izbije prema Turskim grobovima odakle treba da dalje djeluje u zapadnom i jugozapadnom pravcu.

U to je vrijeme 12. udarna divizija već započela borbu s neprijateljem u V. Pisanici.

Neprijatelj se u Virovitici uporno branio. Dobio je i pojačanje iz Pitomače, pa su postignuti samo lokalni uspjesi. U toku 25. aprila 1945. razvile su se žestoke borbe u Virovitici uslijed našeg bočnog napada s juga i frontalnog napada na liniji Drava—Dijelka—Rezovac. Ta je linija do mraka probijena na lijevom krilu zauzećem Lukačkog Budrovca, Brezova Polja, Gornje Bazje, Turanovca, Dijelke, Ade, Terezina Polja i Zrinja. Neprijatelj se na tom sektoru užurbano povukao prema Pitomači. Taj je uspjeh natjerao neprijatelja da brzo napusti Viroviticu u koju su padom mraka na juriš ušle jedinice 36. divizije i nakon kraćih uličnih borbi oslobodile grad. U toku borbe kod Podravske Slatine i Virovitice u borbama se naročito istakao 13. pješadijski puk iz 11. bugarske divizije, pod komandom pukovnika Joskova.

Glavne snage 1. hudiva i 5. ustaško-domobranske divizije potisnule su 12. udarnu diviziju na liniju Kovačević Brdo—centar v. Barne—s. Krševine—raskršće u Grubišnom Polju.

Nakon protunapada 25. 4. 1945. na liniji Golo brdo—k. 203, 2. brigada 32. divizije goni neprijatelja koji se povlačio te dobio zadatak da mu na pravcu Jasenik—Zidine presiječe odstupnicu i uništi dio njegovih snaga. Brigada je zaustavljena na k. 207. Iste noći u 23.25 sati 1. udarna brigada 32. divizije napada na 1. i 3. satniju 2. bojne 5. hrvatske udarne divizije u M. Grđevcu. Nakon dvoiposatne borbe neprijatelja protjeruje s položaja u G. Kovačici. Ustaše su imale 25 mrtvih, 40 ranjenih i 2 zarobljena. Zaplijenjeno je: 2 laka mitraljeza, 1 teški mitraljez i druga vojna sprema. Vlastiti gubici: 4 ranjena.

Tim uspjehom su se jedinicama 32. divizije otvorili položaji: 2. brigadi k. 228-trig. toč. 232; 4. udarnoj brigadi: trig. toč. 232-k. 195 i 1. udarnoj brigadi: k. 195. i istočni dio s. M. Grđevca.

Gubitak Virovitice stajao je neprijatelja 61 mrtvog, 115 ranjenih i 2 zarobljena, a njegove jedinice — gonjene u stopu od naših divizija — odstupile su na ranije pripremljenu obrambenu liniju: Drava—St. Gradac—Radotić (kota 238)—Bogaz (k. 228)—s. Brzaja—s. Zrinska—s. V. Barne—s. Grubišno Polje i prema prvoj armiji na rijeci Ilovi. Na toj liniji neprijatelj je upućivanjem 1. hudiva i 5. ustaško-domobranske udarne divizije pokušao zadržati dalje napredovanje 3. armije.

Ispred 3. armije našle su se neprijateljske jedinice: 15. kozački korpus s tri divizije (oko 15.000 ljudi). Na bilogorskom sektoru 5. ustaško-domobranska divizija (oko 5.000 ljudi) i 1. avijacijsko-pješadijska divizija, te 22. njemačka divizija (oko 5.000 ljudi) — ukupno oko 25.000 neprijateljskih vojnika.

Njihov raspored pred frontom nastupanja 3. armije bio je: od Novog

Marofa do Brzaje 1. kozačka njemačka divizija; od Zrinske do V. Barne 5. ustaško-domobranska divizija; od Grubišnog Polja do V. Zdenaca 1. hudiv; od Hercegovca do Garešnice 370. puk njemačke 369. »Vražje« divizije. Osim tih jedinica na tom sektoru istočno od Bjelovara nalazili su se i dijelovi njemačke 11. avijacijsko pješadijske divizije.

Štab 3. armije, 26. 4. 1945. u 10.30, izdaje zapovijest u kojoj, uz ostalo, stoji:

»U vezi naređenog rokiranja I Armije više u desno (Misli se na prebacivanje 11. udarne divizije 1. armije u prostor Grubišnog Polja kod s. Male Barne gdje se nalazi 12. udarna divizija 3. armije. — R. B.), zona daljeg nastupanja naše Armije biće od Daruvara pa južno do ceste Daruvar—Bjelovar uključivo. U vezi s tim, obzirom na zajednički plan I i naše Armije u cilju izvršenja daljnjeg zadatka

NAREĐUJEMO

...2.) X Korpus

Sa svojim snagama napada neprijatelja opštim pravcem greben Bilogore, šireći se u desno do LI divizije, a u levo do linije 1—2 km južno od same linije grebena. *Na taj način ima se ostvariti brzo prodiranje samim grebenom neovisno od situacije levo i desno* da bi se, tako koristeći dominantan teren, ugrožavale neprijateljske snage koje se nalaze u prostoru glavnih komunikacija ka Križevcima i Bjelovaru i time obuhvatale. Po stepenu samog prodiranja grebenom zabacuje izvestan deo snaga bočno sa kojima likvidira uporišta koja bi zadržavala nastupanje levog krila LI divizije, a to čini prema potrebi i u levo (južno).

3.) XII divizija

Iz prostora V. Barn. Vinogradi—Cremušina (na koji se odmah postaviti - prebačena iz s. Mala Barna - R. B.) nastupa južnim padinama Bilogore održavajući u desno vezu sa X Korpusom, a u levo sa XVI divizijom na liniji s. Zrinska (centar sela)—Bačkovica š. (zaključno)—Orovački vinogradi—s. Letičani na komunikacije —Đurđevac—Bjelovar.«¹⁶⁵

Štab 10. korpusa, depešom broj 81 od 24. aprila 1945. godine¹⁶⁶ naređuje Štabu 33. divizije da izvrši sve pripreme za nastupanje radi ovlađivanja linijom: cesta pola kilometra južno od sela Lozan—k. 144—Radotić brdo (k. 238)—k. 235—k. 278—Bogaz (k. 228) zaključno, a depešom 41 od 26. aprila¹⁶⁷ Štabu 32. divizije da izvrši sve pripreme za nastupanje radi zauzimanja linije Bogaz (k. 228) isključno—Kruškovac—s. Brzaja—k. 204—k. 202—4195—s. M. Grđevac uključno.

27. IV. 1945. god. u 3.15 sati 32. divizija 3. brigadom napada manje snage 5. ustaško-domobr. divizije u s. Brzaji. Nakon kraćeg otpora neprijatelj se povlači u pravcu s. Kruškovac i s. Javorovac. Treća brigada je ovladala Brzajom i k. 204. Neprijatelj, koji se iz Brzaje povukao prema sjeveru zauzeo je položaje za obranu između k. 224 i k. 228 (Bogaz), budući da se preko kote 228 nije mogao povući, jer su nju zaposjele jedinice 33. divizije.

¹⁶⁵ VII, tom XI, knjiga 3. dok. 77, str. 369-370.

¹⁶⁶ Vidi AVII, reg. br. 1-6, k. 1209.

¹⁶⁷ Vidi AVII, reg. br. 19, 6-1, k. 295.

U Brzaji je neprijatelj imao 7 mrtvih i 12 ranjenih, a 3. brigada 32. divizije 1 mrtvog i 16 ranjenih boraca.

Istog dana ujutro dvije brigade 16. divizije *preuzele su položaje na liniji: trig, toč. 232—k. 195—M. Grđevac*, pa su 1. i 4. udarna brigada bile slobodne da krenu za 2. brigadom u pravcu k. 228 (Bogaz). Na koti 224 nalazili su se odsječeni jači dijelovi neprijateljskih snaga. Druga brigada je napadala sa sjeverne i južne strane, ali uslijed jake vatre i nadmoćnosti neprijatelja, napad nije uspio. Brigada se nakon toga sređivala i pripremala na novi napad. Taj trenutak neprijatelj je iskoristio i preko kote 228 probio se u selo Sedlaricu. Gubici neprijatelja: 16 mrtvih i nepoznat broj ranjenih.

Gubici 2. brigade: 10 mrtvih i 35 ranjenih. Na dan 27. aprila 1945. položaj jedinica 33. divizije nalazio se na liniji: Gradina—sjev. padine k. 245—Skres—k. 231—k. 227—k. 273—k. 228. U toku dana neprijatelj je žestoko napadao na sve položaje jedinica. Naročito se okomio na položaje 1. brigade; k. 272—228 (Bogaz). Brigada je u toku dopodneva uspjela odbiti 7 neprijateljskih juriša, ali u 12 sati je neprijatelj jačine 400 vojnika opkoljenih na koti 224 - uspio odbaciti bataljon 1. brigade s kote 228 i probiti u pravcu Sedlarice. Pola sata kasnije jedinice su ponovo ovladale tom kotom.

Toga dana u 22 sati jedinice 16. divizije smijenile su dijelove 33. divizije na liniji položaja Gradina—k. 245—Skres—k. 231—227, a zatim je Divizija poma knuta u pravcu sjeverozapada. Treća brigada 33. divizije zaposjela je s. Sječicu i k. 224.

Druga brigada 33. divizije 28. 4. 1945. u 01.00 sati napala neprijatelja na Karšanju (trig, toč, 202) i zauzima ga. U 05.00 sati neprijatelj uzvraća protunapadom s Velikog Brda i iz pravca Karšanja. Brigada je prisiljena povući se na polazni položaj, k. 273. Dok je 2. brigada napadala Karšanj, 3. brigada je nakon dvosatne žestoke borbe ovladala Otrovanskim Bregom. Potpomognut jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom neprijatelj izvodi protunapad i odbacuje 2. brigadu s Otrovanskog Brega. Brigada se povlači na svoje polazne položaje.

Istog dana 1. udarna brigada 32. divizije zaposjeda liniju: k. 262—454—trig, toč. 288 (Vis); 4. udarna brigada drži liniju: 288 (Vis)-k. 257 (Turski grobovi). 2. brigada ima zadatak da preko k. 228 (Bogaz) ovlada grebenom Turski grobovi—k. 255—k. 248—k. 233. Neprijatelj se nalazi na k. 233 z. od s. Brzaje.

Osječka brigada 12. udarne divizije preuzima položaje 3. brigade 32. divizije i ima zadatak zaposjesti k. 205 i skupa s 2. brigadom 32. divizije i k. 233 (Javorovac) nakon što protjera neprijatelja s nje. Oko 13 sati napad na k. 233 zbacuje neprijatelja s kote i on se povlači prema s. Čađavcu. U toj borbi neprijatelj ima 10 mrtvih i nepoznat broj ranjenih, među kojima i dva oficira.

Vlastiti gubici: 1 mrtav i 5 ranjenih.

Nakon osvajanja te kote 3. brigada 32. divizije zauzima položaje na liniji: Grabička Kosa-k. 153, a 4. udarna brigada: k. 153-k. 257-k. 288 (Vis). Dana 28. 4. 1945. god. u 20 sati nepoznata njemačka jedinica s oko 200 ljudi napada bataljon 4. udarne brigade na k. 288 (Vis) i odbacuje ga s nje. Neprijatelj ostaje na Visu. Njegovi gubici u toj borbi su nepoznati, a vlastiti su: 4 mrtva, 16 ranjenih i 3 zarobljena borca.

Štab 3. armije 28. 4. 1945. u 11.15 izdaje zapovijest iz koje se vidi da »neprijatelj uporno nastoji da zadrži naše dalje nadiranje pribjegavajući frontalnoj obrani na liniji Pitomača-D. Polje-Hercegovac-Garešnica.

U toku prošle noći, jedinice X. Korpusa izvršile su uspješno proboj neprijateljske obrane i zauzele važan i dominantan položaj Vis (k. 288), što predstavlja vidan klin u neprijateljskoj odbrani (Vis su 29. aprila 1945. zauzele 1. brigada 32. i 1. brigada 33. divizija, a poslije ga posjele jedinice 33. divizije — R. B.).

U cilju izvršenja našeg osnovnog zadatka pred nas se postavlja: ne prihvatiti frontalnu borbu već probiti neprijateljsku odbranu, zaokružavajući neprijateljske otporne centre i prodirati dalje sa ciljem da se Bjelovar što prije likvidira.

Neprijateljske kozačke snage u Podravini prodorom preko Bilogore zaobilaziti - obuhvatiti...

2.) XII divizija

Odmah će po prijemu ove zapovijesti sa dosadašnje prostorije (s. Cremušina—s. V. Barn. Vinogradi — R. B.) hitno krenuti i smjeniti desno krilo XXXVI divizije od Lozana (isključno) do Radotić brda (zaključno) sa dve brigade, a sa jednom brigadom u Špišić Bukovici u rezervi.

3.) XXXVI divizija

Rokiraće se u lijevo tako, da obezbeđuje desni bok X. Korpusa od Radotić Brda (isključno) do Dugačke Kose južno od M. Crešnjevica (zaključno), vršeći pritisak na neprijatelja u prostoru Turnašica—Crešnjevica.

Ako bi neprijatelj pokušao iz Pitomače ka Virovitici napasti ga bočno u tom pravcu sa svom silinom.

4.) X Korpus

Sa svim svojim snagama ima zadatak da produži dalje prodiranje grebenom Bilogore sa ciljem da izbije do komunikacije Bjelovar—Koprivnica, obezbeđujući se u desno, a levo održavajući vezu sa XVII divizijom.

5.) XVII divizija

Ima zadatak da sa linije Brzaja—Turski grobovi (sve zaključno) iskorišćujući prodor X. Korpusa prodire opštim pravcem Bačkovica—Bedenik—Bulinac, šireći se u desno do linije: s. Ravneš—s. Orovac, a u levo: do p. Grebenska—p. Bačkovica—p. Račačka, održavajući u desno vezu sa X. Korpusom, a u levo čvrsto sadejstvujući sa XVI. divizijom.

Po zauzimanju naročito važnog uporišta Bulinac, potpomaže likvidaciji V. Pisanice, pa kada ova bude likvidirana okreće front u severoistočnom pravcu i nastupa dalje ka Bjelovaru opštim pravcem: s. Orovac—s. Markovac sa ciljem, da izbije brzo na komunikaciju: Grđevac—Bjelovar između šume Lug i s. Letičani šireći se u lijevo do desne granice XVI divizije, a u desno prema potrebi. Na taj način obuhvata i napada Bjelovar sa sjeveroistočne strane.«¹⁶⁸

U rasporedu obrane neprijatelja Vis je imao vrlo važan položaj. Uporna borba oko njega vođena to najbolje potvrđuje, jer je samo za obranu te kote neprijatelj žrtvovao oko 20 mrtvih, 30 ranjenih vojnika, dok su brigade 32. i 33. divizije imale jednog mrtvog i 11 ranjenih boraca.

¹⁶⁹ VII, tom XI, knjiga 3, dok. 90, str. 414—415.

U borbama na pravcu nastupanja 32. divizije neprijatelj je imao ukupno 197 mrtvih, 2 mrtva oficira, 292 ranjenih i 10 zarobljenih vojnika.

Gubici 32. divizije bili su: 38 mrtvih, 198 ranjenih i 3 zarobljena borca.

Na bilogorskom sektoru 30. aprila 1945. je nakon žestokih noćnih borbi 17. divizija probila neprijateljsku obranu s. Bačkovicu, s. istočni dio s. Bedeničke i prodrla u s. Cađavac.

Jedinice 10. korpusa, djelujući na centralnom dijelu Bilogore, nailazile su na žilav neprijateljski otpor. U zoru 30. aprila 1945. jedinice su izbile na liniju:

33. divizija: Dugačka kosa (isključno)—k. 202—k. 244—Gašparov Brijeg (k. 243) do potoka Kozarevca, sa Štabom Divizije na Turskim grobovima;

32. divizija: Bilo—Mladine istočni dio s. Šandrovca—sjeveroistočni dio s. Pupilice—Dugačka (k. 207) — južni dio s. Ribnjačke, sa Štabom Divizije u Ribnjačkoj.

Štab Korpusa prati napredovanje divizija i po mjeri njihova nastupanja premješta svoje mjesto komandovanja. Tako dolazi u s. Brzaju.

Prilikom tih premještanja jedinice Korpusa imale su 9 mrtvih i 32 ranjena borca.

Istog dana Štab Korpusa, depešom 245, izvještava Štab 3. armije da su jedinice tokom dana dalje napredovale i zauzele liniju: k. 292, (južni dio) sela M. Crešnjevica-k. 244-Motvice (k. 149)-Torine-s. Jesenik-Mladine-istočni dio sela Šandrovca, sjev. istočni dio Pupilice-k. 186 (na Dugačkoj kosi)-južni dio sela Ribnjačke—Jazapčine, da je u toku borba za k. 143 i 210 sjeverno od s. Bedeničke, da je na desnom krilu u toku smjena jedinica 32. divizije i 36. divizije i da se pred frontom napredovanja Korpusa nalazi 11. avijacijsko-pješadijska divizija koja ima zadatak braniti liniju Zid—Trklje—s. Šandrovac—s. Kašljavac (Sve te podatke dao je zarobljeni komandant 21. lovačkog puka potpukovnik Fröch).

Već depeša br. 246 pokazuje novo stanje.

Motvice (k. 149) i grupu kuća između sela M. Crešnjevica i Kozarevca, očistila je 33. divizija, a Štab Korpusa se premjestio u selo Ribnjačku. Iz depeše br. 247 Štaba Korpusa vidi se da su 30. aprila jedinice Korpusa vodile borbu na liniji: s. Kozarevac—Motvice i s. Pupilica—južni dio sela Ribnjačke-k. 143 i k. 186, i da su u toku noći 30. aprila, u susret 1. maju 1945. nastupale da ovladaju linijom: Torine-Trklje-Zid-Bilo-Paulovac-Kostajnik-Zakletišće-s. Šandrovac-s. Pupilica.

U borbama je od 16./30. aprila 1945. 10. korpus imao 96 poginulih, 414 ranjenih i 24 nestala borca. Od oružja izgubljeno je 1 teški bacač, 3 puškomintraljeza i 19 pušaka.

U toku 30. aprila na frontu u Podravini razbijena je obrana neprijatelja na liniji: s. Vukosavljevica—Turnašica—Sedlarica i V. Crešnjevica. Jedinice 36. i 51. divizije na juriš su zauzele jako branjena uporišta: Pitomaču, Kladare, Dinjevac, Grabrovnice, Prugovac i Kloštar Podravski.

17. divizija nastavlja napredovanje općim pravcem Bedenik-Bulinac.

Od zarobljenog potpukovnika Fröcha saznalo se da se ispred fronta 10. korpusa od s. Zida do s. Kašljeva nalazi još i 2. kozačka divizija 15. konjičkog korpusa.

ZAVRŠNE BORBE - U SUSRET POBJEDI

(maja 1945)

Sekc. Bjelovar, Čazma, Čakovec, Đurđevac, Ptuj 1:100.000

U toku 1. maja 1945. godine jedinice Korpusa produžavaju napredovanje. Na odsjeku Trklje—Zid—Bilo—k. 264—Paulovac (isključno) nastupa 33. divizija, a 32. divizija na odsjeku Paulovac (zaključno) — Koštajnik—Zakletišće (k. 268).

Nakon ogorčenog otpora jedinice 32. divizije, u sadejstvu 2. brigade 33. divizije, odbacile su jednu bojnu ustaša 24. pukovnije 5. ustaške udarne divizije ojačanu sa 150 Nijemaca iz 11. zrak. pješ. divizije s Paulovca i Zakletišća i 2. maja 1945. god. u 2 sata potpuno ovladale tom linijom. Gubici Korpusa u toj borbi bili su 30 mrtvih i 89 ranjenih.

Na dan 1. maja 1945. godine, Štab 3. armije izdaje zapovijest u kojoj, među ostalim piše:

»Sjajnim prodorom naših jedinica noćas, razbijena neprijateljska odbrana na čitavom frontu naše Armije. Sve naše jedinice preduzele su već dalje nastupanje.

U ovoj, od istorijske važnosti, situaciji, prema najnovijoj zapovijesti Vrhovnog Komandanta Maršala TITA, naša Armija ima zadatak:

Daljeg munjevitog prodiranja i nastupanja ka Zagrebu i dalje, takvom brzinom, da se neprijatelju ne dozvoli više obrazovanje ma kakve nove obrambene linije; svaki neprijateljski pokušaj u tome smislu, skršiti po svaku cijenu...

2.) X Korpus

Ima zadatak da najenergičnije produži dalje nastupanje grebenom Bilogore i što prije izbije na komunikaciju Koprivnica—Križevci u visini s. Rijeka—Sokolovac.

Pod komandu Štaba X Korpusa za izvršenje ovog zadatka stavlja se, u operativnom pogledu, 12. udarna divizija, kojoj će Štab Korpusa izdavati sve zadatke.

Po izbijanju X Korpusa na komunikaciju Đurđevac—Bjelovar (a po potrebi i ranije) Štab Korpusa brzo orjentiše jednu (od tri) diviziju koja će napasti na Bjelovar sa sjeverne strane, a sa ostalim produžiti brzo na prvu napred navedenu komunikaciju. U koliko bi u međuvremenu Bjelovar već bio likvidiran, tu diviziju, prema potrebi, orjentisati će na likvidaciju Koprivnice.

Prodorom X Korpusa grebenom Bila, ima se omogućiti izvođenje manevra prema Bjelovaru i Koprivnici i *razdvajanje* neprijateljskih snaga u Podravini i u Bjelovarskoj kotlini.«¹⁶⁹

Prvog maja 1945. god. u 23.20 satu Štab Korpusa izdaje zapovijest u kojoj jasno precizira zadatak dobiven od Štaba 3. armije:

»1.-33. divizija: 1. - Produžava nadiranje grebenom Bilogore opštim pravcem: Paulovac-Jabučnica (k. 277) - Duga greda-Dugi br. sa zadatkom da što prije izbije na liniju k. 255 (kilom, i po južno od s. Hampovice) — K. 268 — sjev. dio s. Višnjevac Livadka Š. (isključno), na kojoj se utvrditi. Svoj desni

¹⁶⁹ VII, tom XI, knjiga 3, dok. 90, str. 414–415.

bok osigurati zatvaranjem puteva koji iz s. Šemovci i Mičetinac izvode prema grebenu Bilogore sa manjim snagama.

Štab divizije s. Kegljovac.

2. — 32. divizija: 2. — Nastupa grebenom Bilogore iza 33. divizije u takvom rasporedu da po izbijanju čela njene kolone na Dugi br. može okrenuti front prema zapadu i po brigadama, potom produžava nadiranje, spuštajući se sa masiva Bilogore, na liniju Livadka (zaključno)-Lipe-Vel.Trojstvo-k. 226 (kilom, i po jugoistočno od Vel. Trojstva)—željez. pruga. Na označenoj liniji utvrditi se.

Štab divizije s. Malo Trojstvo.

3. — 12. divizija: 3. — ... Divizija ima zadatak da 2. ov. mj. u 5 sati sa svoje sadašnje prostorije izvrši pokret na prostoriju Sirova Katalena—Suha Katalena.

Štab divizija Sirova Katalena.. .«¹⁷⁰

Štab 10. korpusa 2. maja 1945. izvještava Štab 3. armije da su u 3 sata zauzeti Zakletišće i Paulovac i da jedinice Korpusa nadiru k Jabučnici (k. 277).

Istog dana, u 11.00 sati, glavnina 33. divizije kretala se grebenom Bilogore, pravcem Bilo—k. 264—Jabučnica (k. 277)—Duga Greda, s čelom kolone k. 277, dok je jedna brigada ostala u rezervi na Bilu.

Prodor prema Jabučnici djelo je 3. brigade, koja je na koti 272 razbila 150 ustaša i Nijemaca i protjerala ih u pravcu Malog Trojstva. Nakon toga su na pravcu daljeg nastupanja zabilježeni samo sukobi patrola prema Podravini. 32. divizija jednom brigadom izbija na liniju: desna obala Lipova potoka—k. 231 (3 km zapadno od Šandrovca), a ostale snage nastupaju prema s. Malo Trojstvo, s. Vrbica da bi stigle na liniju Livadska šuma—šuma Lipe—Šašnjata—(k. 226).

Toga dana u 15 sati Štab Korpusa izvještava da je 33. divizija u 12.30 sati čelom kolone naišla na otpor neprijatelja nepoznate jačine na k. 267 (1.5 km sjeveroistočno od sela Kegljevca) i da je borba u toku.

33. i 12. slavonska udarna divizija u 17 sati 2. maja 1945. g. prelaze cestu Durdevac-Bjelovar i zaposjedaju položaje Trnovka-M. Diklenica-sredina sela Curlovca—Višnjevac—Livadska š.

3. maja 1945. god. Korpus obavještava Štab 3. armije da je prilikom čišćenja sela Vrbice, M. Trojstva i Kegljevca zarobljeno 5 neprijateljskih milicionera i da je u 15.45 ustanovljeno da se neprijatelj nepoznate jačine utvrdio na visovima zapadno od komunikacije Hampovica—Bjelovar, da njemačka zrak. pješ. divizija, ojačana ustašama, drži visove sjeverno i sjeveroistočno od V. Trojstva i da je neprijatelj u toku dana bio aktivan samo oko tog sela.

Dalje, da 32. i 33. divizija drže položaje na liniji: k. 255 (1 km j. od sela Hampovice)—k. 268—Višnjevac—Livadska šuma—s. M. Trojstvo—s. Vrbica—Šašnjata—desna obala Lipova potoka, te da je 12. udarna divizija, na maršu grebenom Bilogore, čelom stigla kod k. 268 radi smjene 33. divizije na desnom krilu.

Nakon toga je Korpus prešao u napad da bi izbio na liniju: k. 255—Jabučeta—Trnovka (k. 237)—s. N. Diklenica—s. Curlovac—s. Malo Trojstvo—Šušnjata i likvidirao neprijatelja u selu Rakitnici i na visovima zapadno od tog sela.

¹⁷⁰ VII, tom XI, knjiga 3, dok. 92, str. 420-421.

Istog dana da su jedinice 10. korpusa, nezadrživo nadirujući grebenom Bilogore i izbivši na liniju: k. 255—k. 268 — Livadska šuma—šuma Lipa—Šašnjata (k. 226), očistile od neprijatelja sela Kegljovac, M. Trojstvo, Dominkovicu i Vrbicu i da je u tom vremenu 32. divizija odbila nekoliko protunapada neprijatelja.

Po noći, 3/4. maja 1945, neprijatelj se povukao prema Bjelovaru. Jedinice Korpusa presjekle su cestu Bjelovar—Đurđevac ovladavši Hampovicom (isključno) i V. Trojstvom na lijevom krilu i odmah počele napadati Kapelu i Plavnice gdje su se nalazili dijelovi 5. ustaško-domobranske divizije i 5 njemačkih četa.

Na podravskom su pravcu 36. i 51. divizija izbile pred Novigrad Podravski, a na pravcu Bjelovar jedinice 17. divizije vodile su borbu u istočnom dijelu Bjelovara.

4. maja u 3 sata, jedinice 33. divizije krenule su u selo Markovac gdje su se spojile s jedinicama 17. divizije. 3. brigada 33. divizije napala je na Plavnice. Stalnim protunapadima neprijatelj je sprečavao ulazak u selo sve do 19 sati istog dana kad ga je Brigada, uz pomoć 2. brigade 33. divizije, izbacila iz sela i zatim produžila prema selu Hrgovljanu gdje je stigla u 23 sata.

Na lijevom krilu nastupanja bila je 1. brigada 33. divizije 5. maja 1945. u 1 sat ušla u Bjelovar pošto je prethodno zaposjela selo Plavnice. Neprijatelj je već bio napustio Bjelovar. Jedinice su povučene u selo Hrgovljan, odakle su produžile prema komunikaciji Križevci—Koprivnica.

Korpus, u čijem je sastavu djelovala 12. divizija, u brzom je prodoru presjekao komunikacije Bjelovar—Đurđevac i nezadrživo nadirao općim pravcem s. Rakitnica—s. Gornji Križ—s. Lepavina i na širokom frontu stigao na cestu Koprivnica—Križevci između sela Velike Mučne i Carevdara.

Lomeći otpor neprijatelja kod sela Kapele jedinice 10. korpusa imale su gubitka od 21 mrtvog i 70 ranjenih, dok je 33. divizija u borbama od 22. aprila do 4. maja 1945. imala 82 mrtva, 314 ranjenih i 36 nestalih boraca.

Gubici neprijatelja bili su: 143 mrtva, 13 ranjenih i 2 zarobljena ustaše. Zaplijenjeno je: 5 puškomitraljeza, 21 puška, 1 pištolj i razni drugi materijal.

Štab 3. armije 6. maja 1945. god. izdaje zapovijest u kojoj se kaže:

»Posle razbijanja neprijatelja na prostoriji Bjelovar—Koprivnica—Sv. Ivan Zabno naša Armija nastaviti će brzo gonjenje 'ka prostoriji Varaždin—Novi Marof u cilju potpunog razbijanja neprijatelja i oslobođenja Varaždina i Zagorja. Prva Armija nastavlja brzo gonjenje potučenog neprijatelja ka Zagrebu ...

3. — X *Korpus* sa svojim divizijama (32. i 33.) nastupa opštim pravcem s. Kamešnica—s. Kalnik—s. Visoko da najkraćim pravcem izbije na prostoriju Gornji i Donji Brestovec (južno od Zlatara). Sa te prostorije produžava nastupanje i napada Zagreb: Sa jednom divizijom pravcem s. Slani Potok—Slene (1.035)—centar grada, a sa drugom divizijom pravcem Donja Stubica—Kraljev Vrh, da čim prije izbije na Savu i odsječe odstupnicu Zagreba kod s. Zaprešić.

4. — 12 *divizija* sa sadanje prostorije produžava što brže nastupanje preko pl. Kalnika opštim, pravcem Sredice—s. Jasenovo—Curlovac pa pošto pređe Bednju potpomaže likvidaciju Varaždinskih Toplica, potom produžava preko

komunikacije Varaždinske Toplice—Novi Marof u visini s. Seketina i postavlja se na prostoriju Greda-Petrijanec-Ladanje na taj način presiječe komunikaciju zapadno od Varaždina i prema razvoju situacije napada na Varaždin sa zapadne strane.«¹⁷¹

5. maja 1945. god. u 12 sati je glavnina snaga 12. udarne divizije odbacila neprijatelja s položaja jugozapadno od sela Sokolovca i izbila na cestu Koprivnica—Križevci na odsjeku sela Sokolovca i sela Lepavine. Na visovima iznad Sokolovca neprijateljski dijelovi još su pružali otpor. Na pravcu nastupanja 32. divizije, na sektoru sela Topolovac, neprijatelj je jačim snagama držao liniju selo Trnovac—s. Večeslavac—s. Povelic i dalje na jug oslanjao se na selo Rovišće.

U 21 sat situacija je bila slijedeća:

12. udarna divizija ostvarila je svoj dnevni zadatak napredovanja izbijanjem na liniju: selo Velika Mučna i Sokolovac;

32. divizija je poslije podne slomila otpor neprijatelja na liniji selo Trnovac—selo Večeslavac—selo Povelic i glavnim snagama izbila na odsjek selo Carevdar—selo Male Sesvete, pri čemu je, 3. bojni 24. pukovnije 5. ustaškomobranske divizije nanijela gubitke od 28 mrtvih i zarobila 18 ustaša, te zaplijenila 1 šarac, 1 teški mitraljez i 13 pušaka.

Vlastiti gubici Divizije: 1 mrtav i 13 ranjenih;

33. divizija bila je prikupljena u selu Domankuš. Štab Korpusa u selu Topolovac.

Petog maja u 23 sata 17. divizija oslobodila je Križevce. U isto je vrijeme 32. divizija izbila na komunikaciju Križevci—Varaždin kod sela Sv. Petar Orehovec. Po likvidaciji Križevaca 33. divizija rokira se u rajon s. Guščerovac, s. Dijankovec, s. Erdovec.

Borba u Križevcima bila je ogorčena. U njoj su Nijemci i ustaše imali 300 mrtvih i 100 zarobljenih.

Šestog maja su jedinice 32. i 12. udarne divizije bez zaustavljanja s linije s. Sokolovac—s. Caravdar produžile prema komunikaciji Varaždin—Križevci. U 18 sati je 12. divizija s jednom brigadom 32. divizije zauzela selo Glogovnicu i nakon toga krenula u selo Sv. Petar Orehovec. Na odsjeku s. Ivanec—s. Potočec—s. Majurec—Križevci neprijatelj je pružao jak otpor. Tada 32. i 33. divizija prelaze u opći napad.

Istog dana u 23.30 sati iz oslobođene Koprivnice Štab 3. armije šalje telegram štabu 10. korpusa naređujući da radi iskorištenja prodora k selu Sv. Peter Orehovec »orijentira« dio snaga još više k jugozapadu u visinu sela Fodrovca, kako bi se presjekla odstupnica neprijatelju iz Križevaca, budući da je već 1. armija presjekla cestu Križevci—Dugo Selo.

Također 6. maja Štab 10. korpusa prima ovu depešu od Štaba 3. armije:

»Danas je preko zagrebačkog radija objavljena predaje Zagreba jedinica Jugoslovenske armije što treba da usledi sutra ili prekosutra.

Ovu je predaju objavio dr Kumičić, koji je od Pavelića dobio upravu nad Zagrebom. Preduzmite sve mjere da na bazi te objave, kao i situacije na svim

¹⁷¹ VII, tom XI, knjiga 3, dok. 119, str. 508-510.

frontovima protiv fašističke Njemačke postignete predaju domobranskih i ustaških jedinica na vašem sektoru.«¹⁷²

Depešom broj 277 istog je dana odgovorio štab Korpusa izvještavajući da su se jedinice Korpusa, nakon razbijanja neprijateljskih položaja na liniji: s. Apatovac—s. Glogovnica—s. Ivanec—s. Majurec prikupile u širem prostoru Sv. Petra Orehovca, s. Kolarca, s. Miholjca, s. Gušćerovca radi sređivanja i daljeg napredovanja, te da je na osnovi proglasa radio-stanice Zagreb od 7. ovog mjeseca, odlučio 8. maja u 3 sata povesti Korpus direktno k Zagrebu pravcem Sv. Petar Orehovec—s. Sudovec—s. Bisag—s. Komin—s. Sv. Ivan Zelina—s. Sesvete—Zagreb.

Posavski partizanski odred, surađujući s 39. krajiškom, 28. slavonskom i 45. srpskom divizijom, 8. maja ujutro prelazi kolni most na rijeci Savi s južne strane i ulazi u Zagreb, a zatim kroz Frankopansku, Ilicu i Jurišićevu ulicu stiže do Radio-stanice Zagreb u Vlaškoj ulici, gdje uništava grupu neprijateljskih vojnika — ustaša koji su trebali uništiti Stanicu. Odred je u tim borbama imao 3 mrtva (Mato Češko, pomoćnik komesara čete, Stjepan Stach, vodnik i Josip Zarinčić, borac).

Istog dana je Radio-stanica bila osposobljena i pjevački zbor Odreda otpjevao je nekoliko borbenih pjesama. Zborom je rukovodio pomoćnik komesara Odreda Stjepan Papa.

U rane popodnevne sate, 9. 5. 1945. god. jedinice 10. korpusa umarširale su u oslobođeni Zagreb.

Izveštaj Štaba 3. armije Generalštabu JA o djelovanju potčinjenih divizija od 27. aprila do 7. maja 1945. godine, na kraju, glasi:

»Prema iskazima zarobljenika, neprijateljske snage imale su zadatak da po gubitku Srema i Slavonije uspostave odbranu na liniji r. Drava—Pitomača—Bogaz (k. 228), s. Brzaja—Grubišno Polje—r. Ilova—Banova Jaruga—r. Sava i da na toj liniji, dovlačenjem pojačanja iz područja Čazme i Bjelovara, zaustave dalji prodor naših snaga ka zapadu. Nemajući dovoljno snage za čvrsto posjedanje cele odbrambene linije, neprijatelj je ispred našeg fronta svoje snage uglavnom grupisao u Podravini i Bjelovarsko-Garešničkoj kotlini, nadajući se da će i naši glavni udari biti upravljani tim operativnim pravcima. Bilogorski masiv je neprijatelj poseo samo slabijim snagama.

Uočivši ovo na vreme, mi smo odmah po oslobođenju Virovitice izvršili pregrupaciju naših snaga tako, da smo glavninu postavili na Bilogorski masiv, sa zadatkom, da jedan dio tih snaga stalno prodiere grebenom Bila, a drugi dio koristeći taj prodor da bočno napada neprijateljska uporišta u Podravini i Bjelovarskoj kotlini uz frontalne akcije naših pomoćnih snaga. Ovaj operacijski plan sproveden je u potpunosti u djelo i dao je u ovom periodu operacija odlične rezultate.

Po izvršenom probou neprijateljske odbrane na Bilogori, neprijatelj u daljem toku operacija vodi uglavnom zaštitničke borbe, mestimično veoma uporne i žilave. Bojeći se opkoljavanja, neprijatelj se brzo izvlači kada osjeti da mu u tom pogledu pretila opasnost i često napušta bez borbe dobro utvrđene položaje. Zbog toga, kao i zbog odsustva motomehaniziranih jedinica za

¹⁷² AVII, reg. br. 11-23-1, k. 295.

izvođenje brzih prodora, nisu se mogli ostvariti veći uništavajući bojevi iako je za to bilo opravdanih mogućnosti.

Potčinjeni štabovi pravilno su shvatili i uglavnom dobijgo sprovedili u djelo postavljene zadatke. Neki štabovi bili su dosta neodlučni i nedovoljno smeli u izvođenju dubokih opkoljavajućih manevara, te je bila potrebna češća intervencija ovoga Štaba.

I u ovoj fazi operacija, kao i ranije, naš vojnik je pokazao visoki vojnički duh i moral, a napose veliku izdržljivost. Od 11. aprila on proganja neprijatelja u danonoćnim borbama bez smjene, uvek dobro raspoložen i sposoban za borbu.

Saradnja između artiljerije i pješadije bila je vrlo dobra, no usled nedovoljne količine municije, artiljerija nije mogla svuda pružiti pješadiji efikasnu potporu.

Neprijatelj je u povlačenju porušio gotovo sve važnije objekte na komunikacijama, što je iziskivalo od naše mlade inženjerije veliki napor i dobru organizaciju, da se komunikacije blagovremeno osposobe za saobraćaj. Sve ove zadatke inženjerija je riješila vrlo uspješno i na vrijeme.

Pred kraj napred iznetih operacija učestvovala je naša avijacija posredno pomažući naše trupe tučenjem neprijateljskih kolona u povlačenju.¹⁷³

Ratni komandant 10. korpusa, zagrebačkog, general-major Mate Jerković će na simpoziju »Sjeverozapadna Hrvatska u NOB-u i socijalističkoj revoluciji« u svom referatu »sadejstvo 6. slavonskog i 10. zagrebačkog korpusa u NOR-u« reći i ovo:

»Ipak, treba naglasiti da je 32. divizija X. korpusa — nastupajući općim pravcem bilom Bilo-gore — stalno, svakodnevno izbijalo 10—15 km ispred opće linije fronta između Save i Drave, te svojim zaobilaženjem prema podravskoj komunikaciji ugrožavala i podsjećala neprijateljske snage koje su se branile u Podravskoj Slatini, Virovitici, Pitomači, Đurđevcu itd. To je olakšavalo nastupanje 36. diviziji III armije i osiguravalo joj relativno brz tempo gonjenja neprijatelja prema Varaždinu.¹⁷⁴

Tome bi se moglo dodati da su štabovi brigada i divizija 10. korpusa i 3. armije uz visok moral i veliku odlučnost ostvarili izvanrednu organizaciju sadejstva i osigurali brz tempo operacija koje za čitavo vrijeme nisu prekidali radi zastanka i odmora.

Mislim da posebno treba istaknuti činjenicu da bi tempo nastupanja i brzina prodora na Bilogori bili još veći, a vjerojatno i manja cijena mrtvih i ranjenih da je 12. divizija bila stavljena pod neposrednu komandu 10. korpusa od samog početka njegova nastupanja.

Odlučnost, visok moral, smjelost i zalaganje koji su tih dana bili na vrhuncu mogućeg, bili su najsnažnija potvrda koliko su moralno-politički faktor i visoka svijest boraca i rukovodilaca postali nezamjenjivi i neprocjenjivo oružje NOVJ, koji su joj stalno davali odlike vojske visoke borbenosti, morala i jedinstva.

¹⁷³ VII, tom XI, knjiga 3, dok. 141. str. 589-590.

¹⁷⁴ *Sjeverozapadna Hrvatska u NOB i socijalističkoj revoluciji*, Zbornik, Zajednica općina memorijalnog područja Kalnik, Varaždin 1976, str. 235.

Na kraju još jednom treba istaknuti da su borbe u završnim operacijama svojom žestinom i upornosti okupatora i njihovih slugu, ustaša, na području 10. korpusa bile najteže i dokraja beskompromisne. Do posljednjeg metka neprijatelj se nije predavao, što najbolje svjedoči činjenica da je vrlo malo neprijateljskih vojnika zarobljeno a mnogo je ranjenih i poginulih na jednoj i drugoj strani.